

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC
COOPERATION»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF
CARDINAL STEFAN VYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2021**

Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 22.03 – 30.04.2021) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2021. 174 с.

Головний редактор:
ГЛАВЧЕВА Ю. М., НТУ «ХП», Україна

Редакційна колегія:

ЦМОЦЬ І. Г., Доктор технічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПРЯДКО В. В., Академік АЕНУ, доктор економічних наук, професор, Університет Короля Данила, Україна

GAVRYLIUK I., Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, Варшавський університет, Польща

РУДАК Т. В., Доктор права Віденського Університету, Австрія

ГРЕБЕНЮК Н. В., Кандидат економічних наук, Університет Короля Данила, Україна

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ	7
Балацька О. Р.	8
ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	8
Башкір О. І.	12
ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НАУКОВЦЯ	12
Бельська Т. В.,.....	15
Шкурат І. В.	15
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СКЛАДОВІ	15
Бондар А. А.....	21
ПРОЯВИ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО- НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ	21
Бродська І. І.....	24
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ	24
Гембара Н. О.....	44
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ З УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ	44
Гетманець О. П.	47
ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ОСІБ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	47
Даценко Г. В.	50
СУБ'ЄКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЇХ ВЗАЄМОДІЇ.....	50

Дяченко К. С.,	55
Пак А. В.	55
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХАРКІВСЬКОМУ ТОРГОВЕЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОМУ ІНСТИТУТІ КНТЕУ	55
Зайченко О. Ю.,	60
Зайченко Ю. П.	60
МЕТОДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ З ВІЯВЛЕННЯ ПЛАГІАТУ	60
Зенькович Ю. О.	66
ДО ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	66
Іщенко Л. О.	70
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	70
Кабиш М. Ю.	73
ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	73
Калініченко Т. М.	78
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	78
Клейменова Т. В.	81
ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ	81
Кобетяк А. Р.	86
СПЕЦИФІКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА».....	86
Корж Г. В.	90
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	90

Корпусенко І. В.	94
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.	94
Кушнерьова М. О.	98
ШЛЯХИ УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	98
Лобова І. О.	102
АНАЛІЗ ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХАРКІВСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ АКАДЕМІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	102
Нагурна Я. В.	106
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНІ І СВІТІ.....	106
Напльоков Ю. В.....	110
ACADEMIC INTEGRITY AS A PART OF PUBLIC ADMINISTRATION INTEGRITY	110
Осмолян В. А.	116
МОЖЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	116
Пелех О. Б.	121
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ	121
Петришин Л. П.	124
ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	124
Різник Ю. Б.	128
ЩО НЕОБХІДНО ЗРОБИТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ?	128
Ростока М. Л.	131
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ	131

Твердохліб Т. С.	138
РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА СВІДОМОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	138
Ткаченко Н. О.	142
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, ЯК НЕВІДДІЛЬНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАХІВЦЯ.....	142
Топчій О. В.,	145
Карпічков В. О.....	145
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРИРОДА, ЦІННІСНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ	145
Трут О. О.....	152
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛЬВІВСЬКОМУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ... ..	152
Харченко Н. А.	157
ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ЗВО	157
Чайка О. М.	161
ОСНОВНІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ..	161
Чередниченко Н. О.....	166
ПРИЧИНИ НЕЧЕСНИХ ПРАКТИК	166
Ясінська Т. В.....	170
ЧИННИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	170
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ- СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	174

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Балацька О. Р.,
канд. юрид. наук, адвокат,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового Інституту права ім. І. Малиновського,
Національний університет «Острозька академія»*

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Згідно зі статтею 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Як слушно було сказано доктором філософії, проректором Коледжу при Університеті Меріленду (США) Мері А. Сіні: «Ознакою освіченої особистості є вміння навчатись від інших та використовувати ці знання при створенні власних ідей і підходів, завжди віддаючи належну шану тим, хто торував їй цей інтелектуальний шлях. У цьому суть того, що називають академічною доброчесністю» [2].

Відтак академічна доброчесність як чесний та відповідальний підхід до освітньої та наукової діяльності передбачає: виконанням завдань та складання іспитів у чесний спосіб; використання перевірених даних у дослідженні; уникання плагіату та відповідальне ставлення до роботи з джерелами.

Наразі студентська академічна культура характеризується як деформована. В основі цієї деформації лежить мотивація значної частини студентства на формальні атрибуції вищої освіти (оцінки, стипендія, диплом тощо), а не на отримання професійних знань, що є визначним фактором наявності академічного шахрайства.

Стан академічної культури багато в чому визначається масовізацією вищої освіти, втратою її функції селективності та безпосереднім транзитом з середньої школи до вищої школи, що призводить до того, що значна частина студентів-першокурсників не мають чіткої професійної орієнтації, розуміння поняття та принципів академічної доброчесності та того, яка поведінка буде вважатись порушенням академічної доброчесності. З огляду на зазначене місія закладів вищої освіти у забезпеченні та впровадженні академічної доброчесності є надважливою, оскільки саме університети – центри інтелектуального життя суспільства, інтелектуальної активності нації, генератори її соціального інтелекту.

У розвинених країнах академічна доброчесність визначається як критично важлива для забезпечення довіри до наукових результатів та до підтвердження результатів освіти випускників навчальних закладів.

В світі можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності, зокрема:

- 1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності;
- 2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням «академічної етики»;
- 3) відкрите та доброчесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недоброчесності та розробка заходів для попередження академічної недоброчесності [3; с. 3].

Увага до проблематики академічної доброчесності виникла в Україні, з одного боку, з декларованого бажання долучитись до світових та європейських стандартів, а з іншого – внаслідок публічного викриття численних прикладів академічної недоброчесності (в основному, це були випадки академічного плагіату). Поки що в Україні має місце реакція на проблему академічної недоброчесності в основному за типом 2 – тобто проголошуються декларації, вносяться положення до законів та нормативних документів щодо вимог дотримання принципів академічної доброчесності. Проте, реальне забезпечення

академічної доброчесності в науці та освіті далеко не завжди здійснюється: значна кількість виявлених випадків недоброчесності не розглядаються; органи виконавчої влади, відповідальні за державний нагляд в галузі освіти, йдуть на порушення власних нормативних документів для збереження статусу осіб, які порушили стандарти академічної доброчесності, в свідомості учнів та студентів панує думка про прийнятність списування та академічного плагіату.

Стратегічні документи та політики в галузі забезпечення якості вищої освіти, розвитку науки та інновацій, мають передбачати перехід до відкритих та прозорих процедур забезпечення дотримання стандартів академічної доброчесності та академічної етики, які мають включати моніторинг та дотримання процедур розгляду конкретних порушень, без приховування таких порушень, а також покарання практики академічної недоброчесності.

Відповідно до ч. 3 статті 32 Закону України «Про вищу освіту» серед обов'язків закладів вищої освіти: вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності; мати внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти, у тому числі затверджену політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності) [1].

Зокрема у Національному університеті «Острозька академія» протидія академічної недоброчесності здійснюється завдяки функціонуванню процедур, що передбачені: Кодексом академічної доброчесності НаУОА, що нормативно визначає порядок розгляду заяв про порушення академічної доброчесності Комісією; антикорупційними заходами, що визначаються Антикорупційною програмою НаУОА на 2021-2023 роки; заходами щодо боротьби з плагіатом, які визначаються Положенням про запобігання академічному плагіату та порядок перевірки робіт у Національному університеті «Острозька академія»; здійснення

освітньо-виховної та просвітницької роботи щодо навчання основам академічної доброчесності учасників академічного середовища, зокрема у Школі освітніх інновацій, проведенням моніторингу якості освіти, Тижнів академічної доброчесності тощо.

Зміна сприйняття стандартів академічної доброчесності в різних спільнотах є надзвичайно складним завданням, яке для початку потребує дослідження, моніторингу змін та широкого висвітлення цієї проблеми. Вимогу дотримання академічної доброчесності не можна зводити лише до системи атестації наукових кадрів чи просто перевірки дисертацій чи письмових робіт на плагіат – це складна проблема, корені якої виходять за рамки академічної системи, і яку має вирішувати суспільство в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

2. Academic Integrity Tutorial – University of Maryland Global Campus. URL: <http://www.umuc.edu/current-students/learning-resources/academic-integrity/tutorial/interactive.html>.

3. Аналітична записка «Академічна доброчесність: аналітичний звіт та рекомендації», розробленого командою експертів урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» 30.09.2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>.

4. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) (лист МОН від 15.08.2018 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>.

Башикір О. І.,
д-р. пед. наук, доцент,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський
національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НАУКОВЦЯ

Розмірковуючи над станом освіти України, мимоволі задумуєшся, які питання наразі є актуальними, які потрібно вирішити першочергово, щоб підвищити якість професійної підготовки здобувачів вищої освіти, їхню конкурентоспроможність на світовому ринку праці. Останнім часом активно розробляються та впроваджуються в досвід роботи закладів вищої освіти (ЗВО) різноманітні кодекси, положення, постулати, методичні рекомендації, які, керуючись законодавством та рекомендаціями Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), покликані забезпечувати високий рівень організації освітнього процесу. І серед цих документів виразно представлено кодекси академічної доброчесності, положення, декларації про дотримання академічної доброчесності тощо.

Найактуальнішим питанням, на яке варто звернути увагу всім ЗВО України, є підготовка фахівців високого рівня кваліфікації, виховання еліти країни з чіткою громадянською позицією відповідальності в першу чергу перед собою, країною, її економікою та міжнародними цінностями, які передбачають культуру стосунків, зокрема й на академічному рівні.

Академічна культура – поняття, яке ще й досі викликає багато питань навіть серед викладачів, а поняття «академічна доброчесність», взагалі, – обурення та осуд. Чому так? Це дуже просто: здобувачі освіти звикли брати готові ідеї, а викладачі – отримувати готовий продукт, який не потрібно вчити готувати, не потрібно вчити генерувати ідеї.

З метою формування компетентності покрокового дотримання академічної доброчесності здобувачем освіти під час написання наукової роботи доречно

розглянути розроблену американським психологом Б. Блумом таксономію педагогічних цілей.

За таксономією Б. Блума, згідно з першим її етапом – запам'ятовування раніше вивченої інформації, – здобувач освіти за допомогою методів абстрагування, ідеологізації, узагальнення має відтворювати раніше засвоєну інформацію, а також поповнювати інформаційний багаж відповідно до об'єкта дослідження. Кожен викладач, дотримуючись технології куратора змісту, має підібрати здобувачеві освіти відповідну літературу, зорієнтувати його в інформаційному потоці мережі Інтернет тощо.

На другому етапі – розуміння суті ідеї – робота викладача спрямована на формування вмінь здобувача, на підставі використання методів індукції, дедукції, пояснювати думку іншими словами, розпізнавати в інформаційному потоці необхідні дані, фільтрувати фейкову інформацію, підкреслювати головне. Крім того, на цьому етапі необхідно сформувати у здобувача освіти розуміння алгоритму здійснення наукового пошуку, структури наукової роботи та вимог до неї, а також сутності проблеми на рівні об'єкта та предмета дослідження; усвідомлення значущості та своєрідності теми, наукової новизни, завдань та існуючих суперечностей; умінь побудови гіпотези.

На третьому етапі – практичне застосування знань у реальних ситуаціях – здобувач освіти, використовуючи метод аналогії та моделювання, має чітко розуміти алгоритм застосування своїх знань при написанні наукового дослідження, чітко усвідомлювати, на кого спрямована ця робота, хто зможе її використати і кому вона може бути цікавою та корисною; що може стати йому на перешкоді під час дослідження, його апробації та впровадження в практику.

Четвертий етап – поділ об'єктів та ідей на складники з метою знаходження спільних рис або різниці між ними – характеризується сформованістю у здобувача освіти знань елементів предмету дослідження, механізму його роботи відповідно до системного та синергетичного методологічних підходів, тобто схожість і розбіжності структурних частин предмету наукового пошуку, логічність їх

побудови, взаємодії та налагодженості. Також встановлюється чітка послідовність етапів наукового дослідження відповідно до його напрямку; здобувач може чітко зіставити ті здобутки, які існують наразі, з тими, які він планує розробити.

На п'ятому етапі – складання судження про об'єкт або ідею на підставі образних доказів і критеріїв – здобувач чітко оперує фактами, робить висновки, пояснює результати свого наукового пошуку. Він знає, що потрібно зробити і як. На цьому етапі, використовуючи кластеризацію та класифікацію як методи наукового дослідження, здобувач згруповує та комбінує отриману інформацію. Кластеризуючи дані, він класифікує результати пошуку своєї роботи.

Шостий етап – створення нової ідеї з непов'язаних частин або пропонування альтернативних шляхів розв'язання – здобувач на підставі узагальненого та класифікованого матеріалу генерує ідеї, пропонує результати відповідно до мети дослідження. На цьому етапі здобувач освіти має навчитися оцінювати свою роботу з огляду на її якість, ступінь наукової новизни, правильності написання, культури наукового письма, а також оригінальності тексту. Здобувач освіти повинен чітко усвідомлювати правильність чи то помилковість своїх суджень, уміти пояснювати, переконувати, а також аргументовано заперечувати, відстоюючи у такий спосіб свою позицію як дослідника.

Отже, відповідно до таксономії Б. Блума, перед ЗВО стоять непрості завдання стосовно формування в здобувачів освіти покрокових умінь написання наукових робіт. Це потребує великих зусиль від професорсько-викладацького складу. Саме така робота – систематична, послідовна, налагоджена, вчасна – сприяє формуванню в здобувачів освіти компетентностей академічної доброчесності науковця.

*Бельська Т. В.,
д-р. наук держ. упр., доцент, завідувач кафедри менеджменту,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*

*Шкурат І. В.,
д-р наук держ. упр., доцент кафедри менеджменту,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СКЛАДОВІ

Початок ХХІ століття характеризується динамічним розвитком сфери освіти і науки. Причиною цьому є глобалізація, інтернаціоналізація, поширення інформаційно-комп'ютерних технологій і т. п. У зв'язку з цим зростають вимоги до всіх учасників даного процесу: абітурієнтів, студентів, здобувачів наукових ступенів, викладачів, науковців, управлінців у сфері освіти. Одним із параметрів, який дозволяє освітньо-науковому процесу, при динамічному розвитку, не втрачати якість – є дотримання принципів і чеснот академічної доброчесності. В даному есе ми проаналізуємо наукові здобутки які є у цій сфері і наскільки вони імплементовані у національне законодавство.

В основу класичного визначення поняття академічної доброчесності покладено сполучення наступних фундаментальних чеснот: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та мужністю [1, с. 11].

У статті 42 Закону України «Про вищу освіту» дається визначення академічної доброчесності, як сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Також дана стаття визначає, що передбачає дотримання академічної доброчесності

педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, а також здобувачами освіти.

Так, зокрема для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників дотримання академічної доброчесності передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Для здобувачів освіти дотримання академічної доброчесності передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

В даній статті дається вичерпний перелік того, що вважається порушенням академічної доброчесності, зокрема, це:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного

дослідження (творчості) або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Також дана стаття визначає види академічної відповідальності для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти за порушення академічної доброчесності:

- відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Здобувачі освіти за порушення академічної доброчесності можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

Визначено, що форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

Передбачається за дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом [2].

З метою методичної допомоги закладам вищої освіти Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) надіслало Рекомендації з академічної доброчесності, а також Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності [3].

Таким чином можна зробити висновок, що за останні декілька років українська держава зробили значні кроки, щодо врегулювання на законодавчому рівні питань академічної доброчесності. Дане питання перейшло із розряду

академічних дискусій і обговорень у законодавчо врегульовану площину, хоча попереду ще багато роботи.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. С. 9-36.

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти із підтримки принципів академічної доброчесності; Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту». Лист МОН від 23.10.2018р. № 1/9-650. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-akademichnu-dobrochesnist-vuniversiteti-mon-rozrobilo-ta-nadislalo-na-zvo-rekomen-daciyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti>.

Бондар А. А.,
*канд. наук фіз. вих. і спорту, доцент кафедри фізичного виховання та спорту,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ПРОЯВИ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Глобальний розвиток технологій та широкий доступ до інформації став не тільки кроком вперед до прогресу і загальної інформатизації, але і породжує практику інтелектуальних правопорушень шляхом привласнення чужих ідей, думок. В наш час гостро стоїть питання щодо дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.

Так, у статті 42 Закону України «Про освіту» зазначено, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Порушенням академічної доброчесності вважається:

– академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

– самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

– фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

– фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

– списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

– обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

– хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

– необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

– надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

– вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання» [2, с. 5].

Одним із найпопулярніших порушень академічної доброчесності є академічний плагіат. Існують такі види плагіату: прямий плагіат (змінюється декілька слів у тексті і посилання на автора немає); плагіат з використанням цитати (коли у тексті є посилання на автора, але оригінальний текст відтворюється із незначними змінами без використання лапок або виносок); простий плагіат з використанням цитати (посилання надається, але змінюються слова так щоб текст мав відмінність від оригіналу), складний плагіат з використанням цитати (використовується текст автора з посиланням на нього, але вказана не правильна сторінка); плагіат з «висячими» цитатами (посилання на автора цитати є, але після

закриття лапок цитування продовжується); перефразовування (повне перефразовування тексту без посилання на автора); самоплагіат (застосування автором своїх старих ідей в нових роботах) [3].

Звичайно закладами вищої освіти ефективно виявляються ознаки плагіату завдяки розробкам та запровадженню спеціальних програмних засобів, котрі шляхом автоматизованого аналізу інформації, наявної у базах даних та у мережі Інтернет, показують максимальну кількість текстових збігів, аналізуючи які експерт має змогу встановити відсоток оригінальності тексту, що перевіряється, але цього інколи також стає замало.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що питання академічного плагіату досі залишається відкритим. Подолання цієї проблеми крім встановлення спеціальними законами та нормативними документами закладів вищої освіти та наукових установ, потребує більш чітких процедур та критеріїв ідентифікації цих порушень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.help/1556-VII>.
2. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463- IX [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/para1118#n1118>.
3. Hexham I. The Plague of Plagiarism: Academic Plagiarism Defined. [Електронний ресурс]. URL: <http://people.ucalgary.ca/~hexham/content/articles/plague-of-plagiarism.html>.

Бродська І. І.,
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Протягом останніх п'яти років в закладах освіти впроваджується поняття академічної доброчесності в процес навчання і від величини дотримання якої усіма учасниками освітнього процесу буде залежати довіра до якості отриманих знань здобувачами освіти. На сьогоднішній день академічна доброчесність це фундамент на якому має базуватись уся освітня діяльність в Україні. В розвинутих країнах академічна доброчесність це та основа, яка є важелем надання якості освітніх послуг і до якої є довіра роботодавців. Оскільки наша країна на шляху євроінтеграції і задля рівних можливостей у пошуку роботи випускниками українських закладів освіти із іноземними випускниками має бути довіра до якості знань отриманих в Україні, що напряду залежить від провадження та дотримання принципів академічної доброчесності.

Академічна доброчесність є закріпленою нормою у Законі України «Про освіту» починаючи із 2017 року. Відповідно до зазначеного нормативного документа академічна доброчесність зводиться до дотримання двох складових учасниками освітнього процесу під час освітнього процесу, а саме: *етичних принципів* та *окреслених законом правил*. Систематизація норм (правил) академічної доброчесності для науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти наведених у Законі України «Про освіту» представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вимоги щодо дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти згідно Закону України «Про освіту» [6]

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками	Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти
<i>посилання на джерела інформації у разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, відомостей;</i>	<i>самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;</i>
<i>дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;</i>	<i>посилання на джерела інформації у разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, відомостей;</i>
<i>надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;</i>	<i>дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;</i>
<i>контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;</i>	<i>надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.</i>
<i>об'єктивне оцінювання результатів навчання.</i>	

Отже, на нашу думку у Законі України «Про освіту» розкрито повний перелік правил дотримання яких учасниками освітнього процесу дозволяє бути академічно доброчесними, проте зовсім не висвітлено етичні принципи академічної доброчесності. Саме тому надавачі освітніх послуг повинні наголошувати на верховенстві етичних норм та принципів задля успішного провадження в освітній процес академічної доброчесності. На нашу думку, заклад освіти повинен прописувати на рівні керівних документів етичні принципи академічної доброчесності, які є обов'язковими для дотримання саме в цьому закладі освіти. І постійне наголошення, повторення яких закарбується у свідомості учасників освітнього процесу. При розробці етичних принципів закладом освіти

необхідно за основу прийняти фундаментальні цінності академічної доброчесності Міжнародного центру академічної доброчесності [13], а саме: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, відваги (див. табл. 2.).

Таблиця 2

Фундаментальні цінності академічної доброчесності
перекладені Міжнародним центром академічної доброчесності за редакцією
Тедді Фішмана, 1999 р.*

Фундаментальна цінність	Зміст фундаментальної цінності
Чесність	<i>Обов'язкова основа викладання, навчання, дослідження і роботи, та необхідна передумова повноцінної реалізації довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Істотно важливо, щоб академічні принципи і процедури, якими керується спільнота, несли чітке повідомлення про те, що фальсифікація даних, брехня, списування, обман та інші прояви нечесної поведінки є неприйнятними.</i>
Довіра	<i>Коли чесність інституціолізована як цінність, вона уможлиблює розвиток довіри. Довіра виникає з часом і досвідом та будується, в першу чергу, на основі дій, а не слів. Інституціолізації довіри сприяє професорсько-викладацький склад, який ставить зрозумілі вимоги до завдань та має прозору систему оцінювання роботи студента, а також студенти, які підходять до виконання завдань чесно, ретельно та самостійно.</i>
Справедливість	<i>Важливими компонентами справедливості є здатність прогнозувати, прозорість, чіткі та обґрунтовані очікування. Чесне, відповідне та неупереджене оцінювання відіграє важливу роль в освітньому процесі, а справедливість тут є обов'язковою для встановлення довіри між викладачами та студентами.</i>
Повага	<i>Наукові спільноти можуть лише тоді досягнути успіху, якщо у них панує повага до членів спільноти, їх різноманітності та інколи суперечливих точок зору. Професорсько-викладацький склад декларує свою повагу, коли серйозно сприймає ідеї студентів, визнаючи їх як особистостей, допомагаючи їм у розвитку цих ідей, надаючи повноцінні та чесні відгуки на їх роботу, цінуючи їх точку зору та поставлені цілі.</i>
Відповідальність	<i>Кожен член академічної спільноти – кожен студент, член професорсько-викладацького складу, представник адміністрації, несуть відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності під час навчання, викладання та здійснення наукових досліджень. Культивування відповідальності передбачає розвиток навички розпізнавати та протистояти</i>

	<i>спокусі порушити норми та правила.</i>
Відвага	<i>Трансформувати розмови про цінності в активну дію та відстоювати їх, зіткнувшись із тиском з боку інших чи їх відмінними від власних поглядами, вимагає цілеспрямованості, відданості та відваги.</i>

*Узагальнено автором у таблицю згідно [13].

На думку В. Сацика «... академічна доброчесність, з одного боку, є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі, та механізми й інструменти, за допомогою яких такі реалізуються на практиці. З іншого, існує цілий комплекс чинників, передусім морально-культурних, інституційних, освітньо-виховних, які впливають ззовні чи зсередини на університет, визначаючи його спроможність та прагнення протидіяти академічній нечесності. У будь-якому разі така цілісна система норм, правил, устроїв потребує значних ресурсів, часу та навіть волі й мужності окремих осіб для свого утвердження, і в жодному випадку не може з'явитись одномоментно чи випадково. ...» [11].

Мета дотримання академічної доброчесності згідно Закону України «Про освіту» зводиться до таких складових, як *забезпечення довіри до результатів навчання (отримувачами освітніх послуг)* та *забезпечення довіри до наукових результатів (аспірантами, докторантами, науковцями, студентами (при написанні курсових та кваліфікаційних робіт))*. На нашу думку, мета академічної доброчесності нерозривно пов'язана із видами порушень академічної доброчесності прописаних у зазначеному законі.

Проаналізуємо види порушень академічної доброчесності відповідно до п. 4 Закону України «Про освіту»:

Академічний плагіат – оприлюднення запозичених (чужих) результатів досліджень без посилань або видаючи за власні розробки.

Самоплагіат – оприлюднення вже опублікованих раніше результатів власних досліджень.

Фабрикація – використання в освітньому процесі чи дослідженнях неіснуючих фактів.

Фальсифікація – перекручення даних використовуваних в освітньому процесі чи отриманих в результаті досліджень.

Списування – використання різних джерел інформації при написанні оцінювальних робіт здобувачами освіти.

Обман – форма академічної недоброчесності, яка полягає у представленні завідомо неправдивої інформації учасниками освітнього процесу.

Хабарництво – отримання неправомірної винагороди науково-педагогічними працівниками за надання незаслужених привілеїв здобувачам освіти та/або надання неправомірної винагороди здобувачем освіти в обмін на незаслужені привілеї.

Необ’єктивне оцінювання:

- завищення або заниження справжніх результатів оцінювання знань здобувачів освіти;
- створення перешкод для здобувачів освіти при здачі результатів навчання;
- надання допомоги здобувачам освіти при здачі результатів навчання;

Тиск або **вплив** на науково-педагогічного працівника здобувачем освіти задля отримання необ’єктивного оцінювання [6].

Недотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу узагальнено у таблиці 3.

Порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу*

Вид порушення академічної доброчесності можливий науково-педагогічним працівником	Вид порушення академічної доброчесності можливий здобувачем освіти
<i>академічний плагіат</i>	<i>академічний плагіат</i>
<i>самоплагіат</i>	<i>самоплагіат</i>
<i>фабрикація</i>	<i>списування</i>
<i>фальсифікація</i>	<i>обман</i>
<i>обман</i>	<i>учинення впливу на науково-педагогічного працівника при оцінюванні</i>
<i>хабарництво</i>	
<i>необ'єктивне оцінювання</i>	
<i>надання допомоги чи створення перешкод при оцінюванні</i>	

* узагальнено на основі [6].

Академічний плагіат в освітньому просторі, вважаємо, може проявлятися у двох напрямках: запозичення тексту з іншого джерела (копіювання) та запозичення ідей інших дослідників. Скопійований текст можна виявити за допомогою перевірки на плагіат використовуючи спеціальні програми. Нажаль запозичення чужих ідей можна виявити лише експертною оцінкою фахівців даної галузі знань.

Осадчено І. та Маслюк Р. у своїй публікації щодо результатів причин порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу відносять: «... заздрість стосовно наукових досягнень інших колег; страх перед невиконанням наукового завдання; комплекси неповноцінності, невпевненості та зневіри у своїх силах; лінь та, як наслідок, використання легких шляхів виконання роботи, піддаючись «спокусі» безлічі пропозицій виконання роботи способом «скачати»; соціальна «мода» на поведінку певних людей за правилом: «Роби так, як усі! Не йди складним шляхом!» тощо ...» [9].

Слід зазначити, що немає єдиного підходу науковців щодо класифікації видів плагіату. Проведене дослідження узагальнено у таблиці 4.

Класифікація плагіату науковцями*

Класифікація плагіату Осадченко І., Маслюк Р. [9, с.22]		
<i>Види плагіату</i>	<i>Зміст плагіату</i>	<i>Спосіб усунення плагіату</i>
Прямий плагіат	копіювання тексту слово в слово	«цілеспрямоване навчання здобувачів освіти правилам правомірного цитування, ознайомлення із сутністю академічної доброчесності» [9, с.22].
Набір цитат	використання технології «копіювати – вставити»	«формулюванні висновків з окремо опрацьованих цитат» [9, с.22].
Цитування за цитуванням	цитувати вже процитовану з іншого джерела цитату	«привчати молодих дослідників до пошуку першоджерела та опрацювання літератури, посилання на яку знайшли у результаті аналізу певної наукової праці» [9, с.22]..
Неправильний переклад	самостійний переклад або через інтернет	«привчати молодих науковців до вивчення іноземної мови, уважного перечитування результатів перекладу та вдавання до послуг професійних перекладачів» [9, с.22].
Класифікація плагіату Бахрушина В., Ніколаєва Є. [3, с. 9]		
<i>Види плагіату</i>	<i>Зміст плагіату</i>	<i>Коментар автора щодо напрямків усунення плагіату</i>
дослівне запозичення текстових фрагментів	без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело	з перших курсів в навчати студентів основам академічного письма та правилам цитування.
використання фактів, ідей, формул, числових значень з джерела без посилання на джерело	запозичення чужих фактів, ідей, формул, числових значень і видаючи їх за свої	призначати комісії (на платній основі) для рецензування робіт для недопущення крадіжки ідей
перефразування тексту без посилання на джерело	шляхом перефразування тексту змінюється оригінальність думки, яку подають за власну	доносити до студентів важливість дотримання Кодексу честі, де мають обов'язково прописуватись зазначені принципи академічної доброчесності.
подання як власну роботу виконану на замовлення іншими особами, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання	авторство чужою працею, яка за винагороду автору видається як власна розробка	в першу чергу роботу щодо академічної доброчесності та відповідальності за недоброчесну дію необхідно проводити із авторами, які за грошову винагороду продають свої роботи. У разі відсутності можливостей придбання роботи учасники освітнього процесу змушені були б самі виконувати роботи.

*узагальнено автором на основі [3, 9].

На наше глибоке переконання значна частина здобувачів освіти на сьогоднішній день не розуміють поняття академічної доброчесності, а

недобро́чесність отожднюють лише із плагіатом. Це відбувається завдяки тому що заклади освіти впроваджують різні комп'ютерні програми для перевірки академічних текстів учасників освітнього процесу на плагіат. І здобувачі освіти вже усвідомлюють відповідальність за недотримання доброчесності. Отже, якщо передбачається конкретна відповідальність за порушення, то учасник освітнього процесу, у будь-якому випадку, намагатиметься мінімізувати ризик бути покараним, отже буде намагатись дотримуватись норм академічного письма. В даному випадку важливим постає питання оволодіння навичками академічного письма ще у школі (оформлення посилань на запозичений текст у своїх рефератах, презентаціях, доповідях тощо). Проте, задля мінімізації ризиків покарання здобувач освіти може застосувати інші види академічної недобро́чесності, які важче виявити без дотримання етичних норм усіма учасниками освітнього процесу, зокрема:

- скористатись послугами агенцій, які продають академічні роботи;
- придбати роботу у своїх колег здобувачів освіти;
- придбати роботу у викладача;
- намагатись виконати самостійно роботу, але запозичивши чужі ідеї, які будуть видані за власні.

На нашу думку, причинами нерозуміння та недотримання принципів академічної доброчесності здобувачами освіти є:

- неналежна увага роз'ясненням важливості дотримання принципів академічній доброчесності ще у школі;
- не суворі відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності;
- участь науково-педагогічних працівників у недобро́чесних діях по відношенню до здобувачів освіти: необ'єктивне оцінювання; отримання неправомірної винагороди; виконання різних видів робіт за грошову винагороду;

надання до виконання робіт підвищеної складності, задля унеможливлення самостійного виконання здобувачем освіти;

- не усвідомлення етичних норм поведінки і як наслідок недотримання академічної доброчесності у формі списування (у колег, із шпаргалок, різних гаджетів, конспектів, підручників тощо), самоплагіату чи академічного плагіату;

- лояльність до здобувачів освіти науково-педагогічними працівниками закладу освіти.

Отже, узагальнюючи вище викладене, приходимо до висновку, що такий вид академічної не доброчесності, як плагіат є загально відомим видом недоброчесності, який у здобувачів освіти на слуху. І вважаємо, що найбільші зрушення у подоланні недоброчесності на сьогоднішній день досягнуто саме у боротьбі із плагіатом, оскільки здобувачам освіти вже виставлені норми щодо недопущення плагіату. І є дієві способи, за допомогою програмних продуктів, визначення саме наявності чи відсутності плагіату у роботах здобувачів освіти. Інше питання недопущенні переходу однієї форми недоброчесності у іншу. Мається на увазі не бажання здобувачем освіти самостійно виконувати певний вид робіт, а скористатись послугою за винагороду. Тоді якісно виконана робота пройде перевірку на плагіат, проте буде чужим дослідженням з авторством замовника. Дане питання надзвичайно складне та потребує усіма учасниками освітнього процесу саме роз'яснювальної роботи чому так поступати не слід, та які наслідки цієї дії.

Вважаємо, що окреслені причини нерозуміння та недотримання принципів академічної доброчесності здобувачами освіти суттєво гальмують якість надання освітніх послуг.

Щодо питань самоплагіату, то науковці Ніколенко А. Є. та Маслак Г. С. окреслюють дане поняття як «... некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів...» [7]. Також зазначені науковці вважають, що самоплагіат «... знижує довіру суспільства до

науки у цілому, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій; призводить до отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу; ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, що фактично не виконувалися, підвищенні наукометричних показників автора та ін.; може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів...» [7].

Важливим є досвід студентів, які навчались за кордоном і чого треба прагнути українськими учасникам освітнього процесу. Їх висновки щодо «європейської академічної культури» [2] представлено нижче:

«...1. Систематичність та сумлінність виконання домашніх завдань, підготовки до семінарських занять, самонавчання, тощо.

2. Списування є неприйнятною практикою. Студенти не мають можливості і бажання списувати. Відсутня практика колективної підготовки шпаргалок, бо кожне завдання потребує індивідуального підходу, завдання не повторюються із року в рік та вимагають вміння застосувати знання до конкретних практичних ситуацій, тощо.

3. Чітка орієнтація на формування висококваліфікованого фахівця та отримання гарного місця роботи, яка поширюється ще зі середньої школи. З метою цього, надаються такі завдання, які можна застосувати на практиці, що формує розуміння корисності одержуваного знання.

4. У європейських реаліях викладачі добре готуються до занять, формують завдання, які спонукають до роздумів та практичного застосування отриманою інформації, цікаво ведуть лекції, тощо...» [2].

Представимо результати емпіричних досліджень (рис.1) науковців С. Щудло та І. Мірчук щодо поглядів учасників освітнього процесу на причини порушення академічної доброчесності методом опитування: «Академічна доброчесність у Дрогобицькому державному педагогічному університету імені Івана Франка».

Причини академічної недоброчесності з погляду студентів у 2018 – 2020 роках наведено на рис.1 [14].

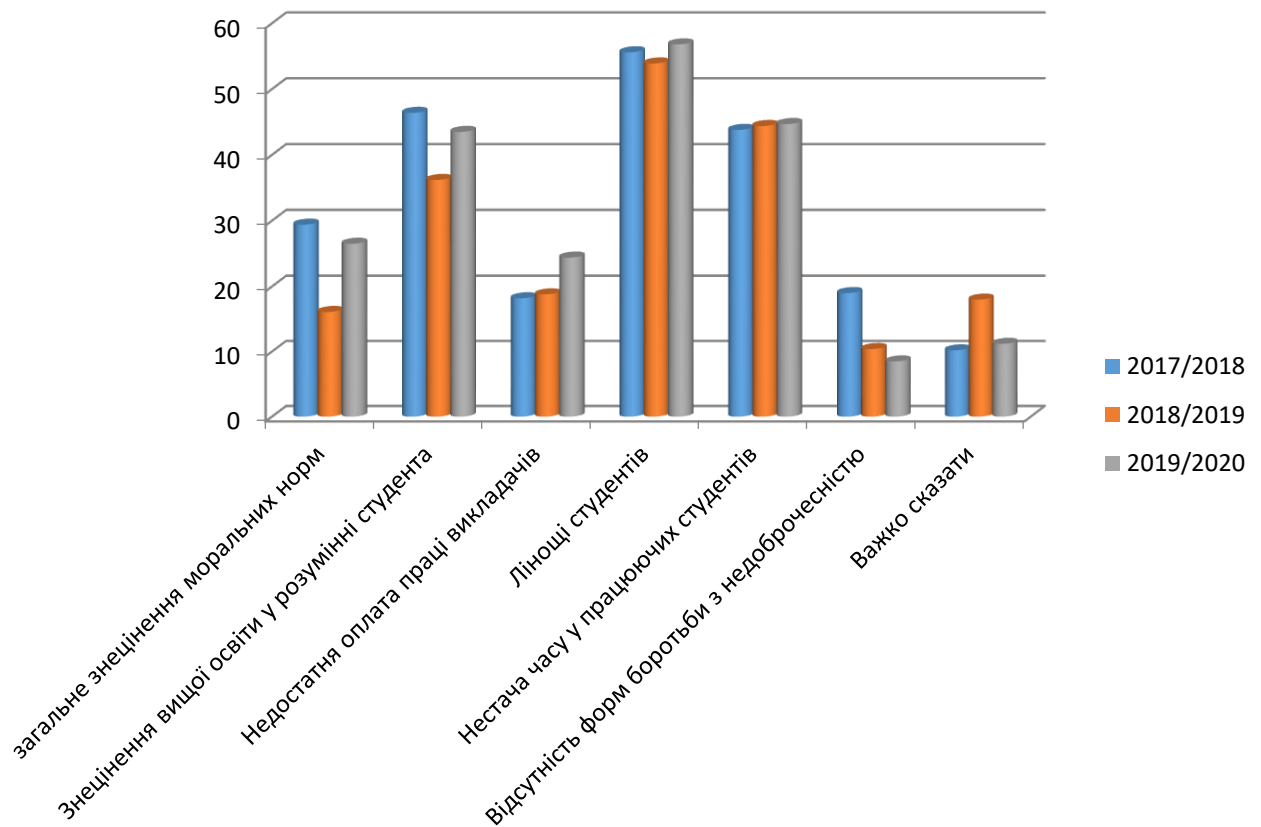

Рис. 1 – Причини академічної недоброчесності з погляду студентів у 2018 - 2020 роках [14].

Отже, результати діаграм дозволяють стверджувати, що студенти усвідомлюють відповідальність за небажання працювати ефективно та якісно, що в свою чергу призводить до недотримання академічної доброчесності. Щодо працюючих студентів, то якраз на сьогоднішній день підвищується вага дуальної освіти, яка полягає у поєднанні теоретичних засад навчання із практичними навичками. Щодо знецінення вищої освіти у розумінні студента, то необхідно посилити саме роль відповідальності за недотримання доброчесності, що призведе не неможливості діяти недоброчесно учасниками освітнього процесу.

Наступні результати С. Щудло та І. Мірчук показують опитування науково-педагогічних працівників на причини академічної недоброчесності (рис. 2) [14].

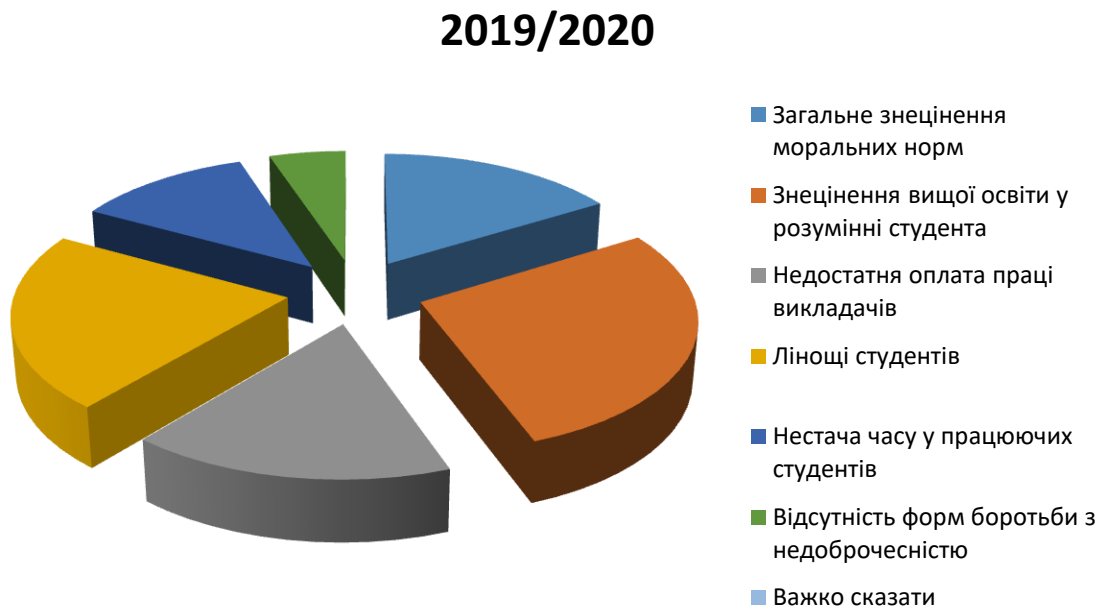

Рис. 2 – Причини академічної недоброчесності з погляду науково-педагогічних працівників у 2019 - 2020 роках [14].

Результати дослідження показують найбільший відсоток (71 %) саме у знеціненні вищої освіти у розумінні студента, що спонукає їх до академічної недоброчесності. Необхідно з перших курсів вмотивовувати студентів до бажання самостійно навчатись, адже від цього залежить якість їх життя у майбутньому.

У своїй публікації Осадченко І. І. та Карпук Т. А. [8] дослідили причини порушення академічної доброчесності для широкого кола дослідників та дійшли наступних висновків: «...прагнення слави як визнання у соціальному, та зокрема професійному, середовищах з метою також подальшого отримання матеріальної та схвальної винагороди, підвищення кар'єрного статусу; виправдання витрачених бюджетних коштів (коштів замовника) з причини невиконання замовленої / запланованої роботи тощо (О. Рижко) [10, с. 3–8]; брак часу, зокрема у ситуації подання роботи згідно із чітко встановленими термінами (для студентів –

написання курсових та інших проєктів; для аспірантів – написання досліджень у рамках звітнього періоду тощо); пошук легких шляхів виконання будь-якої роботи; брак інтересу у студентів до виконання певного завдання (найчастіше – непрофільного характеру); засилля безкоштовних пропозицій в інтернеті – сайтів, які пропонують готові, необхідні наукові роботи (Є. Артамонов) [1, с. 13] і т. п. ...» [8].

Відповідальність за порушення академічної доброчесності передбачена Законом України «Про освіту» для науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти узагальнена у таблиці 4.

Таблиця 4

Відповідальність передбачена Законом України «Про освіту» за порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу [6]

Відповідальність науково-педагогічних працівників	Відповідальність здобувачів освіти
<i>відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання</i>	<i>повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо)</i>
<i>позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання</i>	<i>повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми</i>
<i>відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії</i>	<i>відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту)</i>
<i>позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади</i>	<i>позбавлення академічної стипендії</i>
	<i>позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання</i>

Щодо відповідальності учасників освітнього процесу за академічну недоброчесність, на нашу думку слід закладам освіти діяти поступово але наполегливо. Спочатку необхідно вжити заходи щодо роз'яснення самих засад та принципів доброчесності, які нерозривно поєднуються із етичними цінностями.

Студенти мають усвідомлювати, що вони як майбутнє покоління будуть розбудовувати нашу країну. Тому дотримання засад доброчесності накладає на здобувачів освіти обов'язок дотримуватись законів, керівних документів будучі відповідальними членами суспільства з моральними цінностями. Наступним етапом провадження доброчесності у закладі освіти є щоденне виконання завдань із дотриманням академічної доброчесності під керівництвом викладачів, які повинні вмотивовувати діяти вірно здобувачів освіти. На наше глибоке переконання, застосування радикальних заходів на етапі впровадження в освітній процес принципів доброчесності може зруйнувати самі цінності доброчесності. Оскільки страх лише заважатиме творчому пошуку. Вважаємо що розробка Кодексів Честі якраз є дієвим механізмом задля дотримання засад доброчесності у закладі освіти, оскільки встановлює чіткі правила учасникам освітнього процесу які не можна порушувати, але якщо вже знаючи правила, індивід йде на свідоме порушення, то вже має бути відповідальність. Беззаконня спонукає до порушення, а правила гри є однаковими для всіх та їх необхідно дотримуватись.

Гарустом Ю. В. та Павленко Б. О окреслено заходи захисту норм академічної доброчесності, інтелектуальної власності та авторського права: «...звернення потерпілої від плагіату особи, до спеціалізованої вченої ради з вимогою зняття з розгляду наукової праці плагіатора (цей крок можна зробити лише до дати захисту дисертації); звернення зі скаргою до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти МОН України з проханням розгляду питання про позбавлення плагіатора наукового ступеня; за допомогою норм цивільного, адміністративного і кримінального законодавства в разі завдання потерпілій від плагіату особі матеріальних та моральних збитків... » [4].

Згідно із Законом України «Про освіту» «...кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду...» [6].

Погоджуємось із думкою Гаруста Ю. В. та Павленко Б. О, що «академічна доброчесність по суті означає «інтелектуальну чесність», тобто чесність у використанні інформації, яка стає підставою для формування аргументів та результатів досліджень, а також інших заходів, пов'язаних з пошуками та отриманням знань. Як члени академічної спільноти, університети мають право на вільний вибір наукових інтересів. Але, з цією свободою вибору приходиться відповідальність за дотримання високих етичних стандартів академічної поведінки. Саме, академічний Кодекс Чесності університету встановлює стандарти академічної поведінки, визначає академічні порушення, а також описує процес винесення судового рішення для академічних злочинів. Саме він стає правовою основою забезпечення збереження унікальності отриманих результатів досліджень та різноманітних наукових матеріалів, як предметів інтелектуальної власності дослідників» [5]. Таким чином, кожен заклад освіти повинен задля окреслення чітких правил усіх учасників освітнього процесу щодо дотримання академічної доброчесності розробити та впровадити у діяльність Кодекс Честі.

«...Положення у кодексі мають бути не тільки обов'язковими до виконання жорсткими імперативними нормами, а й певними етичними дороговказами. Кодекс має мати особливий статус для університетської спільноти, бути орієнтиром для щоденних практик її життя...» [3].

До прикладу, Кодекс Честі Стенфордського університету, який є одним з найпотужніших освітніх закладів у США та світі, з понад сторічною історією функціонування містить такі розділи:

- «... Зобов'язання студентів;
- Приклади поведінки, які вважаються порушеннями Кодексу Честі;
- Санкції за порушення Кодексу Честі.

Кодекс Честі встановлював та визначав правила моральної поведінки установлені в університеті та плани на майбутнє для студентів і викладачів у досягненні та підтриманні найвищих стандартів у навчальній роботі...» [5].

Вважаємо за необхідне притримуватись закладам освіти для розробки Кодексу Честі рекомендацій Є. Стадного [12], зокрема:

- залучати студентів до розробки та впровадження принципів академічної доброчесності у закладі освіти у Кодексі Честі;
- надавати можливості студентам навчати молодших колег, що посилює відповідальність за свої вчинки;
- сприяти співпраці студентів із викладачами задля недопущення недоброчесної поведінки;
- систематично аналізувати та обговорювати результати дотримання доброчесності у закладі освіти на різних рівнях;
- інформувати та мотивувати дотримуватись учасників освітнього процесу окремих етичних норм Кодексу можливими засобами;
- впроваджувати різні заходи для здобувачів освіти задля інформування норм та принципів академічної доброчесності під час навчання, перед сесією тощо;
- включати питання щодо академічної доброчесності у навчальні курси для здобувачів освіти, при підготовці аспірантів, докторантів;
- проводити курси підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників;

- в процесі виховної роботи проводити роз'яснення здобувачам освіти питань важливості та необхідності дотримання Кодексу Честі закладу освіти;
- проводити виховну роботу із учасниками освітнього процесу щодо неможливості допущення плагіату [3].

Варто наголосити, що навіть історично склалось так, що «...забезпечення дотримання кодексу честі ... покладалось на студентське самоврядування тобто на студентів які контролювали навчальний процес спільно з наглядачами, викладачами і професорами. У разі виявлення осіб які порушували кодекс честі їх доля вирішувалась у ході судового процесу» [5].

Бахрушин В. та Ніколаєв Є. у Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності наголошують на «... уникненні негативних практик, пов'язаних із етичним кодексом:

- розширювати в етичному кодексі перелік порушень, які можуть бути підставою для відрахування студента або звільнення викладача, порівняно із підставами, прямо визначеними у законах України;
- визначати серед етичних порушень ті вчинки або дії, опису яких бракує конкретики. Наприклад, «нанесення шкоди репутації університету». Під порушення, сформульоване у подібний спосіб, можна підвести багато дій практично будь-якого члена університетської спільноти. Це робить таке формулювання зручним для адміністрації інструментом тиску на будь-якого студента чи викладача, які можуть залишитися практично беззахисними. Відповідно, у викладачів чи студентів формується думка, що вони можуть постраждати від етичного кодексу, що може викликати негативне ставлення до цього документа та саботаж його реалізації. Що більшою мірою студентство й викладачі будуть задіяні у розробці кодексів та роботі етичних комісій, то меншими будуть ці побоювання;

– запозичити перелік цінностей доброчесності, її порушень з якогось джерела, адаптувати цінності спільноти, проблеми, з якими необхідно працювати, актуальні для ЗВО, та внести їх до етичного кодексу...» [3].

Таким чином, проведення дослідження доводить важливість поняття академічної доброчесності, без якої отримувати та надавати освітні послуги на сьогоднішній день неможливо. Процес впровадження принципів академічної доброчесності в освітній простір України буде не легким та не швидким, проте коли діти ще у школі будуть розуміти що списувати не можна, доповідати проєкт без посилання на першоджерело не можна, то прийшовши до лав закладу освіти такий здобувач морально не дозволить собі видати чужу ідею за свою і буде чітко дотримуватись засад академічної доброчесності закладу освіти та доносити цю інформацію до своїх нащадків.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артамонов Є. Б. Аналіз методів протидії автоматичним системам визначення плагіату в електронних документах. *Проблеми інформатизації та управління*. 2012. №4 (40). С. 12–18.

2. Бакіров В. С. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Результати всеукраїнського соціологічного дослідження. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>.

3. Бахрушин В., Ніколаєв Є. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/29469/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%B4%D0%BB%20%D0%97%D0%92%D0%9E%20%D0%B7%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B8%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B>

E%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_2019%20%20Final.pdf.

4. Гаруст Ю. В., Павленко Б. О. Академічна доброчесність шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців. *Правові горизонти*. Навчально-науковий інститут права, Сумський державний університет, Суми, 2017. Вип. 4(17). С. 88-95.

5. Гаруст Ю. В., Павленко Б. О. Проблеми запровадження принципів академічної доброчесності в вітчизняних закладах вищої освіти. *Правові горизонти*. Навчально-науковий інститут права, Сумський державний університет, Суми, 2018. Вип. 10(23). С. 13-20. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/70621/1/Harust_Problemy.pdf.

6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

7. Ніколенко А. Є., Маслак Г. С. Академічна доброчесність. Самоплагіат. *Академічна доброчесність: виклики сучасності*. 2020. С. 100-103. URL: <http://repo.dma.dp.ua/6358/1/Maslak%2C%20Nikolenko-6-9.pdf>.

8. Осадченко І. І., Карпук Т. А. Академічна доброчесність у контексті науково-педагогічної діяльності: реалії та перспективи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 188. С. 49-53. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/480/421>.

9. Осадчено І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських карпат*. 2020. № 2. С. 19-25. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8815/1/4272-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-9158-2-10-20201102.pdf>.

10. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку ХХІ століття: природа явища та історія боротьби: дис. ... д-ра наук із соціальних

комунікацій: 27.00.01. / Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, 2017. 438 с.

11. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiiyachi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

12. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyishhodo-vprovadzhennya-etychnyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshhyh-navchalnyhzakladah/>.

13. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity» / Міжнародний центр академічної доброчесності, за ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон, 1999.

14. Щудло С., Мірчук І. Академічна доброчесність з погляду викладача і студента. Імплементація європейських стандартів в українські освітні дослідження: збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (26 червня 2020 р.) / за ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2020. С. 153-156. URL: https://www.researchgate.net/profile/Alla-Krasulia/publication/344697116_The_Convergence_of_Technology_Pedagogy_and_Language_Learning_Implementacia_evropejskih_standartiv_v_ukrainski_osvitni_doslidzenna_Zbirnik_materialiv_IV_Miznarodnoi_naukovo_konferencii_Ukrainskoi_asoc/links/5f8a09c1299bf1b53e2c2e6c/The-Convergence-of-Technology-Pedagogy-and-Language-Learning-Implementacia-evropejskih-standartiv-v-ukrainski-osvitni-doslidzenna-Zbirnik-materialiv-IV-Miznarodnoi-naukovo-konferencii-Ukrainskoi.pdf#page=154.

*Гембара Н. О.,
канд. техн. наук, доцент кафедри інженерної механіки,
Українська академія друкарства*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ З УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання забезпечення академічної чесності є надзвичайно актуальним для нашої країни сьогодні. Україна рухається на шляху до ЄС, тому одним із ключових її завдань є інтеграція в Європейський простір вищої освіти та наукових досліджень. Базовими документами, які містять основні рекомендації та вимоги до науковців та кадрової політики вищих навчальних закладів Європи є Європейська хартія для науковців (2005р.) та «Кодекс рекрутації академічних працівників». Академічна доброчесність (academic integrity) є одним із принципів сучасного науковця, встановлених хартією.

Європейська хартія та «Кодекс рекрутації академічних працівників» мають реальний вплив на національні політики та законодавчі бази окремих країн Європейського союзу [1, с.213]. На шляху до євроінтеграції наша країна не стала виключенням. В Законі України Про освіту в 2017 році прийнято нову статтю 42, де поняття академічної доброчесності визначено як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2]. Нова редакція Закону дає чітке визначення основних положень та понять чесності та недоброчесності в сучасній науці та освіті. Отже, чітко означено, що порушенням академічної доброчесності вважаються плагіат та самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. Норми закону будують каркас системної протидії та запобіганню вище згаданим порушенням. Зокрема, в ст.6 п.6 Закону про вищу

освіту сказано, що «виявлення в поданій до захисту дисертації фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії. Виявлення фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у захищеній здобувачем дисертації є підставою для скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження йому ступеня доктора філософії та видачу відповідного диплома» [3]. Законом також запроваджено дисциплінарні санкції, що посилюють відповідальність наукових керівників, членів спеціалізованої вченої ради, офіційних опонентів та закладів вищої освіти чи наукових установ, де були захищені подібні дисертації - ст.6 п.6. Окрім того, з метою зниження рівня плагіату Міністерством Освіти і Науки України прийнято Наказ № 758 від 14.07.2015, щодо обов'язкового опублікування дисертаційних робіт [4]. Таке рішення призвело до зниження кількості невартісних дисертацій, підвищення рівня відповідальності здобувачів, акуратності в посиланнях і т.д. Боротьбі з плагіатом в Законі про вищу освіту присвячено ст.16 – «Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату», ст.32 – «Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти» (п.3, 1 та 2 підрозділи) [5]. На захист комерційних здобутків науковців стає Закон Про авторське право і суміжні права, а саме стаття 50 – «Порушення авторського права і суміжних прав» [6]. Окрім Законів про освіту та про вищу освіту до нормативно-правового забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності відносяться також спеціальні закони України «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту»; Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» від 18.12.2019 №392-IX, а також нормативні акти Кабінету

Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування заклади освіти та/або наукові установи.

Законодавча база це правова оболонка для запобігання та протидії недотримання академічної етики. Чітко окреслені правила та норми лише перший, але необхідний крок для формування нової академічної культури. Комплексна, довготермінова, послідовна політична, адміністративна та корпоративна робота в цьому напрямі дозволить сформувати освітянську спільноту з нульовою толерантністю до академічної недоброчесності та корупції в цілому. Для справжньої інтеграції України в систему європейських цінностей, моральних засад і свобод ми повинні стати такою спільнотою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд. «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики», за заг. редакцією Т. В.Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.
2. Закон України про вищу освіту (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-20#n20>.
4. Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів : Наказ МОН України № 758 від 14.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-15#Text>.
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

*Гетманець О. П.,
д-р. юрид. наук, професор, завідувач кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету №6,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ОСІБ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для правильного та повного розуміння феномену академічної доброчесності у сфері вищої освіти необхідно звернутися до ч. 1, ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», де закріплено, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

З цього визначення можна зробити висновок, що суб'єктний склад відносин, пов'язаних з академічною доброчесністю складається з науково-педагогічних працівників та осіб, що навчаються у закладах вищої освіти (студенти, курсанти, аспіранти, здобувачі, ад'юнкти тощо).

Наразі коли мова йде про дотримання принципу академічної доброчесності акцент робиться саме на перевірці його дотримання науково-педагогічними працівниками. Водночас актуальною є проблема недотримання згаданого принципу особами, що навчаються у закладах вищої освіти.

При цьому законодавець вже давно прийняв нормативно-правове регулювання санкцій щодо осіб, які що навчаються у закладах вищої освіти. Так, ч. 6 ст. 42 Закону України «Про освіту» містить такі заходи впливу на здобувачів освіти за порушення принципу академічної доброчесності: повторне проходження

оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [2]. Однак на жаль відповідна норма не продубльована у спеціальному законі у сфері вищої освіти: Законі України «Про вищу освіту». Тому вбачається доцільним продублювати її. Також необхідним вбачається чітко визначити окремі параметри порушення академічної доброчесності (наприклад, допустимий рівень самоцитування та посилок тощо) на рівні закону. Метою цього є зменшення корупційних ризиків та встановлення єдиних для нашої країни стандартів вищої освіти, а також підвищення рівня інформованості здобувачів вищої освіти про стандарти академічної доброчесності.

Особливо важливим наразі є підвищення інформованості здобувачів вищої освіти про відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності. Так, за результатами опитування, що було проведене Д. Сопковою, незважаючи на існування ч. 6 ст. 42 Закону України «Про освіту», 60,2 % опитаних студентів не згодні з твердженням, що здобувача вищої освіти може бути відраховано за плагіат. Також 39 % студентів позитивно чи нейтрально ставляться до практики плати за виконання певних студентських робіт [3, с. 54]. Це прямо вказує на вкрай низький рівень інформованості здобувачів вищої освіти про принцип академічної доброчесності.

Пропонується затвердити такі основні напрями державної політики у сфері підвищення знань про академічну доброчесність серед здобувачів вищої освіти:

1. Розробити єдиний нормативно-правовий акт, що містив би основні положення щодо дотримання принципу академічної доброчесності та доповнити

вже існуючі акти відповідними положеннями. Зокрема, необхідно модернізувати Закон України «Про вищу освіту».

2. Стимулювати заклади вищої освіти до проведення спеціальних семінарів та інших заходів з метою підвищення рівня знань про академічну доброчесність серед здобувачів вищої освіти.

3. Підвищити активність держаних органів щодо інформування здобувачів вищої освіти (зокрема, шляхом розміщення інформації у мережі Інтернет) про дотримання принципу академічної доброчесності та покарання за його порушення.

Також, враховуючи збільшення ризиків порушення принципу академічної доброчесності через діджиталізацію суспільства та пониження рівня свідомості здобувачів вищої освіти, пропонується розглянути можливість створення та введення спеціальної навчальної дисципліни на всіх спеціальностях навчання, що освітлювала б основні питання, пов'язані з дотриманням принципу академічної доброчесності у закладах вищої освіти в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.

3. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: Педагогічні науки)*. 2018. 3-4 (56-57). с. 52-56.

*Даценко Г. В.,
д-р. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та оподаткування,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

СУБ'ЄКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЇХ ВЗАЄМОДІЇ

Відповідно ст. 32 закону України «Про Освіту» Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень [1].

Основними учасниками процесу, щодо впровадження, дотримання основних принципів та реалізації норм академічної доброчесності (надалі -АД) можуть бути наступні: світова спільнота, держава, заклад вищої освіти, наукового-педагогічний працівник (в особі викладача або науковця) та здобувач вищої освіти (рис.1).

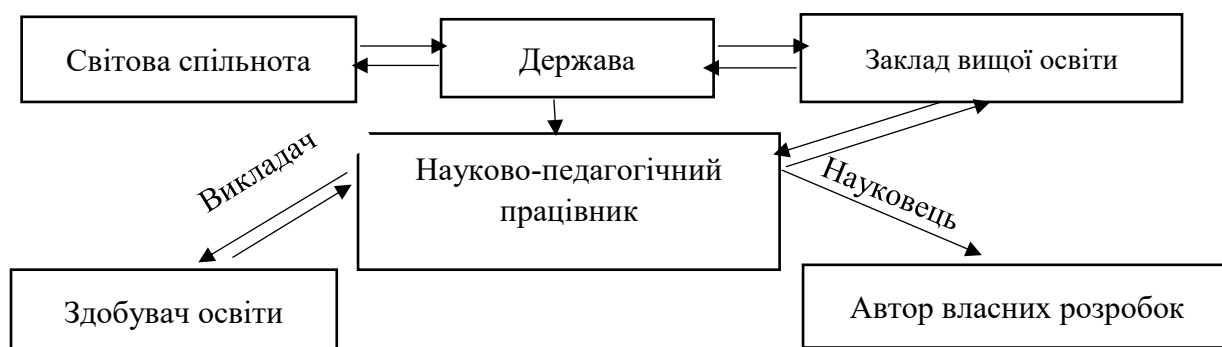

Рис.1 – Учасники освітнього процесу, щодо впровадження, дотримання та реалізації академічна доброчесність

З представленої вище схеми видно, що всі учасники процесу дотримання АД знаходяться в тісному взаємозв'язку один з одним здійснюючи вплив шляхом

формування мотивації та відповідних навичок; стимулювання та підтримання наукового процесу; чіткого розуміння власної ролі та поставлених завдань незалежно від місця на даній схемі а також можливості реалізації поставлених завдань і як наслідок отримати очікуваний результат.

Світова наукова спільнота, створюючи передумови для існування та стимулювання розвитку наукового суспільства, яке діятиме на засадах АД, створює передумови та загальні вимоги до АД, шляхом укладання міжнародних угод, підписання Будапештського Меморандуму, різного роду партнерськими угодами, проведенням наукових заходів: круглих столів, семінарів тощо.

Держава як учасник процесу впровадження та підтримання достатнього рівня АД розробляє нормативно-правові акти, створює (або наділяє правами) відповідних суб'єктів контролю, здійснює проведення наукових заходів присвячених темі АД: круглих столів, семінарів тощо, а також здійснюють популяризацію явища.

Заклади вищої освіти – проводять методичну, інформаційну роботу з викладацьким колективом розробляють етичний кодекс ЗВО, а також створюють етичні комісії, встановлюють вимоги щодо письмових робіт. Розробляють внутрішні методичні рекомендації, положення ЗВО, програми антиплагіату для перевірки наукового письма. Сприяють запобіганню всім проявам академічної «недобросовісності», регулюють відносини та забезпечує дотримання етичних принципів АД.

В обов'язки науково-педагогічного працівника (викладач/науковець) має входити формування негативного ставлення у студента до таких явищ, як: плагіат, самоплагіат. Окремим завданням є формування у здобувача освіти відповідних soft-skills з АД та набуття навичок щодо написання якісного академічного письма. Це можливо досягти шляхом:

- розроблення авторських програм та завдань, що унеможливають виникнення плагіату,

- відображення в силабусах та інших авторських методичних розробках негативного ставлення до плагіату,
- власний приклад ставлення до академічної доброчесності,
- контроль за дотриманням норм академічної доброчесності в ЗВО.

В обов'язки науково-педагогічного працівника має входити позбавлення від таких явищ як: самоплагіат, фабрикація, хабарництво, не об'єктивне оцінювання, надання хибної або недостовірної інформації про власні наукові (творчі), методичні доробки.

Здобувач освіти має розуміти сутність та проблеми АД; дотримуватися вимог та принципів щодо написання якісного академічного письма; здійснювати самостійне та індивідуальне виконання всіх поставлених завдань; унеможливити такі явища як: списування, фальсифікація, копіювання робіт з інтернету, купівля творчого письма через посередників та встановлення неадекватних посилань на першоджерела.

Побудова системи взаємозв'язків всіх учасників АД має ґрунтуватися на дотриманні чітких принципів АД. Узагальнюючи думки різних українських та світових фахівців щодо принципів АД, серед яких пріоритетними можна виокремити такі:

– чесність	– законність
– довіра	– етичності
– відповідальність	– колегіальність
– повага (взаємоповага)	– прозорість
– справедливість	– надійність

Принцип чесності – уникання будь яких форм списування, обману, хабарництва, фальсифікації та іншої не етичної поведінки в науково-педагогічній діяльності.

Принцип довіри ґрунтується на існуванні в науково-педагогічному середовищі стану взаємоповаги при якому заохочуються вільний обмін

міркуваннями, ідеями, поглядами, науковими думками та іншою інформацією, що в результаті сприяє взаємній співпраці, творчому та науковим процесам; а також позбавляє остраху що в результаті реалізації наукових (творчих) ідей останні будуть нівелювалися такими явищами як: академічний плагіат, фальсифікація, фабрикація, обман, списування та не об'єктивне оцінювання.

Принцип відповідальності - відображає свідоме ставлення всіх учасників АД до її вимог, норм та усвідомлення значення суті АД, значення діяльності в її полі, а також розуміння наслідків її не дотримання.

Принцип поваги (взаємоповаги) – відображає оцінку почуття гідності, щодо дотримання норм АД, ґрунтується на визнанні високих якостей та стандартів дотримання АД, шанобливе ставлення до всіх учасників наукового та творчого процесів та існування різних точок зору.

Принцип справедливості – висвітлює об'єктивне та неупереджене ставлення всіх учасників АД один до одного. Це об'єктивне існування яке характеризується відсутністю таких явищ як: дискримінація (за будь якими ознаками та проявами), не об'єктивне оцінювання, хабарництво, обман, будь яке викривлення даних за для досягнення будь якої (особистої) мети.

Принцип законності ґрунтується на дотриманні норм чинного законодавства України, а також нормативно-правових поглядів, етичних переконань світової спільноти, дотримання норм Будапештського Меморандуму АД щодо реалізації останнього в процесі наукової, науково-педагогічній, творчій діяльності.

Принцип етичності – це діяльність, яка побудована на високих принципах та нормах моралі, а також наукової, науково-педагогічної та творчої поведінки, звичаїв для підтримання АД.

Колегіальність – принцип, при якому виконання поставлених завдань академічної доброчесності, протидія негативним наслідкам в процесі бездіяльності або неналежної діяльності щодо АД, порушення її норм, здійснюються на підставі взаємодії всіх учасників процесу: від світової спільноти,

держави, закладу вищої освіти до науковця, науково-педагогічного працівника та здобувача вищої освіти.

Принцип прозорості означає використання в процесі діяльності достовірної інформації, надання адекватних посилань на використану інформацію, а також належне, доступне представлення результатів власних наукових досліджень.

Принцип надійності – здатність зберігати та дотримуватися у встановлених проміжках часу та місця значень всіх заданих параметрів та складових АД.

Таким чином побудова спільноти, яка б функціонувала на засадах АД, можлива за умови залучення широкого кола суб'єктів – учасники освітнього процесу: від світової наукової спільноти до здобувача освіти, а також побудови взаємодії в основі якої лежать фундаментальних принципах АД.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm.
2. AcademIQ – Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/academiq>.
3. Газета Верховної ради України. Вл.інфо. Академічна доброчесність має стати нормою. Голос України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.golos.com.ua/article/337318>.

*Дяченко К. С.,
канд. екон. наук, ст. викладач кафедри міжнародного бізнесу, фінансів та обліку,
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

*Пак А. В.,
канд. техн. наук, ст. викладач кафедри маркетингу, менеджменту
та торговельного підприємництва,
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХАРКІВСЬКОМУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ІНСТИТУТІ КНТЕУ

Академічна доброчесність сьогодні є індикатором не лише соціально-економічного, культурного, але і демократичного суспільства. Як категорія, вона вирізняється своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування.

Сучасна освітня та наукова діяльність вимагає від науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти дотримуватись правил академічної доброчесності. Питання дотримання академічної доброчесності та практичні аспекти її впровадження у своїх працях розглядали А. Артюхов, В. Банись, Б. Буяк, Т. Добко, В. Сазик, Л. Семененко, Н. Сорока, І. Сурай, Т. Фініков, С. Чуканова тощо [1-6]. Проте досі це питання є актуальним та нагальним для забезпечення якості освітнього процесу закладів вищої освіти України.

Академічна доброчесність у Харківському торговельно-економічному інституті Київського національного торговельно-економічного університету (ХТЕІ КНТЕУ) регламентується та забезпечується завдяки виконанню наступних нормативно-правових документів, які включають:

1. Зовнішні нормативні документи: Закон України «Про освіту»; Закон

України «Про вищу освіту»; Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності; Лист МОН щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти, Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності від МОН; Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [7-11].

2. Внутрішні нормативні документи:

Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ; Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у творах працівників і здобувачів вищої освіти Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ; Наказ про затвердження складу Комісії з питань етики та академічної доброчесності; Положення про Інституційний репозиторій ХТЕІ КНТЕУ.

З метою уникнення проявів академічної недоброчесності необхідно слідувати наступним практичним порадам [1]:

- визначати чітко завдання та структуру роботи;
- планувати графік виконання завдань;
- починати роботу вчасно;
- звертатися за допомогою до наукового керівника;
- аналізувати, перевіряти інформацію, орієнтуючись на першоджерела;
- систематизувати інформацію, користуючись бібліографічними менеджерами;
- дотримуватися правил академічного письма, цитування та самоцитування;

- перевіряти текст на запозичення за допомогою спеціальних програм.

Для виявлення наявності запозичень (оригінальності тексту) у працях науково-педагогічних працівників та у роботах здобувачів вищої освіти ХТЕІ КНТЕУ використовуються спеціальні програмні продукти для перевірки на плагіат. Серед них є безкоштовні (Copyscape, Articlechecker, DupliChecker, Plagiarisma, PlagTracker) та платні (Unicheck) програми.

Попри простий інтерфейс та вільний доступ, застосування безкоштовних програм має певні ризики, зокрема недоброчесне використання перевірених робіт. Платні ж програми гарантують конфіденційність.

Відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності та недопущення академічного плагіату під час здійснення освітньо-наукової діяльності покладається на здобувачів вищої освіти та співробітників інституту.

Комісія з питань з питань етики та академічної доброчесності можуть призначити різноманітні заходи академічної відповідальності. Для здобувачів вищої освіти навіть у вигляді відрахування, для науково-педагогічних працівників інституту – до звільнення.

Впровадження академічної доброчесності в науковому житті України – нагальна потреба сучасного розвитку академічного середовища. Нормою нашого академічного життя має бути системна профілактика порушень академічної поведінки. Сучасні виклики часу мають досить сильний вплив на принципи і головні складові доброчесності, тому подолати їх можливо лише за умов комплексного підходу: міжнародного, загальнодержавного, галузевого та місцевого [3-4].

Важливість долучення студентів починаючи вже з перших курів навчання до заходів з академічної доброчесності є незмінною, проте студентські рухи, які не мають підтримки викладачів та наставників, мають куди менший результат, ніж ті,

де викладачі активно на практиці демонструють, як академічна доброчесність формується в навчальній аудиторії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінікова Т В., Артюхова А. Є. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

2. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? *Академічна доброчесність: виклики сучасності*. Збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян. Республіка Польща, Варшава, 2018. 162 с. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

3. Семененко Л. П. Академічна доброчесність – запорука якісної освіти. Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука. Харків, 2016. С. 145-150. URL: <http://bit.ly/2ekakCW>.

4. Сурай І. Г. Доброчесність – сутнісна ознака еліти державного управління. *Суспільство. Держава. Управління. Право*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2011. № 2. С. 64-73.

5. Сорока Н. І. Плагіат як один із видів порушення авторських прав: європейський досвід. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. №4. С. 9-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2017_4_2.

6. Чуканова С. Академічна доброчесність у процесі виконання наукових досліджень. Американська бібліотека НаУКМА. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10936/Chukanova_Akademichna_dobrochesnist.pdf?sequence=1.

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.04.2021).

9. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, затверджені рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, 2019 року. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/>. (дата звернення – 15.04.2021 р.).

10. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>. (дата звернення – 15.04.2021 р.).

11. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>. (дата звернення – 15.04.2021 р.).

*Зайченко О. Ю.,
д-р. техн. наук, професор кафедри математичних
методів системного аналізу, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Зайченко Ю. П.,
д-р. техн. наук., професор кафедри математичних
методів системного аналізу, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

МЕТОДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ З ВИЯВЛЕННЯ ПЛАГІАТУ

Глобалізація інформаційного простору потребує використання нових підходів до боротьби з плагіатом у сучасному науковому середовищі. Для оперативного відстеження стану справ з впровадження заходів боротьби з плагіатом навіть створено інтерактивну on-line карту (рисунок 1) [1].

На даний час Україна знаходиться на рівні Італії та Іспанії(18,6 %) та значно випереджає Канаду та Великобританію по використанню плагіату.

У Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» заходи із запобігання плагіату при навчальних процесах та наукової діяльності у першу чергу пов'язані з формуванням і розвитком у студентів культури академічної доброчесності. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» розроблений з урахуванням досвіду і зразків кращих університетів світу. Текст Кодексу формувався на основі пропозицій громади університету, органів студентського самоврядування та профспілкових організацій і був ухвалений Конференцією трудового колективу НТУУ «КПІ» 09 квітня 2015 року [2].

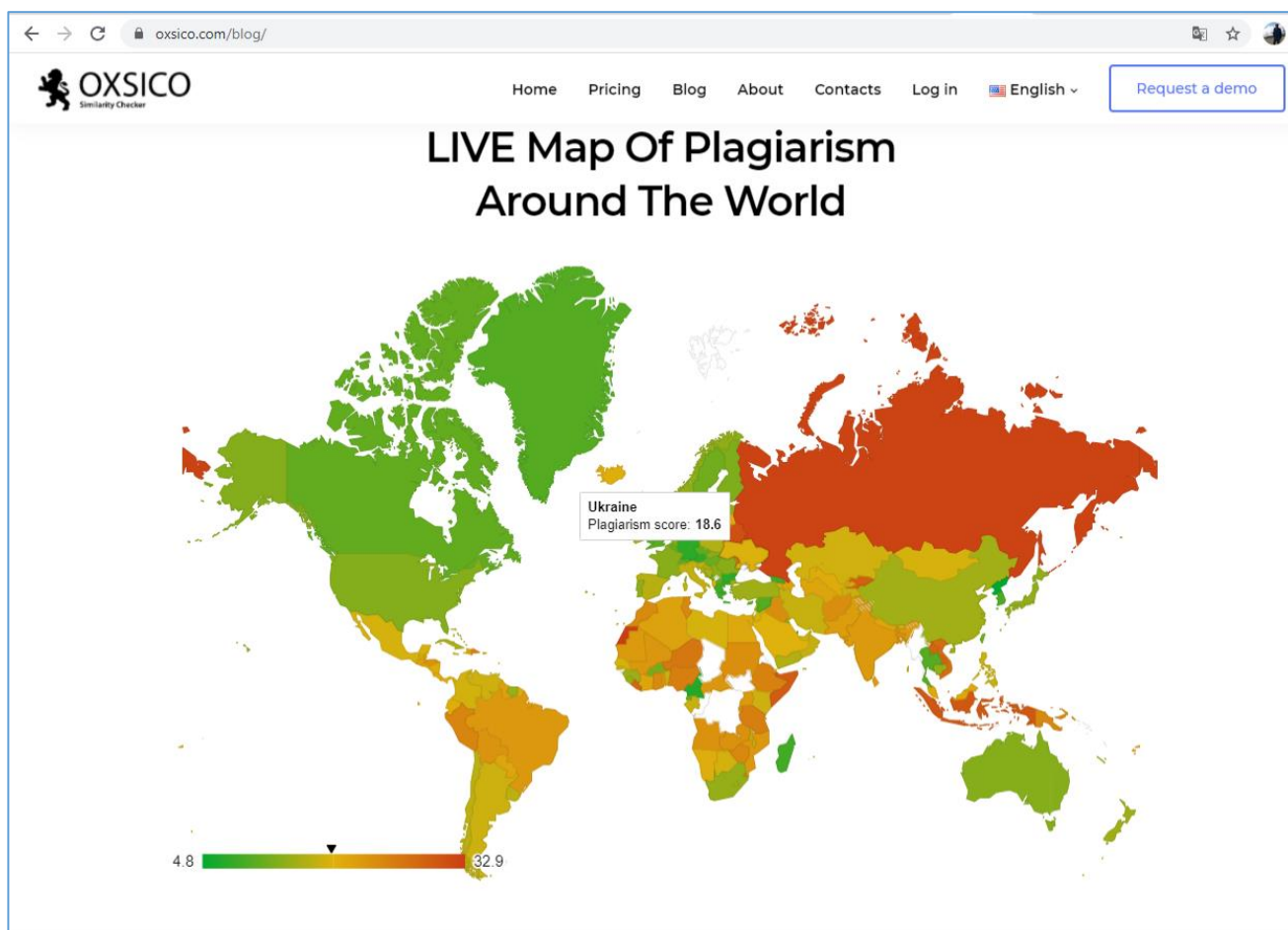

Рис. – 1 Інтерактивна on-line карта плагіату

3 Метою врегулювання процедури запобігання та виявлення плагіату в академічних роботах працівників та здобувачів вищої освіти КПІ ім. Ігоря Сікорського, сприяння дотриманню вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, активізації самостійності й індивідуальності під час створення авторського твору, усвідомлення відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування розроблено систему запобігання академічному плагіату. Затверджено Положення про систему запобігання академічному плагіату, що є складовою системи внутрішнього забезпечення якості освітньої і наукової діяльності Університету [3].

З 2017 року в КПІ ім. Ігоря Сікорського впроваджено автоматизовану систему виявлення збігів/ідентичності/схожості тексту від компанії Unicheck. Перевірці на плагіат підлягають всі бакалаврські та магістерські роботи.

У есе наведений стислий аналіз можливих шляхів обману автоматизованих систем перевірки, що застосовуються студентами, та запропоновані рішення, які дають можливість забезпечити отримання об'єктивних результатів перевірки на плагіат.

Застосовуються наступні способи обману систем антиплагіату:

- 1. Перефразування тексту** - тобто, заміна певних слів на інші, близькі за змістом. Існує багато онлайн-інструментів, що полегшують перефразування. Фактично, це один з найбільш широко застосовуваних методів плагіату, оскільки він дозволяє створювати враження оригінального тексту за рахунок простої зміни слів, або навіть цілих абзаців у оригіналі.
- 2. Перекодування символів (з кирилиці на латинь).** Перекодування символів - це метод обману, який використовується плагіаторами. Оскільки в латиниці і кирилиці є візуально схожі букви, такі як р, а, е, о і і, деякі плагіатори використовують цей сценарій подібності в своїх інтересах. Коли перевірка закінчена, латинські символи знов замінюються кирилицею.
- 3. Вставка білих символів або подвійного інтервалу.** Подвійні пробіли та білі символи використовуються для внесення у вхідний текст таких змін що сприймаються контролюючою системою як подовження слів. Таким чином формуються «нові» слова, відсутні у стандартному словнику.
- 4. Вставка зображення замість тексту.** Вставка зображень тексту замість тексту як такого також є поширеним методом обману систем антиплагіату.

5. Переклад текстів з інших мов. Щоб уникнути виявлення плагіату, студенти шукають роботи написані іншими мовами, а потім перекладають їх на українську.

6. Шахрайство за угодою, - коли наймані люди виконують частину або всю роботу, а потім відправляють її від імені студента.

Для боротьби з вищезазначеними шахрайськими прийомами пропонується використання методів та технологій штучного інтелекту.

Останні роки спостерігається стрімкий розвиток інформаційних технологій у напрямку обробки природної мови (Natural-language processing, NLP) та математичної лінгвістики. Прогрес на сучасному етапі відбувається завдяки двом напрямкам досліджень – пошук сталих зв'язків між мовними лексичними одиницями та пошук закономірностей за допомогою нейронних мереж. В якості баз и досліджень використовуються надвеликі бази нормалізованих текстів – так звані корпуси.

Цілком зрозуміло, що подальшим етапом впровадження заходів боротьби з плагіатом стане використання засобів штучного інтелекту.

За допомогою штучного інтелекту вже зараз здійснюється:

- розпізнавання мови: виведення/розпізнавання тексту з картинок, відсканованих документів або файлів у PDF форматі;
- машинний переклад: автоматичний переклад з однієї мови на іншу;
- розпізнавання/визначення теми: поділ тексту на частини з подальшим визначенням провідної теми для кожної з них;
- розпізнавання аббревіатур та заголовків;
- детектування окремих лінгвістичних одиниць.
- Більшість сучасних методів що використовуються в галузі Text Mining можна розділити на такі класи [5]:

- нейронні мережі;
- нечіткі логічні системи та нечіткі нейронні мережі (FNN);
- спеціальні методи класифікації текстів;
- нейронні мережі LSTM (Long Short-term Memory) з довготривалою короткочасною пам'яттю.

Ці методи широко використовуються для текстового аналізу, автоматичного створення рефератів представлених статей та узгодження різних текстів та пошуку схожості з іншими науковими джерелами.

Зокрема, слід виділити, як найбільш перспективні нечіткі нейронні мережі, які здатні працювати з неповною , нечіткою інформацією, та автоматично будувати правила класифікації (наприклад, не плагіат -плагіат) шляхом навчання по вибірці. Серед другого класу перспективних методів для пошуку плагіату в текстах можна виділити нейронні мережі LSTM, які здатні знаходити приховані закономірності в великих послідовностях текстової інформації, зокрема виявляти подібності в перекручених і спотворених текстах з оригіналом.

Висновок . Отже, оскільки деякі автори намагаються приховати плагіат, дуже важливо мати спеціальні методи та засоби, які виявляють подібність розглянутого тексту до потенційних першоджерел. Одним з дуже перспективних методів пошуку плагіату в наукових текстах одержаних за допомогою таких перетворень є нечіткі нейронні мережі (ННМ), наприклад NEFClass (NEuro-Fuzzy CLASSifier), яка працює з нечіткою неповною інформацією та дозволяє знаходити приховану подібність представленого тексту з початковими джерелами. ННМ NEFClass має декілька безсумнівних переваг , які виділяють її від інших систем класифікації. Особливо слід відзначити такі переваги, як простота реалізації,

висока швидкість роботи, алгоритмів навчання а також, що є найбільш важливим - висока точність класифікації, на рівні найкращих систем в цій області [4, с. 210].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Live Map Of Plagiarism Around The World. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oxsico.com/blog>.
2. Кодекс честі КПП імені Ігоря Сікорського. [Електронний ресурс]. URL: <https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>.
3. Положення про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologen_pro_plagiat.pdf.
4. Згуровский М. З., Зайченко Ю.П. Основы вычислительного интеллекта : монографія. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2013. 406 с.
5. Zgurovsky M., Zaychenko Yu. Big Data: Conceptual Analysis and Applications. Springer Nature Switzerland AG, 2019. 275 p.

*Зенькович Ю. О.,
канд. пед. наук, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
факультету мистецтв,
Криворізький державний педагогічний університет*

ДО ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Проблема дотримання академічної доброчесності набуває стратегічного значення на фоні реформування освітнього середовища. Академічна мобільність, можливості дистанційного навчання, стрімкий розвиток технологій, вільний доступ до інформації стають гарантами розвитку та, водночас, вимагають від дослідника (студента, викладача, науковця) чіткої інтерпретації даних, критичного аналізу без привласнення чужої інтелектуальної власності.

В Законі України «Про освіту» поняття «академічна доброчесність» розкрито як «сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень» [2].

Під час роботи зі студентами різних курсів була можливість спостерігати за «еволюцією» даної проблеми. Ще зі школи простий метод, відомий як «сору paste» (копіювання інформації з інтернету з мінімальним редагуванням або взагалі без нього), став для учнів швидким варіантом вирішення будь-якого питання: домашнє завдання, реферат, доповідь для виховної години тощо. Загальна мотивація – виконати та забути. Вступаючи до вишів, в ролі студентів, вони приносять з собою за довгі роки сформовану згубну звичку.

Якщо в школі учні отримують зелене світло на «сору paste» від батьків, вчителів та мотивації «якось пронесе», то в виші байдужість та недбалість з боку викладачів до пошуку «легкого рішення» трансформується в недоброчесну поведінку студента або форму академічного шахрайства. Окрім цього додаються списування під час екзамену або заліку, контрольної роботи, плагіат при

написанні курсової або кваліфікаційної роботи, магістерського дослідження, використання технічних засобів (навушників, телефонів) під час проходження тестів.

Після спостереження за роботою студентів різних курсів під час підготовки до практичних, лабораторних занять, перевірки курсових, кваліфікаційних робіт та усного опитування (студентів факультету мистецтв художньо-графічного відділення КДПУ першого та четвертого курсів спеціальності «образотворче мистецтво» та «дизайн») щодо проблеми академічної доброчесності, можна зробити такі висновки, що частіше причинами появи плагіату можуть виступати: звичка «запозичувати» чужий текст без цитування ще зі школи; не всі студенти (особливо молодших курсів) володіють чітким розумінням понять «плагіат», «академічна доброчесність», навіть, «авторське право»; не всі студенти знають про необхідність цитування та вимоги до правильного оформлення тексту (перші курси); наявність хибної мотивації під час виконання роботи – «в майбутньому це не знадобиться» або «мені це не цікаво», відсутність пізнавальної активності; свідоме «запозичання» з метою швидкого вирішення питання або пошук роботи на замовлення (характерне для старших курсів); не професійна поведінка викладача (недбалість, поверховість, формальність під час перевірки робіт тощо).

Мельниченко А. в своєму дослідженні підкреслює, що «однією з головних причин існування та поширення проявів феномену академічної нечесності є розповсюдження та узвичаєння імітації освітньо-наукової діяльності як особливого виду соціальної псевдоактивності, коли співпраця науково-педагогічних працівників зі студентами здійснюється за принципом «одні роблять вигляд, що навчають, а інші — що навчаються». Варто відзначити, що впродовж достатньо тривалого часу більшість провідних університетів світу активно борються з проявами академічної нечесності з боку студентів, викладачів та дослідників. Проте ефективність такої боротьби не завжди є високою» [3, с. 110].

У Криворізькому державному педагогічному університеті (КДПУ) задля імплементації державної стратегії академічної доброчесності та відповідно до

Рекомендацій НАЗЯВО [4], було створено систему щодо ефективного забезпечення академічної доброчесності, яка включає в себе: нормативну базу, структурні підрозділи та уповноважені комісії, інструменти впровадження принципів та контролю додержання академічної доброчесності, інформаційну базу [1].

Треба підкреслити той факт, що з 2020 року КДПУ долучився до проекту AcademicIQ «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти», який впроваджується Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в Україні, Міністерства освіти і науки України та НАЗЯВО.

Пошук шляхів вирішення даного питання на практиці, виходячи з вищезазначеного, доводить ефективність впровадження та дотримання таких вимог: загальна політика нульової толерантності до проявів плагіату вищого навчального закладу; чітко сформовані порушення, за які можуть бути притягнені до академічної відповідальності (санкцій) як здобувачі освіти, так і педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти (наприклад, студентам за неякісне виконання роботи від повторного проходження курсу та перездачі до відрахування); приклад з боку викладача (дотримання правил академічної та наукової доброчесності в практичній роботі); ознайомлення студентів із Положенням та рекомендаціями щодо запобігання та виявлення академічного плагіату та створення Кодексу доброчесності; систематичне проведення профілактичних бесід кураторами та ведучими викладачами, науковими керівниками; максимальна робота щодо зацікавлення студентів (використання різних форм та методів під час викладання дисципліни); актуальні та цікаві теми досліджень, які передбачають пошук індивідуального підходу (зокрема більш широкий вибір тем для курсових робіт, кваліфікаційних робіт та магістерських досліджень); орієнтація на якість, а не на кількість робіт, які виконуються студентом; обов'язкова перевірка робіт спеціалізованими програмами щодо наявності плагіату; обов'язкові усні захисти робіт як додаткової можливості перевірки авторства дослідження.

Завершуючи есе, важливо підкреслити, що на сьогодні дане питання вимагає від нас швидкого реагування, бо плагіат є серйозною загрозою не лише в межах освітнього процесу (коли рівень якості підготовки спеціаліста падає та з'являються іміджеві ризики для вищих закладів освіти і освіти взагалі), він деформує етичну складову особистості, що в свою чергу має ще більш довготривалі негативні наслідки в майбутньому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Березовська-Савчук Н. Імплементація стратегії академічної доброчесності в Криворізькому державному педагогічному університеті. URL: <https://kdpu.edu.ua/nauka/akademichna-dobrochesnist/novyny/13655-implementatsiia-stratehii-akademichnoi-dobrochesnosti-v-kryvorizkomu-derzhavnomu-pedahohichnomu-universyteti.html> (дата звернення: 22.04.2021).

2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 19.04.2021).

3. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ, 2016. С. 107-121. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>. (дата звернення: 19.04.2021).

4. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. URL: <https://naqa.gov.ua/академічна-доброчесність/> (дата звернення: 22.04.2021).

*Іщенко Л. О.,
канд. біол. наук, завідувач лабораторії фізіології праці,
Державна установа «Український науково-дослідний
інститут промислової медицини»*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У сучасному навчальному процесі учні мають засвоювати великий об'єм інформації, вміти аналізувати її та робити висновки. З 2017 року в Україні триває реформа освіти. Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку, та бути відповідальними громадянами [1]. Здобувачі освіти вчать роботи доповіді, захищати проекти, писати дослідницькі роботи. Таким чином, виникає питання щодо імплементації принципів академічної доброчесності вже на початку навчального процесу, в ланці загальної середньої освіти.

Академічна доброчесність - сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Виділимо принципи академічної доброчесності яких повинні дотримуватись здобувачі освіти: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей,

розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [2].

Втім, далеко не всі учасники освітнього процесу знають, що існує відповідальність за порушення академічної доброчесності. Розглянемо як залучаються до засвоєння та дотримання принципів учні однієї із ланок освіти – Малої академії наук України (МАН).

Мала академія наук України (МАН) – освітня система, яка забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни [3].

В поточному навчальному році (2020/2021) вперше учнями МАН України візується Декларація академічної доброчесності Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. Згідно з цим документом учні підтверджують, що їх робота є самостійним дослідженням, не містить академічного плагіату. Зокрема в роботі не повинно бути запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, «розлапкованих» цитат, фабрикації (вигаданих) даних, чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень [4]. Учні зобов'язуються дотримуватись норм законодавства України про авторське право і суміжні права. Вказується, що у разі виявлення порушень, робота буде дискваліфікована і конкурсант не зможе продовжувати участь у конкурсі. Проте, учні не розуміють наслідків. Згідно Статті 42 (Академічна доброчесність) Закону України «Про освіту» передбачена відповідальність за порушення академічної доброчесності не тільки педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти (п. 5 ст.42 Закону України

«Про освіту»), але й здобувачів освіти (п. 6 ст.42 Закону України «Про освіту»). Законом передбачено: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Вважаю, що перш за все, повинні бути обізнаними та усвідомлювати відповідальність за дотримання академічної доброчесності керівники та наставники учнів. Оригінал може бути тільки один, а копія – це копія, плагіат – це вкрадена копія [5]. Треба допомогти дітям/учням розвинути їх таланти, підтримувати прагнення робити свої кроки, формувати зацікавленість у обраній галузі. Показати, що найвище задоволення від праці, наукової праці, дослідник отримує в процесі самостійного пошуку, формулюванні припущень і гіпотез, проведенні дослідів і експериментів, спілкуванні з фахівцями. Викладачі повинні організовувати процес навчання на засадах чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, сміливості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нова українська школа. [Електронний ресурс].
URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 21.04.2021).
2. Закон України «Про освіту».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#> (дата звернення 21.04.2021).
3. Про Малу академію наук України.
URL: http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/jasu (дата звернення 20.04.2021).
4. Дніпропетровське відділення Малої академії наук України.
URL: <https://dvman.dnepredu.com> (дата звернення 21.04.2021).
5. Plagiarism in Scientific Research and Publications and How to Prevent it.
URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4035147/> (дата звернення 14.04.2021).

*Кабиш М. Ю.,
канд. філол. наук, старший викладач кафедри
української мови, літератури та методики навчання,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка*

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства неоднозначно впливає на сферу авторського права. Звісно, автори використовують результати своєї наукової і творчої діяльності у цифровій формі через інтернет, але і збільшилась кількість неправомірного використання (наприклад, скачування об'єктів авторських прав) інтелектуальної власності. Саме особливості захисту авторських прав у інтернеті є малодослідженими.

Отже, у нинішньому науковому світі, який повністю став комп'ютеризованим, є нерозв'язаною досить актуальна тема, що охоплює декілька проблем: 1) питання авторського права в інтернеті; 2) захист авторського права в Україні.

Авторське право – це сукупність прав, які належать автору у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки, мистецтва [1].

Правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі [1].

Незважаючи на складний процес захисту інтелектуальної власності у всесвітній мережі, це можна зробити. Нині в Україні є організації і компанії, які вибрали інтелектуальні активи. Як же захистити свою інтелектуальну власність і уникнути грубого порушення авторських прав?

Авторське право має декілька основних ознак:

- 1) охороняє всі матеріальні об'єкти, що є інтелектуальною власністю;
- 2) виникає одразу після створення об'єкту. При чому час існування авторських прав складає все життя автора і 70 років після його смерті;
- 3) захищає права від будь-якого використання: копіювання, зміни, перекладу.

Варто зазначити, що залишається проблема доведення того, коли саме був створений об'єкт.

Для автора (авторів), наприклад, наукового чи художнього твору найкращим і найлегшим способом є реєстрація авторського права. Яка ж процедура реєстрації авторського права на твір чи будь-який інший продукт?

Питання державної реєстрації авторських прав на твори у галузі науки, літератури і мистецтва та договорів, які стосуються права автора на твір, регулюються Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та Порядком державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 №1756 «Про державну реєстрацію авторського права та договорів, які стосуються права автора на твір» [1].

Авторське право реєструється в Укрпатенті. Воно дає змогу отримати відповідне свідоцтво, яке має юридичну силу і відіграє важливу роль під час вирішення можливих конфліктів у суді – адже зникає потреба доводити наявність авторського права особи на твір (презумпція авторства). Реєстрація авторського права може здійснюватися автором в будь-який час, а спадкоємцями автора – протягом наступних сімдесяти років після смерті автора. Якщо ж особа не є автором, а тільки використовує чийсь об'єкти інтелектуальної власності, тоді варто заздалегідь укласти договір з власником авторського права, в якому чітко мають бути прописані передані цій особі права.

Для здійснення реєстрації авторського права на твір необхідно:

1. Заповнити анкету реєстрації (бланк реєстрації можна отримати в Державному департаменті інтелектуальної власності).
2. Якщо реєстрацію здійснює довірена особа, а не автор, то необхідно мати довіреність для реєстрації.
3. Написати заяву для реєстрації авторського права, що складається за встановленою формою.
4. Подати примірник твору в матеріальній формі.
5. Подати відомості про оприлюднення твору та документи, що це підтверджують.
6. Надати квитанцію чи чек, що підтверджують оплату вартості реєстрації.

Розгляд заявки і прийняття рішення про реєстрацію договору, який стосується права автора на твір, здійснюється протягом місяця від дати надходження правильно оформлених документів заявки.

Автор, який отримав свідоцтво про реєстрацію авторських прав, отримує такі переваги:

- 1) отримання матеріальної винагороди за неправомірне використання твору;
- 2) змога укладання ліцензійних договорів;
- 3) поширення захисту авторського праву і в інших країнах, а не лише на території України;
- 4) юридична фіксація прав автора, тобто зникає потреба доведення в судовому порядку факту авторства.

Найефективнішим способом захисту авторського права в суді є захист шляхом стягнення компенсації, що передбачений пунктом «г» частини 2 статті 52

Закону «Про авторське право і суміжні права», а саме: «подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій» [2].

За які ж порушення авторського права на твір в інтернеті стягується компенсація? До них належать:

- 1) використання «захищеного» твору без дозволу автора;
- 2) видалення або зміна інформації про суб'єкт авторського права;
- 3) використання твору різними способами, яке не дозволено автором (переробка, адаптація, включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо та інші подібні зміни творів).

Отже, для творів, які розміщені в інтернеті неправомірно, відносяться такі способи використання твору:

- 1) відтворення шляхом запису для зберігання на сайті;
- 2) включення твору в базу даних;
- 3) можливість здійснення доступу публікою до твору з будь-якого місця і в будь-який час за власним бажанням.

У разі порушення хоча б одного з пунктів, можна подавати позов до суду. Для цього необхідно зібрати інформацію про порушника авторських прав. Якщо ж на сайті немає інформації про порушника авторського права, то відповідачем має бути хостинг-провайдер. Наступним кроком є фіксація порушення авторського права в мережі інтернет. Це можна зробити самостійно або звернутися за допомогою до департаменту «Центр компетенції» або подати заяву про забезпечення доказів до суду. Далі треба збирати необхідні документи, знайти кваліфікованого адвоката і чекати судових рішень.

Отже, захист авторських прав від плагіату може бути визначено як діяльність, що спрямована на вжиття заходів з виявлення, доведення і припинення плагіату. Це унеможливило подальше здійснення незаконних дій плагіатором, а також відновлюються порушені права та інтереси правовласника.

На наш погляд, першочерговим є прискорення прийняття ряду законодавчих актів, у яких слід визначити внесення системних змін щодо суттєвого посилення цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення авторського права.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформація щодо державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/copyright-reg> (дата звернення: 26.04.2021).

2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII зі змінами від 02.10.2018 № 2581-VIII. [Електронний ресурс]. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 26.04.2021).

3. Як захистити інтелектуальну власність? Які існують категорії? [Електронний ресурс]. URL: <https://wisegroup.com.ua/ua/yak-zaxistiti-intelektualnu-vlasnist-yaki-isnuyut-kategori%D1%97/> (дата звернення: 26.04.2021).

*Калініченко Т. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри романської філології,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

З огляду на те, що мета, завдання, функції, зміст вищої освіти в Україні знаходяться в стадії реформування, реалізація нової стратегії освіти, яка базується на принципах академічної доброчесності, є актуальною і доречною. Закон України «Про вищу освіту» викладає головні твердження про академічну доброчесність [1]. Стаття 42 Закону України «Про освіту» стверджує: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

Існує тісний зв'язок між тим, що відбувається в аудиторії та відношенням студентів до академічної доброчесності. Якщо вони вважають, що їхні викладачі справедливі, шанобливі, надійні та чесні, то найчастіше їх власна поведінка відображає ті ж самі риси.

Інтегрований підхід щодо академічної доброчесності повинен включати цілісну, чітку і справедливу політику, яка стосується кожного. Існують наступні підходи, спрямовані на мінімізацію проступків в академічному просторі: а) зменшити потенційні переваги обману; б) збільшити ймовірність виявлення недоречної поведінки, наприклад, несхвалення її однолітками є одним із найсильніших стримуючих факторів.

Є декілька простих способів інтегрувати в освітній процес поняття академічної доброчесності і загострити увагу на цьому важливому питанні.

В першу чергу необхідно надати чіткі інструкції студентам, наприклад, обговорити тлумачення плагіату стосовно роботи у певному курсі. По-друге, потрібно заохотити студентів взяти участь у дискусії щодо академічної доброчесності; у плані курсу слід чітко зазначити політику АД.

Потрібно уникати плагіату у письмових роботах студентів, таких як курсові роботи і т. д. Для цього слід обговорити зі студентами поняття плагіату і правила належного використання джерел. Теми рефератів повинні бути характерними і актуальними для того чи іншого курсу, щоб не було можливості знайти зразки в Інтернеті. Необхідно представити чіткі вказівки щодо форматування, надати бібліографічні ресурси, наприклад веб-сайти, тексти. Якщо проаналізувати зі студентами письмову роботу, взятую з Всесвітньої мережі, то така вправа покаже їм, що, з одного боку, викладач знає сайти, на яких можна знайти семестрові завдання, а з іншого боку, якість семестрових завдань може бути підозрілою. Можливо нагадати, що письмові роботи будуть перевірятись на унікальність із застосуванням технічних засобів, таких як Unicheck [3].

Варто зазначити, що важливо перерахувати всі друковані та електронні джерела. Семестрові завдання можуть бути розділені на етапи: план, бібліографія, проект, остаточний варіант; разом з тим, деякі роботи з написання студентами робляться в аудиторії під час заняття. Можливо надати в якості задачі написати критичний відгук на веб-сайти, тим самим знімаючи бажання студентів копіювати їх. Можливі санкції за недотримання правил АД повинні ясно визначатися на всіх рівнях.

Отже, підсумовуючи сказане вище, можна зробити висновок, що загалом існують наступні цінні поняття, важливі для встановлення культури академічної

доброчесності у вищій школі: повага, справедливість, чесність, впевненість, відповідальність. Пропаганда цінностей щодо АД є значущою складовою навчального процесу. Важливо, щоб студенти, а також науковий та адміністративний персонал знали і поважали ці стандарти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Unicheck. [Електронний ресурс]. URL: <https://unicheck.com/uk-ua/plagiarism-detection-solution>.

*Клейменова Т. В.,
канд. філол. наук, ст. викладач кафедри
української мови, літератури та методики навчання,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

В умовах розвитку інформаційних технологій, вільного доступу до мережі Інтернет у світовій освітянській і науковій спільноті злободенною стала проблема формування культури академічної доброчесності, що передбачає відповідальне ставлення до використання, творення, поширення інформації в освітньому й науковому середовищі, недопущення присвоювання чужих результатів інтелектуальної праці.

На дотримання академічної доброчесності націлює педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників і здобувачів освіти законодавча база, зокрема, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін.

На нашу думку, особлива роль у формуванні культури академічної доброчесності належить педагогічним університетам, випускники яких, у свою чергу, утілюватимуть засвоєні етичні принципи в закладах загальної середньої освіти, запобігатимуть недоброчесній поведінці школярів.

Згідно з рекомендаціями Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо розробки і впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, заклади вищої освіти мають запобігати, перешкоджати та зупиняти прояви академічної недоброчесності «...шляхом навчання, керівництва і наставництва, а також завдяки створенню позитивного,

сприятливого й доброчесного освітнього і наукового середовища» [3, с. 2]. Принагідно зазначимо, що в статті 42 Закону України «Про освіту» окреслено такі прояви недоброчесної поведінки, як академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [2].

Механізми впровадження принципів академічної доброчесності прописані у відповідних нормативних документах, що розміщені на веб-сайтах закладів вищої освіти. Зокрема, Глухівський НПУ ім. О. Довженка в означеному аспекті керується ухваленим ректором Етичним кодексом Університету (2018), Положенням про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (2020). Однак чи достатньо регламентації засад академічної доброчесності для вирішення проблеми подолання негативних практик їх порушення? Вважаємо, що формування потреби дотримуватися етичних принципів в академічних стосунках є тривалим процесом, чому сприяє впровадження конкретних методів, прийомів, форм і видів навчальної і виховної роботи. У Глухівському НПУ ім. О. Довженка систематично відбуваються заходи з популяризації основ інформаційної культури, зокрема, вебінари й семінари з питань авторського права, дотримання академічної доброчесності, методології оцінки наукових робіт із використанням антиплагіатної системи.

Роз'яснювальні бесіди зі здобувачами вищої освіти стосовно питань ролі академічної доброчесності в системі освіти мають проводитися вже на першому курсі. На жаль, толерантне чи навіть байдуже ставлення до списування, плагіату, сформоване ще в школі, стимулює недоброчесну поведінку особистості й у закладі вищої освіти з метою економії часу, отримання високої оцінки без інтелектуальних зусиль та ін. Слушним буде нагадати студентам відомий вислів

А. Ейнштейна: «Ніяка мета не настільки висока, щоб виправдовувала негідні засоби для її досягнення». З перших днів навчання необхідно формувати у свідомості майбутніх педагогів переконання, що за будь-який обман людина має нести покарання, а в разі порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності.

Акцентувати увагу студентів на етиці академічних взаємовідносин необхідно під час опанування різних навчальних курсів. Зокрема, викладачі філологічних дисциплін формують у майбутніх учителів-словесників навички усного та писемного наукового мовлення, літературознавчого й лінгвістичного аналізу тексту, критичного мислення, пошуку, опрацювання та правил цитування наукових джерел, створення власного тексту.

Найважливіше й водночас найскладніше в процесі формування культури академічної доброчесності – мотивувати студентів не списувати, не плагіатити, переконати їх у перевагах чесного навчання, у тому, що недоброчесною поведінкою вони не лише виявляють неповагу до авторського права, до викладачів й інших здобувачів освіти, але й не проявляють здібності, не відчують упевненості у власних силах, не сформують необхідні компетентності для подальшої праці за фахом. Тим паче, педагоги повинні бути для учнів взірцем чесності, носіями моралі та етики.

Сприятимуть засудженню недоброчесної поведінки та прагненню її уникати в освітньому процесі наведені власні приклади зіткнення викладачів чи студентів із проявами академічного плагіату, головним критерієм якого «є привласнення не теми чи ідеї, а самобутньої форми її висловлення, авторського способу її представлення» [1, с. 136]. Корисно запропонувати майбутнім педагогам дати моральну оцінку особам, які оприлюднили як власні результати чужих досліджень. При цьому самі викладачі повинні демонструвати академічну

добročесність: указувати першоджерела використаної на заняттях інформації, об'єктивно оцінювати результати навчання, не вчиняти корупційних діянь.

На попередження проявів академічної нечесності впливає формулювання аналітичних, творчих завдань, проблемних питань, які спонукають до самостійних роздумів, відстоювання власних поглядів; завдань, пов'язаних з опрацюванням наукових джерел (виділити цитати в доповідях (повідомленнях), коректно перефразувати думку іншого, узагальнити науковий матеріал, зробити висновки та ін.). Запобіганню недобročесній поведінці сприяють лекції, круглі столи, тренінги з етики наукових досліджень, курс «Академічна доброчесність».

Значною мірою змушує студентську молодь уникати академічного плагіату запроваджена в багатьох університетах практика перевірки на унікальність спеціальними програмами курсових, бакалаврських і магістерських робіт. Наприклад, у Глухівському НПУ ім. О. Довженка з цією метою використовують програму StrikePlagiarism. Відповідальність за результати таких перевірок покладається і на здобувача вищої освіти, і на його наукового керівника. Це мотивує викладачів давати чіткі вимоги до письмового завдання, роз'яснювати принципи академічного письма, правила оформлення цитувань і посилань на використані джерела, а під час підготовки методичних рекомендацій з написання й захисту курсових і кваліфікаційних робіт включати розділ про особливості дотримання в наукових дослідженнях академічної доброчесності.

Таким чином, формування культури академічної доброчесності як одного з показників загальної культури вчителя є складним поступовим процесом, покликаним не лише інформувати про її сутність і роль в освітньому й науковому середовищі, але й забезпечити мотивацію уникнення проявів недобročесної поведінки, упевненість студентів у своїх силах, якість їх академічного письма, самостійність у навчальному процесі, що сприятиме, у свою чергу, дотриманню

ними етичних принципів і в подальшій педагогічній праці, прищепленню школярам культури чесного навчання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. : Таксон, 2016. С. 133–150.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.04.2021)
3. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності: затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2021 року / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. 2019. 24 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1zCnJ0Zar_wFs5ZUTLMP3ul2YRA7v3Ngh/view (дата звернення: 19.04.2021).

*Кобетяк А. Р.,
канд. філос. наук., доцент кафедри економічної
безпеки публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»*

**СПЕЦИФІКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
«ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Молода Українська держава сьогодні знаходиться на шляху євроінтеграції. Цей процес зачіпає всі сфери суспільного буття. В той же час, це зумовлює зміни в освітній та наукових сферах. Активізувалося впровадження інноваційних заходів у відповідності стандартам якості вищої освіти Європи. Базовим стандартом реформи української та світової освіти є принципи академічної доброчесності, якого повинні дотримуватися усі учасники наукового співтовариства в процесі наукової та викладацької діяльності. Питання академічної доброчесності для сучасної вищої освіти в період глобалізаційних змін у суспільстві стоїть надзвичайно гостро. У освітніх реаліях сьогодення академічна доброчесність є принциповим імперативом, що сприяє утвердженню внутрішньої гармонії людини та формуванню її морального та фахового образу. Відтак, університет чи наукова установа має створювати середовище, у якому культура взаємовідносин між представниками освітнього процесу відповідає стандартам сучасної євроінтеграції.

Внутрішня система контролю якості вищої освіти Державного університету «Житомирська політехніка» орієнтується на безумовне дотримання учасниками освітньо-наукового процесу академічної доброчесності, що знайшла своє відображення у Кодекс академічної доброчесності Державного університету «Житомирська політехніка» [1], Методичних рекомендаціях з підтримки

принципів Академічної доброчесності (розроблено МОН України) [2], Положеннях про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Державному університеті «Житомирська політехніка» [3], та інших. Прийнятий Кодекс та подібні документи є базовими переліком настанов та цінностей, дотримання яких є необхідним як у межах «Житомирської політехніки», так і загалом.

Що означає дотримання Кодексу академічної доброчесності працівниками Державного університету «Житомирська політехніка». Перш за все, це посилання на джерела інформації у разі використання інформацій, ідей, розробок, тверджень, відомостей; виконання норм законодавства про авторське право та суміжні права; висвітлення достовірної інформації про методи та результати досліджень, джерела використаної інформації та власну наукову педагогічну діяльність. Крім того, важливим є контроль за дотриманням норм академічної доброчесності студентами та об'єктивне оцінювання результатів їх навчання. Ще, Кодекс передбачає повагу та рівність усіх студентів, а також їх батьків та представників [1].

Вищевказані документи визначають основні критерії дотримання правил академічної доброчесності студентами: самостійне та особисте виконання завдань, підсумкового та поточного контролю результатів навчання; чесне посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень та відомостей. Обов'язковим для всіх є дотримання законодавства про авторське право. Крім того, в Кодексі зазначено про надання достовірної інформації щодо результатів власної навчальної, наукової та творчої діяльності, а також використання джерел інформації [1].

Разом із тим, необхідно відмітити, що виконання правил академічної доброчесності з одного боку, є особистою справою кожного науково-педагогічного працівника, а з іншого – спільною справою університету загалом.

Студент, керівник, викладач, дослідник – відповідальні за виконання етичних норм академічної доброчесності. Очевидно, що для цього викладач повинен вміти донести до студентства основні правила та критерії написання наукових робіт. Варто докладно пояснити що таке плагіат, чим він шкідливий та як його уникнути. Важливо, що найкраще навчати на власному прикладі. Тому, викладачі самі повинні дотримуватися цих правил.

Що стосується плагіату, то Кодекс академічної доброчесності Державного університету «Житомирська політехніка» характеризує його як спеціально здійснене привласнення (частково або повністю) чужих ідей та розробок. Найчастіше серед студентства це виявляється у форматі переписування чужого тексту без посилань. Таким чином, новий автор використовує чужі інтелектуальні доробки, видаючи їх за власні. Без належного оформлення посилань на оригінал автора копіювання тексту визначається як плагіат [2].

Для заохочення до академічної доброчесності, а також для стимулювання відмови від плагіату варто застосовувати такі заходи: привселюдний захист робіт; формування конкретних вимог та правил для написання наукових робіт різних рівнів; обов'язкова перевірка на унікальність тексту за допомогою антиплагіатних програм на загально університетському рівні; перевірка на унікальність тексту навчально-методичної та довідкової літератури, яку публікують працівники Політехніки; загальне оприлюднення нормативних документів, що забезпечують виконання академічної доброчесності; прийняття загальної угоди (декларації) щодо академічної доброчесності учасниками освітньо-наукового процесу [3].

Для додаткового контролю за дотриманням правил академічної доброчесності в Державному університеті «Житомирська політехніка» було створена спеціалізовану комісію, яка є постійно діючим органом

університетського управління. До комісії надходять скарги щодо порушення норм та правил академічної доброчесності та плагіату [4].

Комісія визначає факт наявності чи відсутності у творі академічного плагіату. Якщо робота виконана згідно всіх правил та вимог цитування, то вона допускається до захисту, оскільки пройшла рецензування. В іншому випадку, кваліфікаційна робота направляється на доопрацювання. Рішення комісії зазвичай оформлюється протоколом.

Рішення комісії затверджується Вченою радою університету, а також наказом ректора.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс академічної доброчесності Державного університету «Житомирська політехніка». [Електронний ресурс]. URL: https://ztu.edu.ua/ua/science/academic_kind.php.
2. Методичні рекомендації з підтримки принципів Академічної доброчесності (розроблено МОН України). [Електронний ресурс]. URL: https://ztu.edu.ua/ua/science/academic_kind.php.
3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Державному університеті «Житомирська політехніка» [Електронний ресурс]. URL: https://ztu.edu.ua/ua/science/academic_kind.php.
4. Положення про Комісії з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами у Державному університеті «Житомирська політехніка». [Електронний ресурс]. URL: https://ztu.edu.ua/ua/science/academic_kind.php.
5. Рекомендації з підтримки принципів Академічної доброчесності при організації дистанційного навчання під час карантину. [Електронний ресурс]. URL: https://ztu.edu.ua/ua/science/academic_kind.php.

*Корж Г. В.,
канд. філос. наук, доцент кафедри філософії,
Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Особливості підготовки майбутніх педагогів визначаються підвищеними вимогами до організації наукової і освітньої комунікації, недопущення недоброчесної поведінки, формування здатності вчителя до наукових шукань, самовиховання і педагогічної творчості. Розгортання глобалізаційних процесів, поширення інформації та обмін знанням у світовому масштабі через Інтернет, віртуалізація, поширення масової культури і зміна багатьох аспектів соціально-економічного життя є не тільки викликами людству, а й педагогічній освіті, яка здійснює підготовку кваліфікованих працівників дошкільної, початкової, середньої та вищої освіти.

Здійснення комплексу заходів, спрямованих на створення доброчесного середовища в педагогічному університеті, посилюють увагу до академічної культури, ядром якої є академічна доброчесність. Академічна доброчесність є комплексним поняттям, стосується усіх рівнів освіти (від початкової до закладів вищої освіти), поширюється на всіх учасників освітнього процесу. Втілення принципів академічної доброчесності в освітнє середовище має не тільки вузько педагогічне значення, а й більш широке завдання – виховання освіченої і національно свідомої особистості; демократизації суспільного життя. Саме тому глибоке осмислення всіма учасниками освітнього процесу стандартів та принципів академічної чесності, не деклароване, а практичне втілення цих цінностей в академічне життя є необхідним.

Для формування академічної доброчесності майбутнього вчителя надзвичайно важливе значення має правова культура. Розуміння норм вітчизняного законодавства, насамперед ст. 42 Закону України «Про освіту» щодо академічної доброчесності, знання основних видів порушень академічної доброчесності, відповідальності за них забезпечують правомірну діяльність всіх учасників освітнього процесу. Кодекс академічної доброчесності університету формує переконаність у необхідності додержання правил доброчесної поведінки, а освітні практики, студентські ініціативи, досвід студентської наукової роботи та студентського самоуправління сприяють усвідомленню фундаментальних цінностей академічної доброчесності – чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності й мужності.

Поняття «доброчесності» глибоко вкорінене в українську культуру і педагогіку. Філософ Г.С. Сковорода ще у XVIII ст. з благом («Начальная дверь по христианскому добронравию») пов'язує розвиток людини, її освіти і виховання. В ньому зафіксована спорідненість цінностей культури, яка уможливорює інтерсуб'єктивність, діалогічність та гуманізм педагогічного процесу. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди є одним із найстаріших педагогічних вишів нашої країни. Джерелами курикулярної філософії освітніх і виховних практик університету з часу його заснування була європейська філософія свободи І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля. Місія університету сьогодні – це формування освіченого українця – громадянина, патріота, професіонала, носія культури – шляхом удосконалення змісту науково-методичного супроводу якості педагогічної освіти і фундаментального оволодіння мистецтвом навчати і виховувати інших. Важливим для духовного становлення педагога, розвитку дослідницьких навичок є участь у щорічних науково-практичних конференціях, що проводяться у ХНПУ ім. Г.С. Сковороди: «Освіта і доля нації», «Під знаком Григорія Сковороди. Зоряний час української культури» та ін. Основна мета конференцій – обговорити актуальні наукові та освітні

проблеми у контексті філософії свободи і гідності Г. С. Сковороди та відкрити для майбутніх педагогів і молодих науковців можливості для професійної самореалізації та розуміння своєї ролі в розвитку держави.

Сучасна Україна зробила свій цивілізаційний вибір – вибір до європейської ціннісно-нормативної системи, до правових та моральних норм життя. М. Култаєва слушно зауважує: «Європейські традиції і передусім європейська форма життя, в рамках якої розгортаються освітні та виховні практики, ґрунтується не на інструментальному розумі, а виходячи з гуманістичних настанов і цінностей» [1, с.9]. Педагогіка – це сфера свободи самовияву творчих можливостей духа. «Але дух – підкреслює А. Лой, – це також здатність сказати «ні», спроможність заперечити наявному стану речей, без цього «ні» вселяється вульгарність з притаманними їй ментальними мотиваціями» [2, с.162-163].

Майбутній педагог повинен мати силу духу, відповідальне мислення, щоб вміти сказати «ні»:

- академічному плагіату;
- ghost writing – написанню кваліфікаційних робіт на замовлення;
- користуванню шпаргалками, списуванню;
- фабрикації (використання вигаданих даних поруч зі справжніми);
- симуляція хвороби з метою уникнення контрольних заходів тощо.

Суттєвими елементами підготовки вчителя щодо отримання дослідницьких навичок мають стати: інформаційна грамотність; чесність і ретельність у наукових дослідженнях; вміння працювати з традиційними та новітніми інформаційними ресурсами; відповідальне ставлення до здобуття та вдосконалення навичок академічного письма; знання різноманітних моделей академічного письма; вміння зіставляти різні точки зору; уміння представляти результати наукових досліджень з використанням цифрових пристроїв тощо.

Для формування сучасного вчителя і науковця надзвичайно важливе значення має філософська культура. Цьому моменту в Україні приділяється

недостатньо уваги, в педагогічних університетах згортаються курси з історії філософії. Втім сучасний педагог має навчитись мислити і діяти по-новому, вміти розкрити потенціал учнів, стверджувати цінності соціально відповідальної життєтворчості. Філософські ідеї Канта, Фіхте, Гегеля, Аристотеля або Гайдеггера надають потужного поштовху для розвитку творчого мислення майбутніх педагогів, а також їх моральної свідомості.

Отже, сучасні завдання підготовки майбутніх педагогів мають ґрунтуватися на аналізі матеріальних і духовних ресурсів, необхідних для функціонування системи національної освіти на принципах академічної доброчесності. В педагогічному університеті академічна доброчесність закладає фундамент відповідальної поведінки майбутніх вчителів та створює умови для організації шкільної освіти з опорою на дослідницьку діяльність учня.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Култаєва М. Д. Конфлікт інтерпретацій у стратегіях духовного оновлення та і їхніх філософсько-освітніх адоптаціях. *Освіта та її ресурси у подоланні сучасних соціокультурних і політичних викликів* : матеріали ХХ Міжнародної науково-практичної конференції (7-8 червня 2019 р.). Харків, ХНПУ, 2019. С. 7-10.

2. Лой А., Матвієнко С. Інтерв'ю: «Філософія – антипод вульгарності в ментальному естві людини». *Україна Модерна*. 2009. № 14(3). С. 143-163.

Корпусенко І. В.,
д-р. мед. наук, професор кафедри хірургії № 2,
Дніпровський державний медичний університет

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

«...місія університету є виховання еліти країни, формування громадянської позиції студентів та докторантів, їх особистості в цьому дусі.»

Проф. В. Банись, Голова Конференції ректорів академічних
вищих навчальних закладів Республіки Польща

«Ніщо нечесне не може бути дійсно добродійним»

Бенджамін Франклін

Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти» [2].

До закладу вищої освіти приходять на роботу науково-педагогічні та наукові працівники з різними цілями та попереднім досвідом. Більшість з них готові дотримуватися принципів академічної доброчесності, але деякі не розуміють значення «академічна доброчесність», шукають шляхи отримання безпідставних наукових, кар'єрних та інших переваг.

Академічна доброчесність є найважливішим фактором успішності закладу вищої освіти, на ній базується довіра колег-науковців, замовників освітніх і наукових послуг, спонсорів, грантодавців, інших партнерів, необхідна для належного ресурсного забезпечення якісної вищої освіти і наукових досліджень. Що дає змогу залучати кращих викладачів і науковців, брати участь у престижних освітніх, наукових та інших програмах. Таким чином, формується позитивний імідж, який посилює репутацію навчального закладу, сприяє розвитку і конкурентоспроможності у сучасних економічних реаліях [3].

Науково-педагогічні співробітники повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, вимоги законодавства та внутрішніх документів закладу вищої освіти з цих питань. Вони також повинні володіти інструментарієм і методиками контролю дотримання академічної доброчесності як колегами, так і здобувачами вищої освіти. Вкрай необхідна розробка єдиних об'єктивних критеріїв оцінювання результатів навчання і найголовніше - використання їх на практиці при оцінюванні результатів навчання.

Створення атмосфери академічної доброчесності у кожному закладі вищої освіти вкрай необхідне, однак майже завжди може бути непростим, тривалим процесом.

Найважливіше забезпечити розуміння всіма учасниками освітнього процесу, насамперед науково-педагогічними працівниками, основних принципів академічної доброчесності, вимог законодавства і нормативних документів, які прийняті у навчальному закладі з цих питань, основних видів порушень, зразків правильної поведінки у різних ситуаціях, що потенційно можуть призводити до порушень.

Для цього варто використовувати такі інструменти і заходи, як:

- стажування викладачів з питань академічної доброчесності у провідних навчальних закладах, які можуть зараховуватися як частина планових заходів із підвищення кваліфікації;
- самоосвіта викладачів із наступним контролем результатів навчання;
- лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням провідних фахівців;
- обмін досвідом та ін.

Головними питаннями навчання з питань академічної доброчесності мають бути:

- поняття академічної доброчесності та переваги доброчесної поведінки;
- основні види порушень академічної доброчесності, способи їх виявлення, вирішення суперечливих ситуацій;
- інструменти та процедури перевірки наукових та студентських робіт на плагіат, способи виявлення інших порушень академічної доброчесності;
- методи навчання здобувачів вищої освіти академічній доброчесності;
- інструменти та способи мотивування науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти до академічної доброчесності;
- норми законодавства, вимоги прийнятих у навчальному закладі нормативних документів з питань академічної доброчесності, розроблені закладом вищої освіти методи запобігання порушенням, види відповідальності та

процедури розгляду справ про порушення академічної доброчесності як науково-педагогічної так і студентської;

- опанування та впровадження практик провідних навчальних закладів із забезпечення академічної доброчесності;
- методи навчання студентами курсових та дипломних робіт у застосуванні до конкретних навчальних дисциплін;
- створення і впровадження ефективних методів об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Після проведення науково-дослідної роботи та навчання заклади вищої освіти мають забезпечити дотримання науково-педагогічними працівниками встановлених закладом правил і процедур з питань дотримання академічної доброчесності. З цією метою необхідно наполегливе та послідовне застосування діючих у закладі регуляторних документів. На думку автора варто враховувати, що суворе дотримання відносно м'яких норм та правил є більш ефективним способом формування академічної доброчесності, ніж встановлення строгих норм, які будуть виконуватися частково.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 05.09.2017 р. No 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Закон України від 01.07.2014 р. No 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20150529>.
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. 234 с. URL: http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf.

*Кушнірєва М. О.,
канд. філол. наук,
старший викладач кафедри іноземних мов та методики викладання,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ШЛЯХИ УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасне освітнє і наукове середовище стоїть перед непростим вибором, адже питання плагіату, питання академічної недоброчесності загострило проблему взаємоповаги у науковому та освітньому середовищі, проблему чесного обміну власними думками, зрештою проблему толерантності у науці, доброчесності, шляхетності, і не лише у науковій спільноті, освіті, а й у суспільстві загалом.

Основна вимога сучасного світу спонукає науковців швидко реагувати на зміни, що відбуваються. Участь у різних заходах програмує на активну пошукову діяльність, мотивує розвивати власний потенціал дослідника, однак інколи не залишає часу на обмірковане і виважене формулювання власного погляду. Складність або невміння чітко сформулювати думку стає суттєвою прогалиною до реалізації принципів академічної доброчесності.

Несформоване і нерозвинуте вміння критично мислити заважає студенту визнати той факт, що до народження власної ідеї цілком прийнятно прямувати через негативний досвід. Усвідомлення плагіату як *«свідомого копіювання <...> задля отримання користі»* має формуватися через неприйняття прагнення видавати чужі думки за власні, через мотивацію бути почутим і реалізованим завдяки власним успіхам [4].

Для викладача історії світової літератури не є незвичним говорити про плагіат, про ті наслідки, до яких він призводить. Художнє осмислення німецьким романтиком Е. Т. А. Гофманом у повісті-казці «Малюк Цахес на прізвисько

Циннобер» явища «цахесіанства» (привласнення чужих талантів і здобутків) – яскравий тому приклад. Однак все частіше, мотивуючи студентів висловлювати власні міркування з приводу прочитаних текстів, спостерігаємо нерозвиненість вміння аналізувати художні явища, небажання відстоювати власну точку зору, незрілість критичного мислення і зрештою, як результат, недовіру до необхідності це робити.

Довіра має стати домінуючою складовою сучасної освіти. Якісна освіта неможлива без довіри і доброчесності, вона має базуватися на доброчесності. Довіра є одним із ключових слів, яким визначається академічна доброчесність в Законі про освіту: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Якщо доброчесність відсутня, то немає сенсу вести мову про порушення, покарання, інші заходи впливу і профілактики. Ведучи мову про доброчесність як про певну суспільну поведінку, передусім відзначаємо її роль у формуванні світогляду, заснованому на моральних цінностях, на переконанні, що у тлумаченні етичних явищ і понять дуалізм неприпустимий.

Здобування освіти як процес формування світогляду, становлення особистості має передбачати докладання зусиль, і гарантією успішності цього процесу має бути дотримання принципів доброчесності. Саме під час навчання у вищих закладах освіти має бути зреалізовано найбільш інтенсивний процес мислення, ефективного використання власних ресурсів, становлення інтелекту. Недоброчесність усе це нівелює, не дає можливості інтелектуально розвиватися і зростати, привчає до іншої моделі поведінки, у якій дорога до хибного успіху не приносить морального задоволення. Отже, перший шлях у напрямку дотримання

принципів академічної доброчесності знаходиться у моральній площині, у готовності або неготовності людини (студента, викладача, науковця) укласти угоду із власною совістю і, як наслідок, позбавити себе можливості відчувати гордість за власні, а не чужі досягнення.

Другим кроком на шляху до імплементації принципів академічної доброчесності має стати відкритість і зрозумілість для всіх учасників освітнього процесу критеріїв оцінювання навчальної діяльності. Вимога викладача щодо самостійності студентської роботи та її оригінальності має підкріплюватися тим, що здобувач освіти усвідомлюватиме: текст, який апріорі цілеспрямовано «зітканий» з чужих думок, не розглядатиметься. А для цього має бути прописаний чіткий алгоритм дій для студента: чітке окреслення сутності роботи, надання чітких інструкцій щодо її виконання, засвоєння алгоритму виконання, встановлення адекватних строків написання [3]. Вміння писати тексти розглядається здобувачами освіти як одне із найскладніших насамперед через відсутність чітких інструкцій щодо його розвитку, а також через низький статус письмових робіт порівняно із іншими видами навчальної діяльності [2]. Прикро, що у такому контексті проблема виходить за межі вищої освіти, оскільки невипрацьований механізм залишається таким і у закладах середньої освіти, утворюючи замкнене коло. Таким чином, стає чітко зрозуміло, чому відповідальність за недотримання академічної доброчесності покладається на всіх учасників освітнього процесу.

Одним із можливих елементів налагодження доброчесних відносин в освітньому середовищі має бути шлях у напрямку від студента до викладача. Здобувач освіти має неупереджено поінформувати про недоліки і переваги курсу, висловити власну думку щодо можливих шляхів покращення програми курсу.

Практика таких опитувань запроваджена у багатьох навчальних закладах, алгоритм їх проведення удосконалюється.

Отже, академічна доброчесність – невід’ємна складова якісного освітнього процесу. Шляхи її імплементації в освітній простір мають регулюватися усією сукупністю умов навчання: фаховою компетентністю викладачів, використаними методиками, рівнем реалізації освітніх компонентів, способами і критеріями оцінювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». 2017.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.04.2021).

2. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? Освітня політика. 09.02.2018. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuvati-tsinnostiakademichnoji-dobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh>; <http://www.skeptic.in.ua/promoting-integrity/> (дата звернення: 25.04.2021).

3. Плагіат у вищій освіті. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/plagiat_qa.pdf (дата звернення: 27.04.2021).

4. Про соціальну модель плагіату. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/UKR_TOWARDS_A_SOCIAL_MODEL_OF_PLAGIARISM.pdf (дата звернення: 26.04.2021).

*Лобова І. О.,
канд. фарм. наук, доцент кафедри організації охорони здоров'я, публічного
управління та адміністрування,
Харківська медична академія післядипломної освіти*

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХАРКІВСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ АКАДЕМІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах євроінтеграції системи вищої освіти набуває актуальності питання дотримання академічної доброчесності як вимога сьогодення, запорука якісної освіти, зростання іміджу вітчизняної вищої освіти на міжнародному освітньому ринку. Необхідно зазначити, що важливим чинником забезпечення академічної доброчесності всіх учасників освітнього процесу є ідеї, принципи, норми, традиції, корпоративні цінності, закріплені на рівні внутрішньоуніверситетських документів.

На сьогодні поширенню моральних та етичних цінностей в освітньо-науковій сфері сприяють «Рекомендації для закладів вищої освіти (ЗВО) щодо розроблення та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності», розроблені Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

У документі запропоновані наступні блоки університетської системи забезпечення академічної доброчесності:

1) нормативна база, яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, процедури запобігання та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності;

2) структурні підрозділи та уповноважені комісії, які забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності, їх впровадження в освітньо-наукову діяльність ЗВО, а також виконують наглядову та контролюючу функцію;

3) інформаційна база, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в університеті;

4) інструменти впровадження принципів академічної доброчесності в освітню і наукову діяльність університету, які несуть просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим запобігти випадкам порушення принципів академічної доброчесності;

5) інструменти контролю додержання академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності ЗВО [1, 2].

Таким чином, в умовах реформування системи вищої освіти України питання підвищення її якості є одним з ключових. Оскільки від якості освіти, залежить конкурентоздатність вітчизняних ЗВО, обсяг фінансових надходжень, визнання дипломів українських університетів на європейському та світовому рівнях, підвищення конкурентоспроможності випускників ЗВО тощо. У цьому контексті дотримання принципів академічної доброчесності постає в якості необхідної умови підвищення якості освіти.

Метою дослідження став аналіз досвіду впровадження принципів академічної доброчесності у Харківській медичній академії післядипломної освіти (ХМАПО) та їх впливу на підвищення якості вищої освіти.

Під час дослідження використані теоретичні методи аналізу і систематизація наукових джерел.

Закон України «Про вищу освіту» визначає якість вищої освіти як відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості [3].

Необхідно зазначити, що вищезазначені процедури реалізуються через основні принципи академічної доброчесності, зокрема законності та верховенства права; чесності й порядності; рівності та соціальної справедливості; відкритості і

прозорості; академічної свободи та соціальної відповідальності; професіоналізму та компетентності; самовдосконалення і саморозвитку; підзвітності; науковості; гуманізму, демократизму; патріотизму; справедливості й толерантності; інтеграції у міжнародний освітній і науковий простір (інтернаціоналізації); поваги та взаємної довіри та ін. ХМАПО всіляко сприяє утвердженню моральних норм та етичних цінностей, впроваджуючи їх у освітню, наукову, інноваційну та професійну діяльність.

Так, з метою реалізації принципу відкритості і прозорості на сайті ХМАПО у доступі до публічної інформації розміщені «Політика забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ХМАПО відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти», «Політика у сфері якості ХМАПО», «Положення про академічну доброчесність ХМАПО», «Етичний кодекс викладача ХМАПО», «Положення про Комісію з експертизи та якісної оцінки наукової та науково-практичної літератури ХМАПО», у яких регламентовані політика, стандарти і процедури дотримання академічної культури.

На виконання статті 30 «Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти» Закону України «Про освіту» на вебсайті ХМАПО також оприлюднені освітні програми [4].

Принцип рівності та соціальної справедливості реалізується через рівний доступ до освіти, до користування бібліотечним фондом, електронними освітніми ресурсами на базі платформи Moodle та інших Інтернет ресурсів.

З метою ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату та перевірки дотримання правил і норм академічної доброчесності в наукових працях здобувачів наукового ступеня доктора філософії у ХМАПО використовується електронна програма «Антиплагіат».

Для оцінки ефективності роботи науково-педагогічних працівників ХМАПО оприлюднено на офіційному вебсайті «Положення про рейтингову систему оцінки діяльності кафедр Харківської медичної академії післядипломної освіти».

З метою запровадження академічної доброчесності в освітню практику, реалізації принципів професіоналізму та компетентності, науковості, саморозвитку та самовдосконалення особистості учасники освітнього процесу беруть участь у конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів, симпозіумах, наукових семінарах, вебінарах, зокрема й в обговоренні етичних питань.

Таким чином, проведене дослідження дозволило висвітлити наявну ситуацію і проаналізувати практику запобігання плагіату, що найчастіше використовується у ХМАПО. Встановлено, що ХМАПО сприяє популяризації принципів академічної доброчесності насамперед через імплементацію політики у внутрішню культуру якості; активно використовує інструменти протидії порушенням академічної доброчесності, зокрема через функціонування системи запобігання та виявлення академічного плагіату.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік / за заг. ред. проф. Сергія Квіта. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. 244 с.

2. Грицаєнко Л. М. Принципи академічної доброчесності в системі внутрішнього забезпечення якості освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Випуск 77. С. 63-67.

3. Закон України «Про вищу освіту» : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.04.2021).

4. Закон України «Про освіту» : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.04.2021).

Нагурна Я. В.,
*канд. мед. наук, асистент кафедри терапії №1
та медичної діагностики, гематології і трансфузіології ФПДО,
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНІ І СВІТІ

Академічна доброчесність передбачає: повагу до інтелектуальної власності, дотримання норм Закону «Про авторське право та суміжні права» самостійне виконання індивідуальних навчальних та наукових завдань, відповідальну роботу в групах надання достовірної інформації про використані дані, публікації та власні результати досліджень критичний аналіз фактів, даних, доказів; перевірка надійності та достовірності першоджерел коректне цитування, посилання на використані джерела інформації, оформлення списку літератури [5, с.6]. Академічна доброчесність, з одного боку, є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі та механізми й інструменти, за допомогою яких останні реалізуються нам на практиці. З іншого – існує цілий комплекс чинників, передусім морально-культурних, інституційних, освітньо-виховних, які впливають ззовні чи зсередини на університет, визначаючи його спроможність і прагнення протидіяти академічній нечесності [1, с.3].

У розвинених країнах академічна доброчесність визначається як критично важлива для забезпечення довіри до наукових результатів та до підтвердження результатів освіти випускників навчальних закладів. В світі можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності. Це: 1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності; 2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням

«академічної етики»; 3) відкрите та добросесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недобросесності та розробка заходів для попередження академічної недобросесності. Увага до проблематики академічної добросесності виникла в Україні, з одного боку, з декларованого бажання долучитись до світових та європейських стандартів, а з іншого – внаслідок публічного викриття численних прикладів академічної недобросесності (в основному, це були випадки академічного плагіату). Поки що в Україні має місце реакція на проблему академічної недобросесності в основному за типом 2 – тобто проголошуються декларації, вносяться положення до законів та нормативних документів щодо вимог дотримання принципів академічної добросесності. [3, с.3]. Порушення академічної добросесності плагіат поєднує в собі наступні складові: хабарництво, списування, фальсифікація, самоплагіат, фабрикація [5, с.8]. У міжнародних практиках виділяють також поняття академічна автономія, під яким розуміється «автономія з відповідальністю» з акцентом на останньому елементі [7, с.25]. Вимоги дотримання стандартів академічної добросесності містяться у численних міжнародних документах, серед яких є, наприклад, Європейська хартія дослідників, яка визначає вимоги до діяльності дослідників [4, с.33, 6, с.8]. На жаль, процеси взаємодії української академічної системи та міжнародного дискурсу щодо академічної добросесності також відчують вплив взаємного негативного підсилення – помірно позитивне сприйняття міжнародною спільнотою імітації впровадження академічної добросесності в Україні, та публічно позитивне підтримуюче ставлення до академічно недобросесних керівників освіти сприймається цими керівниками як підтримка їхнього курсу на нехтування цінностями академічної добросесності, на імітацію добросесності, розвиток токсичних мереж в академічній спільноті та цькування викривачів. Зарубіжні університети, які декларують стандарти добросесності, дозволяють собі партнерство з недобросесними керівниками та

зкладами [4, с.33, 6,с.8]. Для виявлення наявності запозичень (оригінальності тексту) використовують спеціальні програми перевірки на плагіат. Plagiarisma, Advego, Plagiatus, Copyscape, StrikePlagiarism, Unicheck [5, с.13] Так, наприклад, плагіат у навчальній та дослідницькій діяльності США не є дуже розповсюдженим явищем, оскільки кожен викладач має необмежений доступ до програмного забезпечення з моніторингу та виявлення плагіату. Таким чином, для студента запозичення без посилання, замовлення наукових робіт у спеціальних агентствах, які надають відповідні послуги, стає безсенсовним [2, с.151].

Підтримка академічної доброчесності має відбуватися через продукування процедур, що сприятимуть на інституційному рівні прозорій комунікації членів академічної спільноти. Потрібно думати не стільки про покарання, скільки про формування умов, які б не потребували вдаватися до академічної нечесності. Потрібно суттєво обмежити вплив освітянської бюрократії на формування процедур забезпечення та перевірки якості вищої освіти [1, с 3].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво господарство і право Теорія держави і права*. 2018. № 11. 192-195. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/37.pdf?fbclid=IwAR1Wlkari53ulbpqyI4aCADNwUF2fwVMMueh2HdpOnVuxg7PBUEEnSN_WuXY.

2. Академічна доброчесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В.Фінікова, А. Є.Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с. URL: https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf.

3. «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», ГО «Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень», Харків, 2015 http://fond.sociology.kharkov.ua/images/docs/academ_cult/material.pdf.

4. Аналітична записка академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації / за ред. І. Єгорченко, М. Серебряковим. 2018. 33 с. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>.

5. Довідник з академічної доброчесності / уклад. : В. Г. Гур`янова, Л. Т. Ониксимова, Н. В. Поберій ; за заг. ред. Т. О. Маринич. Суми: Сумський державний університет, 2018. 24 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/71531/3/dovidnyk.pdf>.

6. Стріха М. Про академічну доброчесність та дослідника «України, яка не відбулася». *Українська Правда*. 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/06/21/224841/>.

7. Шабалин Ю. Е. Принципы академической автономии. *Совет ректоров*. 2008. № 9. С. 21–26.

*Напльоков Ю. В.,
доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
доцент кафедри підготовки миротворчого персоналу,
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського*

ACADEMIC INTEGRITY AS A PART OF PUBLIC ADMINISTRATION INTEGRITY

On the way to increase cooperation with the European Union and wish to share belief, values and rules the Ukrainian academic community faces a problem of academic integrity. In developed countries academic integrity is about relationships among citizens and respect to intellectual property based on academic and national cultures.

Academic integrity is introduced as a set of norms that the academic community should follow. The International Center for Academic Integrity defines “academic integrity as a commitment to six fundamental values: honesty, trust, fairness, respect, responsibility, and courage” [1, p. 4].

An integrity approach is connected with ethics, a level of corruption and the notion of “Good Governance” that means “processes and institutions produce results that meet the needs of society while making the best use of resources at their disposal” [2, p. 3]. Public administration (PA) integrity and academic integrity is a part of the concept of “Good Governance.” Academic integrity is directly connected with PA integrity, cultural and ethical norms and presents a state issue because it determines effectiveness of its development.

The purpose of this essay is to introduce the problem of academic integrity as a part of PA integrity and give recommendations to improve academic integrity in Ukraine through PA activities, revising aspects of organizational and national cultures in conditions of a new environment.

To be competitive and successful in the complex and dynamic environment the social system (system) has to be effective through compliance of people with rules that makes the system self-regulated and adaptable similar to “a learning organization” [3, p. 3-4]. This organization has integrity and focuses on its effectiveness through a minimum energy consumption to get a result. In this context plagiarism means cheating of own system and decreasing its effectiveness. Plagiarism creates delay in system reaction to environmental changes and makes it unable to compete in the dynamic environment.

Integrity is a critical characteristic of the system that provides feedback and establish a culture of “a learning organization” where each member can take part in the decision making, share knowledge and skills for common goods. Thus, any kind of administrative and intellectual integrity becomes one of the vital conditions that must exist to make the system effective and competitive.

Integrity means a proper use of possible resources to make life better. Lack of academic integrity can decrease the value of social capital as ‘the ability of actors to secure benefits by virtue of membership in social networks or other social structures’ [4]. As a result of this the social system can start losing effectiveness and competitiveness.

Academic integrity and PA integrity are mutually connected and present one mental and cultural system that cannot exist and be developed without each other.

Together they influence effectiveness and successful development of the state on the national and international arenas. To change human attitude to academic integrity can require a comprehensive approach based on revising of mental models through motivation of population of all ages and job positions.

A new international environment and motivation of Ukrainians to join the European community in order to improve quality of life can force reviewing mental models. However, it requires to follow a code of academic honor because it is a part of

European culture that provides a value for any kind of intellectual product. Based on this culture there are materialistic and ethical aspects to follow academic integrity. From a materialistic point of view an intellectual product is a private property that has value because it can facilitate satisfaction of human needs. From ethical and legal positions, it should be protected by a state law.

It is possible to suppose that academic integrity can exist and be developed under necessary and sufficient conditions. Necessary conditions are: PA integrity is available and rules are developed. Sufficient conditions are: academic honor code and ethical rules of behavior are supported by population and present a part of organizational and national cultures. Satisfaction of both types of conditions can ensure existence and development of academic integrity

The mission of PA is to create a sense of academic integrity through communication, delegation of authority, shared responsibility, trust and maturity. It can create commitment of people to follow the honor code of academic integrity. The task of public leadership is to lead and control implementation of activities that provide integrity in any social domains including the academic one.

A person can look for the easiest way to achieve the goal by a minimum consumption of energy. Personal low consciousness and maturity facilitates using plagiarism in order to achieve a desired goal that satisfies his/her needs without compliance with the rules of academic integrity. It is just a tool on the way to achieve the main goal that will satisfy his/her current needs in the given cultural environment.

Academic integrity is a part of national and organizational cultures that present a set of beliefs, values, stories, myths, images, rules and codes of conducts that support decision making and influence human behavior in the given environment. The research on cheating in academic institutions shows that “individual and contextual factors influence cheating, contextual factors, such as students’ perceptions of peers’ behavior,

are the most powerful influence... An institution's academic integrity programs and policies, such as honor codes, can have a significant influence on students' behavior" [5, p. 219]. Based on a national culture in some countries legal rules of behavior are stronger in others unwritten or moral rules work better.

The problem of academic integrity and PA integrity is rooted in the mental part of the system. For instance, if you place a person in a social environment where honesty is observed, then he/she will be forced to change his attitude towards cheating. It can be done by applying of "soft or hard" leadership power as a shame from others or punishment by a law. This situation will work for any category of people, who are ready to cheat and just think about it.

Another reason not pay attention to academic integrity is a vision of an intellectual product as something purely theoretical that does not give a profit. For instance, in the USA an intellectual property is protected by a law because it has materialistic value. Even education in the USA is oriented and supported by business companies because it is connected with practical research that should give a profit for companies. It is about private property and its protection. PA integrity has to support academic integrity and create conditions to count an intellectual product as an individual or social value.

Development of academic integrity in Ukraine should start from understanding the environment and the strategic goal. Academic integrity becomes a part of development of PA integrity based on conducting of cultural reforms. These reforms should be integrated in the educational process to develop values that become a part of the national culture. To accelerate this process is possible by adapting of values and norms of the European community.

To impellent changes in the Ukrainian academic culture in the framework of PA integrity is possible by applying of the 8-step process for leading change [6, p. 23] that includes activities such as: 1) create a sense of urgency based on the movement to the

European Union; 2) build a guiding coalition that can be presented by initiative group on each levels of PA; 3) form a strategic vision and initiatives based on communication of the need of change; 4) enlist a volunteer army, people who supports and belief in honor code; 5) enable action by removing barriers by applying of algorithms of development of mental part of the social system [7, p. 31]; 6) generate short-term wins; 7) sustain acceleration; 8) institute change through establishment of PA structures that will form legal documents and control reform implementation.

There are also recommendations for ethical responses to a new technological and competitive environment: «1) to realistically take into account that ethics is an ongoing and dynamic enterprise; 2) to establish better collaborations among ethicists, scientists, social scientists, and technologists (a multi-disciplinary approach); 3) to develop more sophisticated ethical analyses» [8, p. 118].

In conclusion, to make academic integrity functional, PA integrity should be developed in three directions: 1) to revise national cultural aspects according to the European cultural environment and create a culture of academic integrity; 2) to establish a framework of legal rules and norms to follow and 3) to develop mechanisms to monitor compliance with academic integrity. PA has to provide necessary and sufficient conditions of existence and development of academic integrity in the society. The culture of academic integrity should be developed for all ages of the society simultaneously with mutual control and respect.

REFERENCES:

1. International Center for Academic Integrity. 2019. The Fundamental Values of Academic Integrity. 3d edition. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2021/02/20019_ICAI-Fundamental-Values_R11.pdf (accessed April 23, 2021).

2. What is Good Governance. UNESCAP, 2009. URL: <file:///C:/Users/Admin/Desktop/Academic%20Integrity/UN%20Good-Governance.pdf> (accessed April 23, 2021).
3. Senge P. M. The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization. New York : Doubleday, 2006. 424 p.
4. Portes Alejandro. Social capital: its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998. Vol 24. P. 1–25.
5. McCabe Donald L, Trevino Linda K, Butterfield Kenneth D. Cheating in Academic Institutions : A Decade of Research. *Ethics and Behavior*. 2001. Vol. 11(3). P. 219–232.
6. Kotter John P. Leading Change. Boston, USA : Harvard Business School Press, 2012. 194 p.
7. Напльоков Ю. В. Ефективність публічного управління в умовах динамічного середовища : дис. ... доктора філософії з публічного управління та адміністрування : 281 / Напльоков Юрій Васильович. Київ: МАУП, 2020. 340 с.
8. Moor James H. Why we need better ethics for emerging technologies. *Ethics and Information Technology*. 2005. Vol. 7. P. 111–119.

*Осмолян В. А.,
канд. юрид. наук, старший викладач кафедри права,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут*

МОЖЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Явище академічної не доброчесності, а саме: наукового плагіату є досить специфічним явищем протиправної діяльності, яке постійно розвивається з неминучим розвитком та удосконаленням глобальної мережі Інтернет.

Аналізом діючого законодавства України встановлено ряд визначень наукового плагіату та академічної не доброчесності, а також фіксування протиправності такої поведінки у діючих нормативно-правових актах.

Так, у відповідності до статті 176 Кримінального кодексу України порушенням авторського права і суміжних із ним прав вважається незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеогам і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі [1].

Певні відголоски кримінальної відповідальності за прояви привласнення «чужої праці» також знайшли своє відображення в статтях: 177 («Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію»), 229 («Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»), 231 («Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або

банківську таємницю») та 232 («Розголошення комерційної або банківської таємниці») діючого Кримінального кодексу України [1].

Проте, у вищенаведених прикладах законодавець не надає чіткого визначення поняття «Науковий плагіат», а тим більше «Академічна доброчесність», надаючи таким чином правозахисникам можливість для його власного формулювання та трактування на свій розсуд, що породжує певну науково-практичну невизначеність у застосуванні норми права.

Заповнюючи вказану прогалину у законодавстві принцип «Аналогії закону» дозволяє правнику використовувати норму «суміжного, схожого» закону, який регулює подібні правовідносини, а саме: норми цивільного законодавства.

Так, у відповідності до статті 433 Цивільного кодексу України об'єктами авторського права є наступні твори: літературні та художні твори, зокрема, романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності та інші твори [2].

Разом із тим, законодавцем у нормі цієї статті наголошено, що авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі.

Також, у статті 42 Закону України «Про освіту» вперше встановлено чітке визначення академічної доброчесності та зазначено, що вважається порушенням

академічної доброчесності, зокрема: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, а також передбачена академічна відповідальність за вказані дії [3].

Проведений аналіз [1–3] показав, що вчені та законодавець неодноразово досліджували явище наукового плагіату, а також діяльність правоохоронних органів по збиранні доказової бази, проведенні експертно-криміналістичних дій в цілому та її окремі аспекти зокрема по виявленню та фіксації цього ганебного явища.

Проте розгляд правових, експертно-криміналістичних та наукових питань щодо можливості виявлення, фіксації та збирання слідової картини та формування в подальшому доказової бази у вчиненні наукового плагіату вимагає детального дослідження та аналізу, а норми діючого законодавства, зокрема Кримінального кодексу України, свого удосконалення.

Так, необхідно звернути увагу на те, що станом на квітень поточного року кримінальне провадження буде розпочато лише у разі спричинення науковими плагіатом (академічною не доброчесністю) матеріальної шкоди в значному розмірі, т.б. якщо її розмір у двадцять і більше разів буде перевищувати неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Зазначена позиція законодавця, на наш погляд, переводить правопорушення із позиції очевидних до категорії латентних - «скритих», оскільки унеможливорює використовувати норму кримінального законодавства у відповідності до викладених критеріїв при встановленні факту академічної не доброчесності.

Юридичною перепорою при кваліфікації протиправного діяння за нормою статті 176 Кримінального кодексу України постане сума завданих збитків, що не завжди може бути точно визначена власником порушеного авторського права, а також не у кожному випадку буде науково обґрунтованою шляхом проведення відповідного дослідження та експертною оцінкою.

За таких випадків слушною вважається позиція колег-законотворців із сусідньої Республіки Польщі, які прислухались до власних науковців, оцінили вагомість інтелектуального скарбу людини та віднесли прояви наукового плагіату до категорії кримінальної протиправної поведінки [4].

З цим не можливо не погодитись і вітчизняному законодавцеві.

Оскільки, у відповідності до вимог статті 190 Кримінального кодексу України, шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1].

Етимологічно ж під словом «обман» ми розуміємо щось неправдиве, таке, що не відповідає дійсності, або ж отримуємо лише частину правди, у випадку коли опонент щось переховує у співбесіді (або не договорює), що прямо впливає на загальну картину нашого уявлення та обізнаності про предмет чи подію.

Зазначені критерії обману є яскравим описом існуючого у сьогоденні наукового плагіату.

Тому вважаємо за необхідне виступити з науково-обґрунтованими пропозиціями до законодавця внести зміни у зміст діючої норми Кримінального кодексу України, а саме : статті 190, розширивши та доповнивши її змістом наукового плагіату (або академічного шахрайства як більш ширшого формату вказаного поняття).

Зазначені зміни в законодавстві усунуть прогалину щодо науково-практичного трактування терміну «Науковий плагіат», віднесуть його до категорії кримінально-караних діянь, переведуть матеріальний принцип у визначенні терміну «значний розмір» у категорію інтелектуально-оцінюване поняття для кожного власника об'єкту плагіату; будуть нести дисциплінуючу, виховну та превентивну функції у попередженні вчинення даного правопорушення у майбутньому.

Новизна та специфічність сформованої кримінально-правової категорії «Науковий плагіат» (або «Академічне шахрайство»), а також неухильний та

постійний розвиток вказаного протиправного діяння вимагатимуть від судових та правоохоронних органів, криміналістів розроблення та застосування нових криміналістичних засобів та методів у їх виявленні та фіксації для подальшого невід'ємного використання у проведенні ефективного розслідування, встановленні та притягненні винних осіб до відповідальності.

Як висновок до есе зазначимо, що, на нашу думку, науковий плагіат, а також різні модифікації прояву академічної не доброчесності є досить специфічним явищем протиправної поведінки у наш час, яке постійно розвивається з неминучим розвитком та удосконаленням глобальної мережі Інтернет.

Зважаючи на наявність недоліків у цій сфері правової та науково-експертної діяльності вважаємо за актуальні подальші дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань та сприятимуть розв'язанню проблемних питань на цьому напрямку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 5 квітня 2001 року №2341-III (редакція станом на 13.04.2021) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2021).
2. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року №435-IV (редакція станом на 13.04.2021) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2021).
3. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2021).
4. Кримінальний кодекс Республіки Польща (редакція станом на 13.04.2021) [Електронний ресурс]. URL: <http://isap.sejm.gov.pl> (дата звернення: 13.04.2021).

*Пелех О. Б.,
д-р. екон. наук, доцент, професор кафедри менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ

Проблема академічного плагіату – це складне і водночас популярне явище, котре чинить негативний вплив на усі сектори економіки країни. Зокрема, державний сектор потерпає від значних витрат на фінансування «псевдо» досліджень, на неякісну освіту; приватний сектор недоотримує необхідні новітні виробничі технології, кваліфіковані кадри; сектор освіти та науки несе втрати результатів інтелектуальної діяльності та індивідуальності представників академічного співтовариства. Тому вирішення проблеми академічного плагіату сприятиме вирішенню актуальних для держави, науки, освіти та бізнесу питань.

Аналізуючи різноманітні пропозиції щодо подолання академічного плагіату в освіті та науці, хочу виділити програму заходів, запропоновану І. Литвинчук. На думку дослідниці заходи, спрямовані на протидію плагіату слід поділити на групи: фінансово-економічні, соціально-психологічні, культурно-виховні, організаційно-правові, інформаційно-технологічні. Всі вони повинні діяти системно [1]:

1) фінансово-економічні заходи: перегляд заробітної плати та норм навантаження викладачів; виділення фінансових ресурсів на дослідження для організацій з гарною репутацією; матеріальне стимулювання видатних результатів; зменшення обсягів фінансування установ, в яких мали місце факти плагіату; скасування стипендій для студентів, якими допущено плагіат; введення штрафів для наукових керівників робіт, авторами яких допущено плагіат; відшкодування збитків видавцям авторами у разі виявлення порушень авторських прав після опублікування праці;

2) соціально-психологічні заходи: боротьба з дисфункціями соціальних інститутів суспільства; уникнення формалізму у розробці освітньо-професійних

програм та максимальне їх наближення до практики майбутньої трудової діяльності; психологічна допомога науковцям у боротьбі з наслідками спричиненими прискореним ритмом життя, пов'язаного з розвитком технологій, який ініціює страх не відстати від оточення, що призводить до зростання публікацій «псевдосамостійних» наукових робіт; запровадження конкурсів унікальних студентських робіт та мотивація робіт та досліджень; громадське обговорення виявлених фактів плагіату, що створює соціально-психологічний тиск на плагіатора;

3) культурно-виховні заходи: включення спеціального курсу з внесенням до навчальних програм відповідної дисципліни питань, пов'язаних з вивченням основ дослідницької роботи та вимог до написання творчих робіт; запровадження форм занять, з які передбачають розвиток творчого потенціалу студентів; затвердження стандартів коректного використання інформації з джерел та розробка методичних матеріалів з визначенням правил опису джерел та оформлення цитувань; формування творчих завдань для робіт, що мінімізують можливості запозичень та сприяють розвитку самостійного підходу студента до їх виконання; розробка стандартів академічної етики;

4) організаційно-правові заходи: затвердження переліку об'єктів права інтелектуальної власності, на які поширюється поняття академічний плагіат; створення законодавчого органу з проведення експертиз і досліджень авторства; запровадження рекомендованих показників оригінальності робіт із встановленням мінімального значення частки оригінального тексту для кожного виду робіт; встановлення вимог до акредитації наукових видань; обов'язкове подання до видавництва гарантійних листів авторів, що свідчать про оригінальність робіт; перегляд кадрової політики академічних установ; процедури фіксування фактів плагіату та формалізації наслідків його вчинення; дисциплінарні санкції за допущення академічного шахрайства.

5) інформаційно-технологічні заходи: покращення технічної бази академічних закладів; створення системи депонування контенту веб-сайтів, що дозволяє застрахувати інформаційні матеріали від несанкціонованого використання; розробка універсального програмного засобу ефективного виявлення плагіату, доступного для академічного сектору в фінансовому відношенні; приєднання до міжнародних науково-метричних баз та розвиток системи електронних бібліотек з метою запобігання відірваності вітчизняної науки від світової; захист сайтів наукових та освітніх установ, що дозволяють забороняти копіювання текстів або файлів на сторінці.

Цікавою є пропозиція В. Сацика щодо створення національної системи збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в університетах та оприлюднення на їхній основі періодичних відкритих звітів. [2]

Загалом хотілося підсумувати, що формуючи перелік заходів щодо боротьби з академічним плагіатом слід враховувати різні аспекти: фінансові, правові, інституційні, технічні, психологічні. Важливим є врахування світового досвіду, проте варто чітко орієнтуватися на особливості розвитку та стану освіти й науки в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Литвинчук І. Л. Дорожня карта вирішення проблеми академічного плагіату. *Ефективна економіка*. 2014. № 8.
2. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт. Портал громадських експертів. [Електронний ресурс]. URL: <http://education-ua.org/ua/>.

*Петришин Л. П.,
д-р. екон. наук, доцент, доцент кафедри
обліку, аналізу і контролю,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В Україні ситуація з академічною доброчесністю – непроста. У нас про порушення академічної доброчесності починають говорити тоді, коли йдеться про певні скандальні процеси, зокрема, про позбавлення вчених звань чи наукових ступенів, невідповідність займаній посаді чи порушення прав та злочини проти інтелектуальної власності, журналістські розслідування. У статті «The Dishonesty of Honest People: A Theory of Self-Concept Maintenance» йдеться про дослідження умов, за яких люди здійснюють порушення. Вони наступні:

1. Чи людина добре усвідомлює, що покарання неминуче , якщо вона вчинила порушення.
2. Наскільки комфортно людина почувається, коли здійснює порушення [1].

В Україні клімат доброчесності несприятливий, адже пострадянська спадщина наклала свій відбиток на розвиток суспільства. А ось у цивілізованому світі ситуація інша. Там проводять набагато більше соціологічних досліджень, опитувань. Крім того, за кордоном є чіткі правила. Якщо людина вдається до плагіату в науковій роботі, вона, як мінімум, втрачає своє ім'я, а як максимум – науковий ступінь чи роботу. І, на відміну від нашого контексту, це працює.

На додаток, якщо проаналізувати сферу крос-культурної взаємодії, то зауважимо, що за теорію *society tightness/looseness* (щільності / вільності суспільства) американської науковиці Michele J. Gelfand [2]:

- є суспільства «щільні» (tight) - де суворі соціальні норми, є чітко визначена поведінка та ставлення, які вважаються неприйнятними, відтак стати об'єктом відторгнення досить легко;

- є суспільства «вільні» (loose) - де прийнятність або неприйнятність певної поведінки не зафіксована на рівні домінантної культури, а варіюється залежно від спільноти, відтак вчинити щось, за що ти станеш «чужим серед своїх» на рівні країни вкрай складно;

Україна якраз посідає перше місце серед вільних культур. На це є різні причини. Зокрема, 1) ми часто коригуємо правила; 2) у нас довго не було сильних інституцій і тих, хто постійно пояснювали би, про силу «санкцій» за неприйнятну поведінку.

У щільних культурах доброчесність сприймається як належне. Тут є речі, які сприймаються за замовчуванням, типу – по іншому просто бути не може. В Україні – не так. Тому у нас треба постійно говорити й нагадувати: що таке академічна доброчесність і академічне письмо, що не можна видавати чужі тексти за свої тощо.

За даними видання CNBC за період пандемії COVID-19 сформувалася ціла тіньова індустрія контрактного шахрайства, тобто значно зросла кількість випадків написання робіт на замовлення (ghost writing). Науковець Кен Робінсон зауважував про те, що плагіат - це злочин до якого вдавався практично кожен студент університету[3].

Серед причин академічного плагіату можна виокремити такі:

- *відсутність мотивації* (При цьому основним мотивом є не розуміння самої мети навчання. Коли метою навчання є не знання, а оцінка – тоді студенти намагаюся оптимізувати свій час та ресурс і вдаються до плагіату);

- *нейтральне ставлення викладачів до плагіату* (Якщо викладачі мають відповідне ставлення, що академічний плагіат чи інші порушення допускаються, тоді студенти відразу на це реагують. Вони думають, як полегшити собі життя. І це не завжди погано. Це – швидше показова реакція на те, що освітній процес – нецікавий, і вимоги дуже низькі. Тоді студенти добирають знання й навички в іншому місці, відвідують курси, тренінги або влаштовуються на роботу, тобто переорієнтовуються на те, що для них головне);
- *великі обсяги письмових завдань* (Окремі викладачі порушують доброчесність і вимагають непропорційно багато рефератів чи задають багато завдань. Тоді студенту треба бездумно й механічно щось генерувати і створювати тексти. Заклад повинен розумно дивитися на те, що саме він вимагає і в якій формі. Студент має критично і творчо мислити, а не просто репродукувати знання);
- *тиск* (Залякування щодо позбавлення диплому, зниження оцінок тощо);
- *звичка використовувати плагіат, що сформувалась раніше* (Студенти не починають списувати в університеті, це – лише продовження культури освітнього закладу, у якому вони навчалися до того. Саме тому все починається ще зі школи).
- *недостатність дослідницьких навиків та неправильне планування робочого часу* (Студент часто не має навиків з тайм-менеджменту, не знає, як правильно: 1) виконати завдання ; 2) зробити аналіз отриманого матеріалу; 3) працювати з інформацією з веб-сайту; 4) цитувати джерела).

Як подолати проблеми пов'язані із проявами академічної не доброчесності?

Сергій Квіт (голова НАЗЯВО) вважає, що ці питання можна зрушити з місця, якщо ЗВО будуть автономними. Адже лише автономний заклад, який відповідає за

свою якість і для якого репутаційний капітал – це найголовніше, може побороти корупцію й порушення академічної доброчесності [2]. Тільки дотримуючись якості викладання і навчання, ми зможемо рухатися вперед до освітнього середовища, в якому обман є винятком, а доброчесність — нормою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nina Mazar The Dishonesty of Honest People: A Theory of Self-Concept Maintenance. URL: <https://www.ama.org/ama-academic-journals/> (дата звернення 22.04.2021).
2. Michele J. Gelfand Differences between Tight and Loose Cultures: A 33-Nation Study. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/216381144.pdf> (дата звернення 25.04.2021).
3. Robinson K. Do schools kill creativity? TED conference, 2006. URL: https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity#t-318642 (дата звернення 26.04.2021).
4. Марія Марковська Як розвивати політику доброчесності в освіті. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення 24.04.2021).

Різник Ю. Б.,
*канд. мед. наук, асистент кафедри терапевтичної стоматології,
Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького*

ЩО НЕОБХІДНО ЗРОБИТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ?

Процес формування студента та науковця, за сучасних умов розвитку технологій, повинен базуватися на європейських та американських цінностях академічної доброчесності. У ХХІ столітті при усіх перевагах «діджиталізації» є неприпустимим видавати якісь фрагменти досліджень за свої, «забувати» про посилання на першоджерела, зловживати самоцитуванням тощо. Нехтування принципами академічної доброчесності нівелює як роботу науковців та цілих наукових колективів в цілому, так і компрометує освітній процес у ВЗО. Майбутнє української науки залежить від імплементації принципів професійної етики та принципів академічної доброчесності у вищих навчальних закладах при роботі зі студентами. При написанні студентами досліджень, звичайно, неможливо уникати використання протоколів обстежень чи схем лікування в медицині, або цитувань законів в юриспруденції, проте, прописуючи їх у власних публікаціях необхідно намагатись аналізувати отримані дані та інтерпретувати їх, діючи із позицій академічної доброчесності та професійної етики. Необхідно усвідомлювати значущість норм професійної етики при написанні наукових робіт, зокрема, в галузі медицини усвідомлюючи наслідки їх порушень.

Навчання у вищих навчальних закладах зокрема, медичного спрямування необхідно розпочинати з профілактичних заходів, доводячи до студентів 1-2 курсів європейські цінності академічної доброчесності, популяризувати навчання проводячи роз'яснення, відкриті заняття, лекції по академічній доброчесності, адже

це перші кроки у здобутті фаху, і можливість одразу «привити» студенту «правила гри» в науці. Можна проговорювати приклади якісного наукового письма, і письма, де було використано плагіат. Легковаження принципами АД на перших курсах навчання призводитиме до накопичення негативного досвіду, і складністю для самого студента жити за європейськими цінностями в науці. Важливо вказувати студентами на випадки, коли плагіат, зокрема в медицині, призводив до втрати авторитету вченого або лікаря, що впливало на його статус в професійній спільноті. Доцільно проводити практичні заняття пов'язані з принципами АД, та, власне, навчання коректного пошуку, та правильному, проаналізованому відображенню цитованої інформації. На практичних заняттях доцільно вказувати на власному прикладі, і прикладі авторитетних науковців та лікарів, як коректно проводити аналіз літературних джерел і цитувати їх у своїх працях. Студенти повинні вміти правильно працювати з бібліотечними фондами шукаючи інформацію, та оцінюючи її вагомість, роблячи нотатки, та обов'язково маркувати першоджерело. Аналізуючи студент повинен вміти виділяти основну інформацію і підсумувати її зміст. Також, вже у цьому періоді становлення студента потрібно викоринити принцип «CtrlC-CtrlP» як неприпустимий! Доцільним є надавати студентам можливість рецензувати роботи один одного, адже це підвищить не лише якість написання роботи, але на користь піде і «конкурентність» при написанні роботи, роблячи її якість вищою. При отриманні роботи вартим уваги є обговорення зі студентом роботи, складнощів при написанні, роблячи акцент на неприпустимості запозичень чи копіювань досліджень, а також публікування неправдивих даних. Доцільним є перевірка робіт студентів згідно баз академічних текстів, зокрема, згідно Національного репозитарію академічних текстів та використання програм, зокрема StrikePlagiarism.com для виявлення ознак плагіату. Студентів необхідно попереджати, що у разі виявлення ознак плагіату,

фальсифікації, фабрикації або обману вони нести будуть відповідальність за конкретні виявлені порушення, та до нього\неї може бути застосовано стягнення у вигляді повторного проходження оцінювання, або освітньої програми в цілому, позбавлення академічної стипендії або відрахування з університету згідно з правилами вищого навчального закладу, а також відповідальність згідно зі Законами України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність». При виявленні порушень адміністрації кафедр та університету необхідно неодмінно звертати на це увагу, та при можливості на первинних етапах застосовувати прийоми аналізу причини запозичень, та при виявленні повторних порушень подовження періоду навчання студента над призначеною проблематикою, або відмові у прийомі роботи.

Отож, необхідно впроваджувати принципи професійної етики та академічної доброчесності уже на перших курсах ВЗО, або навіть у школах. На цікавих кейсах проговорювати, та навчити студентів писати наукову працю правильно, аналізуючи інформацію, а не копіюючи її, і обов'язково приділити увагу наслідкам порушення принципів академічної доброчесності у написанні письмових робіт.

*Ростока М. Л.,
канд. пед. наук, старший науковий співробітник
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, НАПН України, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Ефективність організації й проведення наукових досліджень актуалізує проблему академічної чесності виконавців. У той же час учені й практики мають надати людству певні трактування та визначення феномену «академічна доброчесність», що дає змогу концептуально переосмислити та науково обґрунтувати це поняття, яке має певну еволюцію розвитку. Слід зазначити, що недостатня чесність, переважання сили стресорів над наявними пізнавальними можливостями людини, призводить як до зниження ефективності її діяльності, так і дає змогу констатувати в цьому факт виникнення в неї різноманітних нервово-психічних захворювань. Таким чином, академічна доброчесність є суттєво складним феноменом, що потребує ґрунтовного дослідження.

Нині більшість науковців вказує на значущість вивчення проблеми академічної доброчесності людини, зокрема тих питань, які стосуються її існування в умовах трансформаційних змін, що відбуваються у глобалізованому постпандемійному просторі. Скоріше за все це пов'язано з тим, що саме академічна чесність передбачає утворення резервів людини відносно забезпечення діяльності та виживання в умовах підвищеної стресогенності зовнішнього середовища, яке постійно і швидко змінюється. Адже, будь-яке явище, котре потребує певних пояснень, доцільно вивчати з позиції семантики його термінополя. Тому наведемо деякі аналітичні міркування щодо існування феномену «академічна

доброчесність» у системі категорій й понять сучасної наукової думки та в освітній практиці зокрема.

Зауважимо, що результати аналізу сайтових структур дають нам змогу стверджувати, що структурно-змістовий компонент «Академічна доброчесність» відображено в системі інформаційно-освітнього середовища закладів освіти й наукових установ як один із важливих аспектів науково-освітнього процесу підготовки здобувачів освіти як до майбутньої професійної діяльності, так й до існування в соціумі.

Зазначимо, наприклад, у системі «Google Академія» на теперішній час налічується 7610 публікаційних ресурсів за пошуком «академічна доброчесність», що свідчить про наявну актуальність цього явища в науковому й освітянському середовищі. До того ж, за останні три роки (2018, 2019, 2020) тут розміщено 5330 публікацій, у т.ч. й патентів. Навіть вже у 2021 році з'явилося у згаданій базі даних 645 праць. Зазначимо, що автори публікацій акцентують увагу на різних проблемах, пов'язаних з академічною чесністю, доброчесністю й нечесністю. Натомість дослідники різнопланово розкривають сторони існування феномену «академічна доброчесність».

Так тож, цікавим здається досвід досліджень зарубіжних країн щодо запровадження європейських практик в освітню діяльність. Відтак, Н. Батечко і А. Дургас, досліджуючи досвід Франції щодо європейських практик академічної доброчесності, наголошують на тому, що «загальні тенденції розвитку академічної чесності в країнах Європи та Франції зокрема включають глобалізацію, децентралізацію освіти, впровадження професійної етики, деонтології у навчальний процес, інтернаціоналізацію та інформатизацію, дотримання стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти...». Вони підкреслюють, що «впровадження академічної доброчесності в Україні – нагальна потреба сучасного розвитку академічного середовища» [3].

У цьому ключі дослідниця О. Слободянюк пропонує ознайомитися з дискурсом в американських дослідженнях щодо академічної доброчесності й плагіату. Авторка у результаті активних аналітичних пошуків дістала висновку, що американські науковці констатують плагіат як «досить неоднозначне явище, його головним критерієм є не привласнення теми чи ідеї, а оригінальна форма висловлення ідеї, авторського способу її представлення», «саме тому питання інтертекстуальних практик слід виключити з етичного бінарного контексту «чесний/нечесний» та розглядати в педагогічній площині як проблему академічного письма» [12].

На нашу думку, досвід зарубіжних країн є цікавим імплементаційним контекстом задля вивчення й детального аналізу, виокремлення тих його складових, що мають бути враховані у практиці вітчизняної освіти.

Відтак, аналітичні розвідки публікаційних джерельних масивів вказують на те, що велика частка дослідників академічну доброчесність розглядають разом з академічною відповідальністю як показники підвищення якості освіти. У цьому сенсі Я. Тицька наголошує, що «важливо запобігати та протидіяти поширенню насамперед причин, що породжують в академічному середовищі сприятливі умови для процвітання академічної нечесності, а не лише її симптомів та окремих проявів» [13]. Тобто значущість багатьох праць, в яких розкривається саме академічна доброчесність як виклик сучасній освіті [5] визначається дослідниками як основна інституційна цінність [1; 2]. Академічна доброчесність представляється низкою учених як синергетичне джерело наукових підходів від народження ідеї до її реалізації [4]. Також учені переважну роль віддають академічній доброчесності у професійній підготовці майбутніх педагогів, у підвищенні їхньої кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти та ролі науково-педагогічного колективу в формуванні культури академічної доброчесності у здобувачів освіти (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів) [6]. Тобто у системі модернізації і реформування вітчизняної освіти проблематика академічної

добročесності, втім так як і академічної нечесності, знаходиться у площині головних питань забезпечення якості вітчизняної освіти.

У цьому контексті, розглядаючи напрями досліджень щодо академічній доброчесності в освіті й науці, слід відмітити пріоритетну роль бібліотек (як виокремлених наукових установ, так і створених у закладах освіти) в формуванні й збереженні доброчесної цінності авторських здобутків [7, 8, 9, 10, 14, 15]. Відтак, у 2016 році стартував Проект «SAIUP» щодо сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project), який спрямовано на «формування нової академічної культури, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі». Як зазначено на сайті Української бібліотечної асоціації (далі – УБА) «проект реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти в Україні за підтримки Посольства США та у партнерстві з Міністерством освіти і науки України». Тим самим УБА працює в проекті за напрямом «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» [11].

Відмітимо, що Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського до Всесвітнього дня книги і авторського права у свій час було підготовлено книжкову виставку «Академічна доброчесність», а в режимі постійно діючого науково-методологічного семінару «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти» директорка установи Л. Березівська брала участь з доповіддю «Академічна доброчесність у контексті наукової та освітньої діяльності» (2020) тощо [7].

У цьому векторі, дослідники Н. Картавцева і С. Ступка стверджують, що «бібліотеки є важливою складовою єдиного інформаційно-освітнього простору вишу, від ефективності роботи якої залежить якість навчального та науково-дослідного процесу». Автори переконані, що «надійним засобом сприяння науковій доброчесності є відкритий доступ до інформації» [10]. Так тож й дослідниця С. Чуканова розкриває термін «академічна доброчесність» у контексті

бібліотекознавства (на досвіді Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія») [14; 15], а дослідниця М. Жигалкіна пропонує свої роздуми про академічну доброчесність в навчальній та науковій діяльності бібліотеки закладів вищої освіти (на досвіді Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова) [8]. Так тож дослідники Н. Завадська і М. Ігнатюк визначають роль бібліотек закладу вищої освіти у формуванні інформаційної компетентності, вважаючи її запорукою дотримання академічної доброчесності (на досвіді бібліотеки Поліського національного університету) [9], тощо. До того ж з'явилася певна кількість науково-практичних й навчально-методичних матеріалів, практикумів, курсів, тренінгів щодо вивчення феномену «академічна доброчесність».

Отже, інформаційно-аналітичний контекст трансдисциплінарних досліджень академічної доброчесності в умовах модернізації та реформування вітчизняної освіти свідчить про наявність, на нашу думку, декількох головних напрямів розгляду цієї проблеми, а саме:

1. Логічно-семантичний аналіз категорії «академічна доброчесність» та онтологічне моделювання її термінополя.
2. Нормативно-правові засади академічної доброчесності.
3. Академічна доброчесність як один із основних критеріїв забезпечення якості освіти шляхом її модернізації та адаптивного реформування.
4. Бібліотека як трансдисциплінарний осередок і джерело академічної доброчесності.
5. Психологія академічної доброчесності (особистісно-духовна цінність, глибинне поняття чесності, роль виховання особистості в становленні доброчесної людини, професіонала, педагога, ученого).
6. Трансдисциплінарне інформаційно-освітнє середовище наукових установ і закладів освіти: витоки академічної доброчесності (антиплагіат-технології, інтелектуальна власність, трансфер знань і технологій тощо).

Тим самим, вектор розвитку наукових досліджень академічної доброчесності не вичерпаний наведеними вище характеристиками. На нашу думку, основою основ появи та існування академічної доброчесності є вихованість, навченість, освіченість й висока етична планка суб'єктів науково-освітнього середовища зокрема, а суспільства – в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абатуров О. Є., Нікуліна А. О. Академічна доброчесність – основна інституційна цінність. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : зб. наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 28.01–08.02.2019). Варшава, 2019. 171 с.

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.

3. Батечко Н., Дурдас А. Академічна доброчесність в контексті європейських практик: досвід Франції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Серія «Педагогічні науки», 2019. Вип. 3 (60). С. 88-94.

4. Батечко, Н., Михайліченко, М. Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів. *Освітологія*, (2019). Вип. 8, С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.2633>.

5. Варава І. М. Проблема академічної доброчесності у сучасному суспільно-освітньому середовищі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 66. С. 22–26.

6. Василькевич Я. З., Рик С. М. Академічна доброчесність як складник професійної компетентності педагога. 2020. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15868/1/2_Vasylkevych_Ryk.pdf.

7. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, НАПН України. [Сайт]. URL: <https://dnrb.gov.ua/ua?s=Академічна+добročесність>.

8. Жигалкіна М. С. Академічна доброчесність в навчальній та науковій діяльності бібліотеки ЗВО. *Бібліотека XXI століття: виклики, нові можливості, перспективи* : матер. всеукр. наук.-практ. конф., 07–08.11.2019 р. Миколаїв : НУК, 2019. С. 31–36. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/2825>.

9. Завадська Н., Ігнатюк М. Формування інформаційної компетентності як запорука дотримання академічної доброчесності: роль бібліотеки закладу вищої освіти. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 2020. Вип. 5. С. 44-65. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205729>.

10. Картавцева Н. В., Ступка С. М. Роль бібліотеки у підтримці принципів академічної доброчесності. 2018. URL: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6120/1/Картавцева%20Н.pdf>.

11. Новини проекту УБА «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» – Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/news/4010-novyny-proektu-uba-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>.

12. Слободянюк О. Академічна доброчесність та плагіат: дискурс в американських дослідженнях. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214335>.

13. Тицька Я. Академічна доброчесність та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Науковий вісник. «Підприємництво, господарство й право. Теорія держави і права»*, 2018. Вип. 11. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/37.pdf>.

14. Чуканова С. Термін «академічна доброчесність» у контексті бібліотекознавства, 2019. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15653>.

15. Чуканова С. (2019). Академічна доброчесність для бібліотекарів. 2019. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16434/Chukanova_Akademichna_dobrochesnist_dlja_bibliotekariv.pdf?sequence=1.

Твердохліб Т. С.,
д-р. пед. наук,
доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА СВІДОМОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Видатні педагоги сучасності у своїх працях доводили виключне значення формування моральності особистості в шкільні роки. Моральні норми, засвоєні в період учнівства, переважно перетворюються в стійкі моральні цінності особистості, які формують її духовний стрижень і в дорослому житті. Василь Сухомлинський стверджував, що «...непорушна основа морального переконання закладається в дитинстві і ранньому підлітковому віці, коли добро і зло, честь і безчестя, справедливість і несправедливість доступні розумінню дитини лише за умови яскравої наочності, очевидності морального сенсу того, що він бачить, робить, спостерігає» [2, с.170]. Зважаючи на це, в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) є необхідною реалізація продуманої системи виховних впливів, яка мала б на меті формування академічної доброчесності здобувачів загальної середньої освіти.

На жаль, у сучасній середній школі проблемі виховання академічно доброчесних учнів не приділяється належна увага, учителі майже не займаються формуванням академічних чеснот школярів. Зокрема, про це свідчать матеріали звіту «Огляди Організації економічного співробітництва і розвитку на тему доброчесності в освіті: Україна 2017», результати сфокусованих групових інтерв'ю з батьками та вчителями старших класів (2018 р.), матеріали віртуального круглого столу «Академічна доброчесність у загальній середній

освіті» (2018 р.), які аналізуються в роботі Н. Шліхти та І. Шліхти «Виховуємо академічну доброчесність в школі : методичні вказівки для вчителів» [3, с.15-17].

Щоб зрозуміти, наскільки результати, представлені в означених документах, відбивають специфіку Харківщини в аспекті досліджуваної проблеми, у березні 2021 р. проводилося окреме опитування студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. До анкетування було залучено 97 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2-й курс) різних факультетів. Можемо стверджувати, що така вибірка є репрезентативною, оскільки надає можливість побачити, як реалізовувалися принципи академічної доброчесності більше ніж в дев'яноста ЗЗСО регіону, в яких здобували середню освіту респонденти. Можливість анонімності, «свіжість» спогадів про школу, відсутність важелів впливу з боку школи і вчителів сприяли об'єктивності результатів дослідження.

Студентам пропонувалося відповісти на питання, які стосувалися їхнього шкільного життя. Ґрунтуючись на відповідях здобувачів вищої освіти, встановлено, що лише в 37 % шкіл здійснювалася певна просвіта з питань академічної доброчесності. Вивчення відповідей студентів також свідчить про широке розповсюдження плагіату в школі: тільки 25,9 % опитаних не видавали за свої знайдені в Інтернеті творчі роботи. Найбільше питань анкети присвячувалося такому виду академічного шахрайства як списування. У результаті аналізу відповідей респондентів встановлено, що списування є дуже поширеним у школах Харківщини. Показовим є відповідь на питання: «Чи погоджуєтесь з твердженням, що українці – це нація, яка списує?». Цілком погодилося 5,6 % опитаних студентів, частково – 61,1 %, не погодилося – 33,3 %. Розповсюдженим також є використання посібників «Готові домашні завдання», оскільки лише 9,3 % респондентів ними ніколи не користувалися. Ці результати анкетування підтверджують інформацію представлену в звіті «Огляди Організації економічного співробітництва і розвитку на тему доброчесності в освіті: Україна

2017», документах, укладених за результатами сфокусованих групових інтерв'ю з батьками та вчителями старших класів, віртуального круглого столу «Академічна доброчесність у загальній середній освіті». Розбіжності з цими документами виявилися тільки в питанні поширення в школах примусового репетиторства. В означених документах зазначається про розповсюдженість такого явища, проте 96,3 % респондентів нашого дослідження стверджують, що ніколи не було випадків, коли вчитель давав зрозуміти учневі, що для отримання гарної оцінки необхідно відвідувати у цього педагога додаткові платні заняття.

Як бачимо, сьогодні є нагальна необхідність активізації в ЗЗСО виховної роботи, яка спрямована на формування академічних чеснот школярів. За умов реалізації політики академічної доброчесності в школі, відбулася б зміна мети і завдань діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) в даному аспекті. Якщо зараз професорсько-викладацький склад ЗВО переважно займається трансформацією, зміною установок студентів до власної навчальної, навчально-дослідної та науково-дослідної діяльності, то реалізація такої системи надала б можливість укорінювати, розвивати і доповнювати академічні чесноти, засвоєні в ЗЗСО.

Погоджуємося з думкою Марії Рогожі, що впровадження ідей академічної доброчесності в практику середньої школи зумовлює високі моральні стандарти діяльності вчителя. В той же час вона буде сприяти викоріненню шахрайства учнів в навчальному процесі, внаслідок чого відбудеться підвищення якості підготовки учнів до подальшого життя взагалі і навчання в ЗВО, зокрема [1, с. 240-241]. Функціонування ефективної системи забезпечення академічної доброчесності здобувачів освіти на всіх її рівнях зумовить появу академічно доброчесних учнів, студентів, науковців.

Педагогічні ЗВО мають надати середній школі допомогу в підготовці учнів, які володіють академічними чеснотами. Нами виокремлено три основних напрями, за якими має відбуватись сприяння школі в означеному аспекті:

- підготовка доброчесних учителів ЗЗСО;

- створення наукового підґрунтя для формування академічної доброчесності учнів та педагогічних працівників;
- розробка відповідного навчально-методичного забезпечення.

Отже, сьогодні важливо налагодити взаємодію вищої і середньої школи в досліджуваному аспекті. У такий спосіб буде підтримуватись і розвиватись ідея академічної доброчесності як ідеологія. Це буде сприяти стійкому уявленню широких прошарків населення про цінність правдивості, довіри, чесності, поваги, відповідальності, законослухняності в навчальному процесі закладів освіти різних рівнів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рогожа М. Academic Integrity как идеология в практике школьного образования: постановка проблемы (этический аспект). *Интеллектуальная культура Беларуси: когнитивный и прогностический потенциал социально-философского знания* : материалы IV междунар. науч. конф. (14–15 ноября 2019 г.). Минск, С. 238-241.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / редкол.: Дзеверін О. Г. (гол.), Черпінський М. В. та ін. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 5. 639 с.
3. Шліхта Н., Шліхта І. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. Київ, 2019. 81 с.

*Ткаченко Н. О.,
д-р. фарм. наук, доцент кафедри управління та економіки фармацевції,
Запорізький державний медичний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, ЯК НЕВІДДІЛЬНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАХІВЦЯ

Фармація завжди була і лишається соціально орієнтованою галуззю. Сучасні суспільні виклики – глобалізація бізнесу, загострення різних соціально-економічних і політичних проблем в країні, демократизація суспільства, реформування вітчизняної медицини (у т.ч. фармацевтичного сектору охорони здоров'я) на основі поєднання принципів пацієнтспрямованості та індивідуального підходу (з урахування особливих потреб пацієнта) – лише поглиблюють проблему нестачі висококваліфікованих, компетентнісних та відповідальних фахівців фармацевції. Ключова роль у вирішенні вище зазначеної проблеми належить закладам вищої освіти (ЗВО) фармацевтичного спрямування. У контексті комунітарної соціальної відповідальності саме ЗВО є головним осередком формування професійних компетентностей, професійної відповідальності та професійної соціалізації майбутніх членів трудової спільноти галузі [1].

Мета роботи – обґрунтування зв'язку понять «соціальна відповідальність» (СВ) та «академічна доброчесність» (АД) й висвітлення впливу ЗВО, що дотримується академічної доброчесності, на соціально-відповідальну поведінку суб'єктів фармацевтичного бізнесу та суспільства в цілому.

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності» СВ – це відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає законам і узгоджується з міжнародними нормами поведінки; інтегровано в діяльність всієї

організації і застосовується в її взаємовідносинах. До основних принципів СВ належать: підзвітність, прозорість, етична поведінка, повага інтересів зацікавлених сторін, дотримання верховенства права, дотримання міжнародних норм поведінки та дотримання прав людини [2].

АД - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (ст. 42 Закону України «Про освіту») [3]. Щодо основних принципів АД, то відповідно Проекту Закону України «Про академічну доброчесність» [4], мова йде про чесність та порядність, об'єктивність, професіоналізм, повагу, нульову толерантність, відповідальність, прозорість та публічність, законність, справедливість, академічну свободу та здоровий глузд.

Аналізуючи й порівнюючи ці два поняття та їх базові принципи можна стверджувати, що для ЗВО дотримання АД є підґрунтям для формування соціально відповідальної поведінки, яку автоматично ЗВО поширює і на зовнішнє середовище (абітурієнти та їх батьки; ЗВО-конкуренти; роботодавці для випускників – аптеки, оптові дистрибуторські компанії, виробничі підприємства; регуляторні державні органи – МОН, МОЗ; фармацевтична спільнота тощо). Крім того, усі заходи і засоби щодо АД можна віднести до засобів, за допомогою яких формується СВ або які стимулюють її розвиток, тобто АД є елементом системи СВ ЗВО.

Процес розвитку СВ фармацевтичних фахівців можна представити у вигляді моделі, яка складається з трьох періодів (етапів):

- етап створення платформи (первинна соціалізація) для побудови усієї системи професійної відповідальності. Соціалізація – це результат залучення (включення) людини в соціальні відносини, завдяки яким засвоюється соціальний досвід, а потім відтворюється у діяльності. Процес професійної соціалізації продовжує первинну соціалізацію, яка розпочинається ще з дитинства і

відбувається в родині, дитячому садочку, школі, а завершується профорієнтацією особистості;

- базисний етап професійної відповідальності – період отримання фармацевтичної освіти. Саме закладені у цей період професійні цінності (у т.ч. й АД) фармацевтичний фахівець буде нести у практичне поле фармації;

- етап пролонгації – випускник розпочинає професійну діяльність. У результаті чого досягається стійка поведінка і вчинки фармацевтичного фахівця, які відповідають інтересам, ідеалам і завданням фармацевтичної організації, фармацевтичній галузі, суспільства й потребам саморозвитку фахівця згідно із соціально значущими цінностями, принципами й нормами.

Отже, ЗВО сьогодні повинен побудувати чітку систему АД (політика, правила, стандарти, механізми реалізації, засоби оцінки й контролю), створити усі необхідні умови та активно реалізовувати у своїй практичній діяльності. До цього процесу обов'язково повинні бути залучені усі стейкхолдери, а як результат роботи такої системи – принципи АД будуть віддзеркалюватись у взаємовідносинах з зацікавленими сторонами, зростатиме якість освітнього процесу, буде формуватися позитивний імідж ЗВО і його соціально-відповідальна поведінка, підвищуватиметься конкурентоспроможність випускників.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ткаченко Н. О., Унгурян Л. М., Громовик Б. П. Теоретико-методологічні аспекти формування комунітарної соціальної відповідальності у фармації. *Одеський мед. журн.* 2014. № 5. С. 34–38.

2. Guidance on social responsibility. ISO 26000:2010. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en> (Дата звернення: 12.04.2021).

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

4. Про академічну доброчесність : Закон України (проект). URL: <https://naqa.gov.ua> (Дата звернення: 13.04.2021).

Топчій О. В.,
*д-р. юрид. наук, доцент кафедри іноземних мов,
Інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Карпічков В. О.,
*канд. юрид. наук, асистент кафедри теорії
та історії права та держави,
Інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРИРОДА, ЦІННІСНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ

Динамічний характер сучасного життя і суперечливі суспільні реалії кидають виклик науковій спільноті та нерідко ставлять під загрозу класичні вікові цінності, однією з яких є академічна доброчесність. В умовах технократичного суспільства доступ до інформації, як власне й сам процес її пошуку, значною мірою спростився. Завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій, функціонуванню всесвітньої мережі «інтернет», існуванню великої кількості баз даних, а також поширення такого явища як «інформаційний спам», інформація з цінності перетворилася на предмет зловживання, маніпуляції та обману широкої аудиторії. Відтак, такі важливі ціннісні критерії інформації як її доступність, достовірність та надійність джерел, опинилися під реальною загрозою з боку зловмисників і шахраїв. Під загрозою опинились всі рівні суспільної взаємодії, а найстрашнішим є те, що вона дісталась академічних кіл.

Важливість академічної доброчесності як суспільної цінності не викликає жодних сумнівів, а порушення її норм веде до настання вкрай негативних наслідків в масштабах всього суспільства, у тому числі під час підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців в вищих закладах освіти.

Не дивлячись на всю сукупність існуючих засобів стимулювання академічної доброчесності й протидії плагіату, відповідну нормативно-правову

базу, компетентні урядові та громадські інституції, а також чималу практику вітчизняних науково-освітніх установ у цій сфері, ми спостерігаємо стихійне, систематичне, свідоме нехтування нормами академічної доброчесності учасниками освітнього процесу, при чому як з боку студентства, так і зі сторони недобросовісних «викладачів» і «науковців», що здається, вже перетворилося на доволі звичне явище сучасної дійсності.

В чому ж криється основна причина порушення норм академічної доброчесності та чому так складно забезпечити її дотримання? Відповідь на це питання дуже проста та вкрай очевидна. Академічна доброчесність напряду пов'язана з особистісними людськими якостями, такими як порядність, гідність, чесність, добросовісність, моральність, сміливість, працьовитість, повага до інших, тощо. Відтак, витoki академічної доброчесності варто шукати не в положеннях нормативно-правових актів, інструкціях, тематичних кодексах, а у самій людській природі, її знаннях, світогляді, цінностях і вихованні. За сучасних умов доступності інформації та її джерел, навіть такі банальні причини як недостатність необхідних знань або ж звичайні лінощі можуть підштовхнути учасників інформаційних відносин на свідоме порушення правил академічної доброчесності. Є загальновідомим фактом, що дорослу, цілком сформовану особистість дуже важко перевчити або ж навчити гарним манерам, вихованості, повазі до інших. Змінити світогляд дорослої людини, привити не властиві для неї позитивні якості, без перебільшення, майже неможливо, за виключенням хіба що власного внутрішнього переконання і бажання самої особи. Що й не дивно, адже більшість таких якостей притаманні людині якщо не від самого народження, то вони формуються внаслідок навчання та виховання, тобто в процесі становлення її як особистості. Саме тому, на наше глибоке переконання, перш ніж навчати особу основ академічної доброчесності, потрібно спершу навчити її нормам моралі, етики та культурі. Адже погодьтесь, що без знання таких одвічних загальнолюдських цінностей як добро і чесність не може бути й мови про

дотримання правил академічної доброчесності. Окрім цього, важливе значення мають й такі людські якості як довіра, повага, справедливість, відповідальність, відвага, тощо [1, с. 6]. Безперечно ці «здорові» людські якості необхідно плекати з дитинства, виховувати їх в підлітковому віці та закріплювати в юності, щоб після досягнення особою зрілості, вона могла їм слідувати та продовжувати виховувати в собі найкращі якості.

Що стосується академічної доброчесності, то навчання її основ варто розпочинати ще з дошкільного віку, а відповідальність за це покладається на плечі батьків. У шкільному віці потрібно приділити досить серйозну увагу даному питанню, адже в цей період відбувається активне формування світогляду і особистісних якостей. Шкільні заклади повинні навчити своїх вихованців основ етики і академічної доброчесності, для чого проводити обов'язкові тематичні уроки, бесіди з учнями, а у разі потреби з їх батьками. Важлива відповідальність покладається на заклади вищої освіти, в стінах яких відбувається не тільки становлення дорослого світогляду та закріплюються основи «здорової» суспільної поведінки, а й здійснюється підготовка майбутніх висококваліфікованих фахівців. Здобувачі вищої освіти обов'язково повинні мати належне уявлення про ціннісне значення академічної доброчесності, знати її норми та дотримуватись їх. Тому у більшості закладів вищої освіти періодично проводиться моніторинг якості освіти, контроль за дотриманням норм академічної доброчесності, викладаються спеціальні тематичні курси, лекції, семінари, бесіди зі студентами, круглі столи, тощо. У вищих навчальних закладах також діють кодекси етики та академічної доброчесності. Варто зазначити, що володіння належними знаннями про академічну доброчесність надзвичайно важливе не тільки для здобувачів вищої освіти, а й для самих викладачів і наукових співробітників вищих навчальних закладів, які на власному прикладі мають продемонструвати студентству високу етичну та академічну культуру.

Розкривши природу академічної доброчесності, можна перейти до визначення її значення. Прямий зв'язок академічної доброчесності з нормами моралі, етики, культури та особистими якостями людини, вказує на її надважливе значення не лише як суспільної цінності, а й водночас своєрідного інструменту для захисту інформації та прав учасників інформаційних відносин. Дотримання правил академічної доброчесності сторонами інформаційних відносин, зокрема в освітній та науковій сферах, сфері інтелектуальної власності та авторського права сприяє забезпеченню таких важливих ціннісних критеріїв інформації як її доступність, достовірність, надійність джерел, сприяє захисту прав і свобод людини та громадянина, а також є показником рівня моральності, культури та правосвідомості у суспільстві.

Як суспільна цінність академічна доброчесність, в свою чергу, потребує захисту і належного забезпечення як державою, так і самими учасниками інформаційних відносин. Вітчизняне законодавство закріплює положення про академічну доброчесність у Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р., де у ст. 42 визначає її норми, види та форми [2]. Питання дотримання академічної доброчесності постійно знаходяться в полі зору Міністерства освіти і науки України. Тому з метою розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти був підготовлений лист роз'яснення № 1/9-565 від 26.10.17 р. «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». У цьому листі звертається увага керівників закладів вищої освіти на те, що науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники зобов'язані дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти. Особи, які навчаються у закладах вищої

освіти, зі свого боку, зобов'язані виконувати вимоги освітньої (наукової) програми (індивідуального навчального плану (за наявності), дотримуючись академічної доброчесності та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання. Також містилися рекомендації щодо необхідності включити у внутрішню систему забезпечення якості процедури та заходи для реалізації принципів академічної доброчесності та розробити відповідну нормативно-правову базу (кодекси, положення, правила, пам'ятки тощо). Важливо, щоб вона забезпечувала виконання усіх норм ст. 42 Закону України «Про освіту». Водночас можуть бути створені структурні підрозділи з організації і контролю за додержанням принципів академічної доброчесності (до прикладу, група сприяння академічній доброчесності, комісія з питань етики та академічної доброчесності, тощо) [3].

Як слушно зауважує О. В. Бернацький, в освітньому середовищі України до 2017 року академічна доброчесність була здебільшого лише морально-етичною нормою та відносно новим поняттям в освітньому процесі. Враховуючи часті випадки нівелювання цією етичною нормою та масового систематичного її порушення, поняття академічної доброчесності трансформувалось у правову категорію [4]. Тобто, ввівши поняття академічної доброчесності до нормативно правового акту, законодавець не залишив поза увагою її дуальний характер так як академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової і творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень. Чесність, прозорість, відкритість, сміливість та толерантність – саме ті принципи, які лежать в основі якісної співпраці та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Лист МОН від 23.10.2018 р. № 1/9-650118 поширив підготовлені В. Бахрушиним та Є. Ніколаєвим у рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні «Розширений глосарій термінів та понять з академічної

добročесності» та «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» [5]. Даний документ був розроблений на основі вивчення успішного міжнародного досвіду підтримки принципів академічної доброчесності у рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP (за підтримки Посольства США) та затверджені наказом МОН України № 1/9-650 від 23.10.2018 р. У Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності визнається, що створення атмосфери академічної доброчесності у кожному закладі вищої освіти буде непростим, тривалим, але необхідним процесом. З метою пришвидшення цього процесу пропонується використовувати ряд інструментів та заходів: курси підвищення кваліфікації викладачів з питань академічної доброчесності, які можуть зараховуватися як частина планових заходів із підвищення кваліфікації; самоосвіта викладачів із наступним контролем результатів навчання; лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням авторитетних фахівців; обмін досвідом, тощо. Зауважимо, що застосування жодних каральних заходів у даному документі не запропоновано і це, на нашу думку, правильно, адже тільки через формування нового мислення, нової академічної культури можна досягти стійкого позитивного результату.

Таким чином, на підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що за своєю природою академічна доброчесність напряду пов'язана з нормами моралі, етики, культурою, а відтак залежить від особистих якостей людини. В сучасному суспільстві академічна доброчесність також відіграє роль своєрідного інструменту для захисту інформації від посягань і порушень з боку недобросовісних учасників інформаційних відносин, зокрема у науково-освітній сфері, інтелектуальній власності та авторському праві. Вона є суспільною цінністю, яка охороняється державою, а також є показником рівня моральності, культури та правосвідомості у суспільстві. Дотримання академічної доброчесності потрібно розглядати у двох аспектах: як дотримання морально-етичних норм і як дотримання законодавчо

встановлених норм. Тільки розумне поєднання цих двох напрямів може дати стійкий довготривалий результат. Тому, для того щоб забезпечити дотримання академічної доброчесності у закладах вищої освіти України, доцільно внести зміни до Закону України «Про вищу освіту» щодо обов'язкової розробки та затвердження у кожному закладі вищої освіти «Етичного кодексу університетської (академічної) спільноти», в якому детально визначатимуться основні принципи і правила академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf (дата звернення: 10.04.2021).
2. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.04.2021).
3. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Лист МОН № 1/9-565 від 26.10.17 року. [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/ (дата звернення: 11.04.2021).
4. Бернацький О.В. До питання етико-правової природи академічної доброчесності в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 75-86.
5. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист МОН України від 23.10.2018 р. № 1/9-650. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18?lang=ru>. (дата звернення: 11.04.2021).

*Трут О. О.,
д-р. екон. наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту,
Львівський торговельно-економічний університет*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛЬВІВСЬКОМУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Глобальні цілі сталого розвитку України до 2030 р. у сфері освіти передбачають «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». Досягнення всебічної якісної освіти для всіх іще раз підтверджує думку про те, що освіта є одним із найпотужніших і перевірених засобів сталого розвитку [2]. Якісна освіта можлива лише в умовах дотримання принципів академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу. Цінності та принципи академічної доброчесності неможливо ввести менеджментом закладу вищої освіти, а потрібно культивувати в академічному середовищі впродовж всього життєвого циклу закладу.

Сьогодні в академічному середовищі зарубіжних університетів вони є фундаментальною основою, органічною складовою систем менеджменту. Їх ігнорування є неможливим, оскільки це об'єктивна закономірність сучасного менеджменту організацій. Проте у практиці менеджменту вітчизняних організацій, зокрема і освітніх закладів це є винятковим фактом. Така ситуація, відображає еволюційний шлях становлення вітчизняного менеджменту, послідовну, не завжди якісну трансформацію адміністративно-командної системи управління.

Визначення цінностей і принципів академічної доброчесності є базовими елементами, на основі яких має розвиватися та культивуватися організаційний механізм мотивування дотримання та санкцій за їх порушення у щоденній практиці. Надзвичайно важливою є інституціоналізація цих цінностей та самого

поняття академічної доброчесності, тобто переведення їх з ідейно-ціннісної площини в організаційну та адміністративну вищого закладу освіти [1, с. 199].

На вирішення цих проблем у Львівському торговельно-економічному університеті (ЛТЕУ) розроблені та впроваджені внутрішньо-організаційні положення, що регламентують норми та правила етичної поведінки, професійної діяльності та професійного спілкування учасників академічної спільноти. Зокрема, це:

1. Положення про дотримання принципів академічної доброчесності у ЛТЕУ.
2. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-, і науково-методичних роботах науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти у ЛТЕУ.
3. Положення про редакційну політику та етичні норми для публікацій у наукових виданнях ЛТЕУ [3].

Метою цих положень є дотримання вимог високих професійних стандартів в освітній, науковій і виховній діяльності, підтримка етичних взаємовідносин між науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти, запобігання проявам порушення академічної доброчесності та неетичної поведінки.

Ці положення розроблені на основі загальнодержавних нормативних актів і Статуту університету.

З метою забезпечення зворотного зв'язку, визначення рівня обізнаності учасників освітнього процесу щодо процедур дотримання академічної доброчесності, її популяризації в академічному середовищі ЛТЕУ та заходів щодо реагування на прояви академічної недоброчесності проводяться анкетні опитування. Зокрема, анкетування:

- здобувачів вищої освіти ЛТЕУ – «Визначення рівня обізнаності щодо процедур дотримання академічної доброчесності, її популяризації в академічному середовищі та заходів щодо реагування на прояви академічної недоброчесності»;
- науково-педагогічних працівників – «Визначення рівня реагування на прояви академічної недоброчесності та нульової толерантності до академічної недоброчесності».

Оцінювання результатів анкетування та рекомендації щодо покращення якості освіти на освітньо-професійних програмах (ОПП) обговорюються в Групах з якості ОПП та подаються на розгляд Комісії з якості факультету. Розглянуті комісіями матеріали подаються на обговорення Ради з якості університету.

За результатами проведеного анкетування ЗВО (885 осіб) у ЛТЕУ зроблено такі висновки:

- 84,7 % опитаних вважають, що принципами академічної доброчесності повинні керуватися усі учасники освітнього процесу;
- 64,4 % респондентів поінформовані про процедури дотримання академічної доброчесності в університеті;
- 30,3 % опитаних не вважають списування у студентському середовищі порушенням академічної доброчесності, втім, опитаних, котрі не поділяють цієї думки виявилось на 10 % більше;
- тільки 12,4 % респондентів вважають, що проблема академічної доброчесності не є важливою;
- 60,0 % опитаних вважають, що університет повинен реагувати на прояви академічної недоброчесності і лише 13,1 % вважають, що цього робити не потрібно;

- 58,3 % опитаних вважають, що ЗВО повинні нести відповідальність за порушення академічної доброчесності;
- основними заходами реагування на прояви академічної недоброчесності повинно стати оприлюднення на офіційному сайті університету списків недоброчесних ЗВО та відрахування з університету;
- значна частина опитаних підтримує ідею відрахування з університету порушників академічної доброчесності [3].

Результати опитування науково-педагогічних працівників (166 осіб) такі:

1. Абсолютна більшість учасників опитування (84,3 %) вважають, що університет повинен реагувати на прояви академічної недоброчесності у середовищі науково-педагогічних працівників.

2. Респонденти виділили три основні фактори, котрі сприятимуть нульовій толерантності до проявів академічної недоброчесності в університеті:

2.1. Боротьба з плагіатом та самоплагіатом в навчальному та науковому контенті.

2.2. Публічне осудження та винесення доган порушникам академічної доброчесності.

2.3. Розірвання ректором контрактів на працевлаштування з порушниками академічної доброчесності.

3. Учасники опитування визначили три основні способи запобігання проявам академічної недоброчесності у середовищі науково-педагогічних працівників:

3.1. Створення відповідної нормативної бази в університеті, регулярне використання ліцензованого програмного забезпечення для перевірки навчального та наукового контенту на плагіат.

3.2. Проведення ректоратом та деканатами систематичної просвітницької роботи для вирішення цієї проблеми у академічному середовищі.

3.3. Створення спеціалізованого відділу (комісії) в університеті для виявлення та боротьби з проявами академічної недоброчесності.

4. Чисельність опитаних, котрі вважають, що реагування на факти порушення академічної доброчесності науково-педагогічним працівником повинно відбуватися на рівні кафедри є удвічі більшою ніж тих, котрі вважають, що таке реагування повинно відбуватися на рівні ректорату чи деканату [3].

Отже, в академічному середовищі ЛТЕУ переважаюча більшість учасників освітнього процесу обізнані та дотримуються принципів академічної доброчесності. Менеджменту ЛТЕУ на всіх рівнях управління необхідно і надалі популяризувати цінності та принципи академічної доброчесності й активніше демонструвати систему реагування на прояви академічної недоброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.

2. Україна. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html>.

3. Львівський торговельно-економічний університет.
URL: <http://www.lute.lviv.ua/>.

*Харченко Н. А.,
д-р. юрид. наук, доцент, канд. психол. наук, доцент кафедри психології,
Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ЗВО

Натепер поняття «академічної недоброчесності» або «академічної крадіжки» перейшло із площини власне навчально процесу у площину етичної взаємодії між авторами публікацій. Тобто, недоброчесність негативно позначається не лише на якості засвоєння знань студентами, а й на їх взаємодії з колегами – реальними та потенційними. Оскільки запозичивши без посилання чужий текст, людина елементарно може видати чийось розробку за власну. Зокрема, у психології дана практика виявляється в тому, коли розроблений одним автором тренінг використовується іншими навіть без мінімальних модифікацій, при цьому він оцінюється вище, ніж власне автором тренінгової програми. Так, популярні нині комунікативні тренінги є запозиченням тренінгу Л. Петровської [1], яка в програмі тренінгу жодного разу не згадується.

У цьому контексті цікавим є досвід організації навчання в університетах Франції, де студенти мають право багато разів перескладати предмет, якщо вони не засвоїли якийсь матеріал, але одразу ж відраховуються з вищого навчального закладу, якщо хоча б один раз будуть помічені в плагіаті [3].

Втім, академічна недоброчесність починається ще з дитинства. Традиційне: «Дай списати!» І мало хто з учнів відмовляється давати списувати через страх булінгу, насмішок однокласників. Ще один стереотип, який навіюється нам з дитинства: «Ділитися треба! Не будь жадюгою!» І дитина віддає свої іграшки, отримуючи назад в зламаному вигляді, або не отримуючи взагалі. Тому ми вважаємо, що формувати академічну доброчесність потрібно ще з дитинства,

пояснюючи, що ділитися можна абсолютно не всім і брати без дозволу нічого не можна. Наприклад, замість «поділись з Ванею цукеркою» можна переформулювати на «поділись з Ванею цукеркою, якщо ти вже наївся»; «крадіжка розв'язку задачі тотожна крадіжці цукерок в супермаркеті, адже той, хто задачу розв'язував, витратив на це свій час, зусилля, які ти знецінив і присвоїв собі».

Академічна недоброчесність часто вітається й самими очільниками освіти. А як інакше пояснити численні розв'язники, так звані збірники шпаргалок, готові екзаменаційні білети? Як пояснити дитині, що підготовка до ЗНО не зводиться до зазубрювання відповідей, до відтворення готових творів? Втім, й самі вчителі часто беруть завдання з доступних для усіх методичних матеріалів, учневі часто лишається їх знайти і списати готові відповіді.

Однак у галузі науково-дослідної роботи питання академічної недоброчесності постає ще гостріше. Це не лише наявність певного обсягу знань, вивчених і відтворених, це система тривалої роботи з аналізу, синтезу, узагальнення отриманих даних, а у випадку психологічної науки – ще й розробка механізмів їх впровадження у реальну практику. Ні для кого не секрет, що плагіат є розповсюдженим у сучасній науці.

Ми проаналізували наш досвід роботи зі студентами і шляхом спостереження встановили, які види академічної недоброчесності вони використовують найчастіше. Вибірку нашого дослідження склали 12 здобувачів вищої освіти освітнього рівня магістр та 52 студентів 2-4 курсів.

Академічна недоброчесність проявляється в списуванні на іспитах, заліках і контрольних роботах; використанні бездротових навушників; повному або частковому копіюванні з мережі інтернет контрольних, курсових, бакалаврських і магістерських робіт; купівлі робіт, виконаних «на замовлення». Найчастіше

проявами академічних крадіжок є плагіат. Ми проаналізували його різновиди. Як зазначає Осадченко [2], основними видами плагіату є реплікація, републікація, фальсифікація, мозаїчний плагіат, дослівний плагіат, поєднання власного та запозиченого тексту без цитування, неадекватне перефразування, копіювання наукової роботи іншого автора, згадування наукових джерел без посилань на автора, рерайт тощо. Так, серед магістрів доволі поширеним виявилася реплікація – подання однієї і тієї ж роботи декілька разів, так, часто пишеться одна стаття, яка подається у два різні видання, в окремих випадках навіть зі зміною лише одного слова в її назві. Рерайт або «переказ» чужих думок своїми словами, але зі збереженням сутності інформації – поширений як у магістрів, так і у студентів при написанні курсових робіт, часто це стосується формулювання висновків і написання вступу. Компіляція - компонування одного наукового тексту з декількох чужих – більше властива магістрам, які з двох-трьох курсових робіт роблять собі магістерську, звичайно ж без посилань на авторів курсових. Порухення правил цитування шляхом привласнення авторської думки поширене як при написанні магістерських, бакалаврських, так і курсових робіт.

Втім ми відмічаємо і позитивну тенденцію. Якщо раніше студент міг принести реферат скачаний з інтернету та жодним чином недопрацьований (більше того, зі словами «скачати безкоштовно» на титульному листку реферату), то нині таких випадків вже немає. Студенти намагаються перефразувати взяті з інтернету роботи і навіть додати свої погляди на проблему, особливо якщо вона безпосередньо пов'язана зі сферою їх професійних інтересів.

На нашу думку, покращити академічну самостійність студентів при написанні ними науково-дослідних робіт може ефективне наставництво, тобто наукове керівництво, яке не зводиться до формальних вимог щодо роботи чи формальної перевірки тексту, а скерування студента у напрямку його

дослідження, відповіді на запитання, рекомендації щодо можливостей впровадження теоретичних розробок на реальну практику. Ми зазначаємо, що інститут наставництва на сьогодні фактично знівельований – мало хто є справжнім наставником молодого спеціаліста на робочому місці, мало хто може (хоче) передати свій досвід більш юним і допитливим колегам. Більше того, наставництво передбачає високий рівень академічної доброчесності самого наставника, щоб він виступав прикладом для студентів і був беззаперечним для них авторитетом у даній галузі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петровская Л.А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2002. 168 с.
2. Осадченко І. І., Карпук Т. А. Академічна доброчесність у контексті науково-педагогічної діяльності: реалії та перспективи. *Наукові записки*. Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 188. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 49–53.
3. Jamieson, S., & Moore Howard, R. Repenser la relation entre le plagiat et l'intégrité académique. *Revue internationale des technologies en pédagogie universitaire*. 2019 № 16(2), P. 69-85.

Чайка О. М.,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри
іноземних мов та методики викладання,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ОСНОВНІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах інтеграції України у світовий освітній та інформаційний простір актуальною є проблема академічної доброчесності в навчанні, викладанні та науковій діяльності. Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту», *академічна доброчесність* – це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Основні положення цієї статті закону зобов'язують педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників закладів освіти, а також здобувачів освіти дотримуватися принципів академічної доброчесності, що є запорукою якісної та ефективної підготовки конкурентоспроможних і кваліфікованих спеціалістів у відповідності до сучасних потреб суспільства.

Посилення уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблеми академічної доброчесності в галузі освіти й науки актуалізує вивчення питання про досить розповсюджене в студентському середовищі явище – недоброчесну поведінку здобувачів освіти під час виконання навчальних і атестаційних завдань, написання кваліфікаційних робіт, складання заліків і екзаменів. У науці й суспільстві на позначення цього явища використовують досить широке коло понять: плагіат, академічний плагіат, академічне шахрайство, академічні порушення, шахрайство, некоректні запозичення, академічна недоброчесність. За робоче в цьому дослідженні обираємо поняття «*академічна недоброчесність*», що

визначає «будь-яку нечесну діяльність, яка використовується студентом із метою формування помилкового враження про свої (або чужі, якщо виконує діяльність за іншого) знання, навички й компетенції для отримання позитивної оцінки» [3]. Академічна недоброчесність може проявлятися в різних *формах*, серед яких основними є такі:

1) *шахрайство* – несанкціоноване використання або спроба використання інформації, матеріалів, джерел, пристроїв, а також чиеїсь допомоги під час виконання конкретного навчального завдання або підсумкової атестації;

2) *плагіат* – різновид шахрайства, що передбачає свідоме привласнення або відтворення ідей, слів, висловлювань, конспектів, тез іншої особи без належного посилання чи цитування;

3) *підробка* або *фальсифікація* – несанкціоноване спотворення, перекручування, штучне створення або свідомо заміна інформації, підробка фактів у певному навчальному документі або діяльності;

4) *саботаж* – повне або часткове знищення результатів роботи іншої людини, нездатність виконувати конкретну частину роботи в груповій діяльності або здійснювати власний вклад у командний проект [2].

У зв'язку з вищезазначеним одним із важливих завдань будь-якого закладу вищої освіти та й усієї української системи освіти сьогодні є з'ясування причин і віднаходження шляхів подолання такого масового явища, як академічна недоброчесність.

Для попередження й викорінення академічної недоброчесності здобувачів освіти необхідний цілий *комплекс заходів*, який має включати не тільки суворий контроль і покарання, а й такі довгострокові заходи, як: власний приклад професорсько-викладацького складу в дотриманні принципів академічної доброчесності; відображення чіткої політики курсу, пов'язаної з академічною доброчесністю, у навчальній програмі з предмета; розвиток інтересу до змісту навчальної дисципліни (надання йому практичної спрямованості, проведення

зв'язку між змістом навчальної дисципліни, завданнями, які вона покликана розв'язувати, та процесом формування професійних компетентностей); проведення чіткого інструктажу щодо виконання поставлених завдань, коментар чи пояснення передбачуваних результатів виконаних завдань, розробка методичних рекомендацій практичного характеру, прозорих критеріїв оцінювання; планування обсягу навчальних завдань і часу на їх виконання з урахуванням рівня знань і вмінь студентів; розробка різних видів різнорівневих, диференційованих, творчих завдань, оригінальних і цікавих тем для письмових робіт, стимулювання дослідницької, творчої, аналітико-критичної діяльності здобувачів освіти тощо.

Із метою удосконалення педагогічного керівництва навчальною діяльністю здобувачів освіти й виховання їхнього відповідального, сумлінного ставлення до навчально-професійної діяльності зупинимось детальніше на основних *видах діяльності студентів*, що спрямовані на профілактику й протидію академічній недоброочесності.

Планування й організація навчального процесу – завжди усвідомлена діяльність, що має певну мету. Здобувачам освіти варто зрозуміти, що для досягнення мети їм потрібно застосовувати певні стратегії. Визначення стратегії можна розкрити в такому формулюванні: «Якщо моя ціль ..., тоді я зроблю наступне ...». У контексті нашого дослідження *однією з таких стратегій є дотримання принципів академічної доброочесності* в процесі виконання тих чи інших видів діяльності. Студентам необхідно пояснити, для чого потрібна ця академічна стратегія, чому вона може бути корисною для них. У свою чергу, практичну реалізацію цієї чи будь-якої іншої стратегії безпосередньо в освітньому процесі забезпечують різні *види навчальної діяльності*, серед яких розрізняють вправи (т.зв. «спонування до дії»), запитання, творчі роботи, пізнавальні та ситуативні завдання, задачі тощо.

Профілактика академічної недоброочесності повинна проводитися за допомогою відпрацювання навичок академічного письма й роботи з різними

джерелами інформації. Вагому роль у цьому процесі відіграють такі види навчальної діяльності, які сприяють підвищенню самостійності й креативності здобувачів освіти: *складання плану (простого, складеного, цитатного), тез за прочитаним; написання відгуку, рецензії, творчого звіту на прочитаний текст; розгорнуте коментування окремої цитати чи тези; критична оцінка наукових ідей, концепцій; огляд і аналіз фахових періодичних видань, наукових праць, навчально-методичної літератури; розв'язання проблемних, евристичних і творчих завдань; аналіз і порівняння різних підходів учених; участь у дискусії, обговоренні результатів дослідження; створення творчого проекту чи презентації; реклама власного проекту; виконання інтерактивних вправ; створення джерельної бази й інтерпретація результатів роботи тощо.*

Результативність і ефективність діяльності студентів має вимірюватися високим відсотком їхньої самостійності, наявністю власних оригінальних ідей, а також дотриманням етичних норм роботи з різними джерелами інформації, зокрема дозована кількість цитувань, наявність посилань, власних висновків, критичний аналіз запозичень тощо.

Реалізації та дотриманню здобувачами освіти принципів академічної доброчесності сприяє також стимулювання їхньої активності, самостійності та творчості в навчальній діяльності, зокрема: *залучення до розв'язання проблемних ситуацій, пошуку оригінальних рішень у нестандартних умовах; заохочення до самостійної, індивідуальної та парної роботи, самоаналізу й самоконтролю; активізація взаємодії викладача та студентів, діяльності творчих груп; ініціювання колективної та ігрової форм роботи тощо.*

Дієвим профілактичним фактором слугують також пам'ятки або методичні рекомендації, які детально пояснюють студентам вимоги до письмових робіт, поетапність їх виконання та правила коректного цитування джерел. Серед ефективних засобів попередження академічної недоброчесності дослідники розглядають усний контроль знань, систематичне оновлення завдань із навчальної

дисципліни, постановка питань, формулювання завдань і тематики письмових робіт таким чином, щоб стимулювати здобувачів освіти до власних роздумів, нестандартних підходів і креативних рішень у розв'язанні завдань, активне використання творчих завдань.

Отже, запобігти проявам академічної недоброчесності серед здобувачів освіти можливо завдяки профілактичним заходам, різноманітним видам навчальної діяльності, а також повноцінному та своєчасному проведенню інструктажу щодо виконання конкретних завдань. Позаяк слід пам'ятати, що не тільки студент, а й викладач несе відповідальність за дотримання здобувачами освіти принципів академічної доброчесності в навчанні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Kennet, A. M., Shkodkina, Yu. A Review of the Factors behind Academic Integrity Violations: Comparing the United States and Ukraine. *Business Ethics and Leadership*. 2018. Vol. 2(2). P. 84–96. [Електронний ресурс]. URL: <https://armgpublishing.sumdu.edu.ua/ua/uajournals/uabel/volume-2-issue-2/article-8/>.
3. Peled Y., Eshet Y., Barczyk C., Grinautski K. Predictors of Academic Dishonesty among Undergraduate Students in Online and Face-to-Face Courses. *Computers and Education*. 2018. Vol. 131. P. 49–59. URL: https://www.academia.edu/43340687/Predictors_.

*Чередниченко Н. О.,
асистент кафедри онкології та медичної радіології,
Дніпровський державний медичний університет*

ПРИЧИНИ НЕЧЕСНИХ ПРАКТИК

Доволі часто як у своїй роботі, так і у повсякденному житті доводиться зустрічатися з проявом нечесних практик. Прояви нечесних практик в діяльності працівника вищого навчального закладу ми можемо спостерігати як з боку студентів, так і з боку фахівців, і, як не прикро це звучить, доволі професійних фахівців. Прояви, як правило, різні, що зазвичай залежить від мети та прагнення її досягти. Як для студента, так і для фахівця мета і інструмент її досягнення будуть відрізнятися одна від одної, але те єдине, що їх поєднує – це досягнення результату незважаючи ні на що – ні на мораль, ні на етику, що пов'язане, насамперед, з академічною доброчесністю. Результат - це отримання бажаного блага, і, звісно, для кожного воно буде різним, наприклад, якщо для студента це може бути отримання високого балу під час навчання, на іспиті – бажання підняти свій рейтинг при навчанні, то у фахівця ціль інша – це отримання титулів, набуття нових регалій, підвищення по роботі, що, звичайно, стимулюється природним бажанням до збільшення матеріальних благ.

Коли ми зустрічаємось з проявом нечесних практик, слід задуматись над тим хто, де і коли надав людям приклад такої поведінки. Коли і де вперше могли вони проявитися, хто міг посіяти це перше зерно, яке проросте надалі і, таким чином, така поведінка буде вважатися цілком прийнятною у певного прошарку нашого суспільства. Чому така поведінка, таке ставлення до інших людей стає нормою у суспільстві? Неодноразово доводилось бути свідком таких висловлювань як «Для досягнення бажаної мети і успіху всі засоби будуть хороші!». Розмірковуючи над цим, розумієш, що така поведінка не закладається у генах, що це не є безумовним

рефлексом, а є наслідком того, чому навчило і вчить найближче оточення і соціум. До прояви нечесних практик людина готується заздалегідь. Початок такої поведінки закладається з раннього дитинства у тому оточенні, де вона росте, і перший приклад дають батьки своєю поведінкою і своїм спілкуванням у сім'ї і суспільстві. Наступне нашарування таких практик буде відбуватись в дошкільних, а потім і у шкільних установах, де оточення зростає і соціум вчить досягати бажаної мети, порушуючи і нехтуючи принципами академічної доброчесності. Коли в людині на ранніх стадіях становлення особистості вже закладені перші зернятка, паростки їх ми будемо спостерігати вже у студентів наших вищих навчальних закладів, які дадуть свої «найякісніші плоди» серед фахівців.

Ще в шкільні роки дитина, завдяки доступності інтернет-технологій, може вживати таких недоброчесних кроків, як плагіат у створенні рефератів, самостійних робіт, презентацій, які є у відкритому доступі на багатьох сайтах, і видавати їх за свої, в тому числі, для «економії свого часу» і ця модель поведінки в подальшому переходить на її діяльність вже як студента, а далі – і недоброчесного фахівця, який може присвоїти здобутки колег для підвищення свого статусу та покращення матеріальних благ без огляду на моральні принципи.

Академічно недоброчесними можна вважати і здобувачів освіти різних рівнів, що відповідають на тестові завдання за допомогою так званих «ключів» – готових відповідей, які вони знаходять у «колег» із сусідніх груп, що вже пройшли ці теми, що аж ніяк не підвищує рівень їхніх власних знань, стимулює «методом найменшого опору» без залучення власного інтелекту досягати бажаних цілей. Таким чином, ця категорія учнів та студентів обмежують себе у набутті навичок самовдосконалення і в подальшому це може призвести до професійної деградації. Не маючи звички до самонавчання, без здатності до аналізу та синтезу нового матеріалу, спрямований кваліфікований розвиток уповільнюється. Такі люди не

будуть мати прагнення до розвитку та вдосконалення себе як фахівця, адже вони звикли не витрачати багато часу на засвоєння нового матеріалу. Як наслідок – страждає професійна компетентність таких спеціалістів. Ці студенти звикли без додаткових зусиль та за короткий термін часу отримувати бажаний результат, який є лише формальною оцінкою, проте не відображає реальний рівень їхніх знань.

Щоб змінити ставлення людей до порушення академічної доброчесності і запобігти в подальшому прояву нечесних практик, потрібно виховувати це ще з раннього дитинства. Мабуть не в кожній родині це буде можливим зробити одразу, але приклад батькам для виховання дітей обов'язково варто показувати. Батьки повинні прищепити дитині розуміння того, що навчання існує не для високих оцінок у таблиці, а для розвитку індивідуальності: людина має розуміти, як засвоєні знання застосувати в практиці, адже це може знадобитися як у повсякденному житті, так і для майбутньої професії. Необхідно роз'яснити основи академічної доброчесності – учень має зрозуміти, що людина, яка займається плагіатом, стає на один рівень зі злочинцем. Привласнюючи чужі ідеї і видаючи їх за свої, учасник навчальної діяльності опускається на рівень нижче і не набуває поваги серед свого оточення. Такою людиною не можна пишатися. Вже при створенні письмових робіт на шкільному рівні дитина має засвоїти правила адекватного цитування ресурсів, у яких було наведено необхідну для виконання завдання інформацію, і це повинно засвоїтися, як аксіома.

На якому етапі виховання можливо вплинути на розвиток і розуміння щодо академічної доброчесності у відносинах в суспільстві, яке оточує, на етапі розвитку людини, як члена суспільства – це в дитячих дошкільних та шкільних установах. Вихователі та вчителі повинні подавати приклад своєю поведінкою, знайомити дітей з поняттям академічної доброчесності і, таким чином, навчити

поважати себе, членів свого соціуму і своє найближче оточення. Дитина має прагнути йти власним шляхом, без «списування», яке може віднести до нечесних практик. Педагоги повинні надавати інформацію щодо доступності ресурсів для цитування за різними предметами та галузями інтересів, з алгоритмами адекватного посилання на ці джерела без порушення авторських прав. Викладач своїм прикладом повинен навчити поважати авторів, донести ідею поваги до чужої праці та надбань, використовуючи цитування різних інформаційних ресурсів у власних презентаціях. В такому випадку, будемо сподіватися, що за певний відрізок часу ми зможемо виховати емоційно і морально здорових членів суспільства з розумінням академічної доброчесності, в подальшому житті яких ми все менш будимо зустрічати прояви нечесних практик.

Ясінська Т. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

ЧИННИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розробка та впровадження ефективних заходів, спрямованих на подолання випадків академічної недоброчесності у закладах вищої освіти, вимагає чіткого розуміння чинників, що обумовлюють випадки порушення моральних принципів, норм та правил етичної поведінки, професійної діяльності та професійного спілкування академічної спільноти закладу вищої освіти.

Дослідження літературних джерел, нормативних актів та практики діяльності закладів вищої освіти дозволило виокремити та систематизувати чинники академічної доброчесності, під якими слід розуміти рушійні сили, що впливають на рівень дотримання норм і правил академічної доброчесності у закладі вищої освіти.

Усі чинники академічної доброчесності закладу вищої освіти рекомендовано поділити на дві групи за ознакою середовища впливу:

- чинники внутрішнього середовища (формують стан академічної доброчесності закладу вищої освіти зсередини);
- чинники зовнішнього середовища (пов'язані із розглядом закладу вищої освіти як відкритої системи).

Очевидно, що чинники внутрішнього і зовнішнього середовища можуть впливати як позитивно, так і негативно на стан академічної доброчесності у закладі вищої освіти.

Чинники внутрішнього середовища є рушійними силами всередині закладу вищої освіти. До них слід віднести такі, як:

- нормативні акти закладу вищої освіти (положення про академічну доброчесність, статут, правила внутрішнього розпорядку, колективний договір тощо);
- взаємозв'язок та розвиненість основних сфер діяльності закладу вищої освіти – освітньої, наукової, виховної;
- система контролю за дотриманням академічної доброчесності науково-педагогічним персоналом, аспірантами, студентами закладу вищої освіти;
- система реагування на випадки порушення академічної доброчесності у закладі вищої освіти;
- система відповідальності за порушення академічної доброчесності;
- рівень застосування інноваційних педагогічних технологій [1];
- персонал закладу вищої освіти (вважається найважливішим ситуаційним чинником будь-якої організації; його значення визначається здібностями, кваліфікацією, потребами, сприйняттям корпоративного духу, фаховістю, поведінкою, ставленням до праці, розумінням цінностей, позицією працівників [2]);
- корпоративна культура академічної спільноти закладу вищої освіти (відображає основні цінності та принципи академічної спільноти, її професійну етику та культуру, правила взаємодії з діловими партнерами, засобами масової інформації та громадськістю, рівень взаємоповаги учасників освітнього процесу та академічної спільноти, символи, традиції та ритуали закладу вищої освіти [3]);
- ресурси закладу вищої освіти (матеріальні, фінансові, інформаційні тощо).

Серед чинників академічної доброчесності зовнішнього середовища варто виокремити:

- нормативно-правові акти чинного законодавства України (Конституція України, Цивільний кодекс України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про захист суспільної моралі», «Про видавничу справу», «Про запобігання корупції» тощо);
- соціально-культурні обставини (відображають загальноприйняті етичні норми, рівень культури в країні, розвиток науки, літератури, мистецтва, рівень доходів на душу населення, духовний та інтелектуальний потенціал суспільства тощо);
- науково-технічний прогрес (відображає розвиток науки та техніки, рівень автоматизації, активність створення й використання новітніх комп'ютерних та інформаційних систем, прогресивних технічних та технологічних засобів, зокрема, щодо роботи з інформаційними ресурсами);
- рівень конкуренції в академічному середовищі (стимулює заклади вищої освіти безперервно вдосконалювати свою діяльність, в тому числі, і у сфері дотримання академічної доброчесності);
- супроводжуючі та підтримуючі інституції (відображає наявність та активність діяльності вітчизняних і міжнародних інституцій з сприяння розвитку освіти, науки та громадянського суспільства, популяризації прогресивних ідей та принципів, в тому числі і щодо академічної доброчесності (Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці та ін.)).

Охарактеризовані чинники академічної доброчесності закладу вищої освіти в розрізі внутрішнього та зовнішнього середовища дозволяють зробити висновки

про складність середовища (велика чисельність чинників впливу та способів їх впливу), його динамічність (швидкі зміни середовища), взаємозалежність чинників середовища. Ідентифікація таких чинників полегшує вироблення та впровадження ефективних заходів щодо забезпечення високого рівня академічної доброчесності закладів вищої освіти нашої держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення про академічну доброчесність у Національному університеті «Львівська політехніка» : затв. рішенням Вченої ради НУ «Львівська політехніка» від 20 червня 2017 р. Протокол № 35. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/1553/178-10vid08092017-2-9.pdf> (дата звернення 26.04.2021).
2. Кузьмін О., Мельник О. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навчальний посібник. Львів, 2009. 384 с.
3. Степаняк А. Галина Захарчин: «Корпоративна культура – це щоденна робота всіх членів академічної спільноти». *Національний університет «Львівська політехніка»* : веб-сайт. URL: <https://lpnu.ua/news/galyna-zakharchyn-korporatyvna-kultura-tse-shchodenna-robota> (дата звернення 26.04.2021).

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.